

घ्याङलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय
मध्यमकालीन खर्च संरचना
२०७८/७९-८०/८१

घ्याङलेख गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
बागमती प्रदेश, सिन्धुली
नेपाल

विषय सूचि

परिच्छेद एक: परिचय.....	६
१.१ पृष्ठभूमि.....	६
१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य.....	६
१.३ संस्थागत व्यवस्था.....	७
१.४ तर्जुमा प्रक्रिया.....	८
परिच्छेद दुई: घ्याडलेख गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना.....	११
२.१ पृष्ठभूमि.....	११
२.२ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य.....	११
२.३ समग्र अपेक्षित उपलब्धिहरू (प्रभावस्तरमा).....	१४
२.४ लगानी प्रक्षेपण.....	१५
२.५ खर्चको स्रोत प्रक्षेपण.....	१६
२.६ सार्वजनिक खर्चको बाँडफाँट.....	१७
परिच्छेद तीन: घ्याडलेख गाउँपालिकाको आर्थिक नीति.....	१८
३.१ सार्वजनिक खर्च.....	१८
३.२ राजस्व.....	१९
३.३ सार्वजनिक ऋण.....	२१
परिच्छेद चार: आर्थिक विकास.....	२२
४.१ कृषि, वागवानी, पशुपन्छि विकास र व्यवसायिकरण.....	२२
४.२ पर्यटन क्षेत्र विकास.....	२५
४.३ लघु उद्यमशिलता विकास र स्व-व्यवसाय प्रवर्द्धन.....	२७
४.४ वित्तीय संस्था र सहकारी परिचालन.....	२९
४.५ आपूर्ती व्यवस्था.....	३०
४.६ खाद्य सुरक्षा र गरिवीनिवारण.....	३२
४.७ श्रम तथा रोजगार र वैदेशिक रोजगार.....	३४
४.८ सिंचाइ तथा जलस्रोत.....	३६
परिच्छेद पाँच: सामाजिक क्षेत्र.....	३८
५.१ जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ.....	३८
५.२ स्वास्थ्य र पोषण.....	४०
५.३ शिक्षा.....	४२
५.४ खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छता.....	४५
५.५ लैंगिक समानता, समावेशीकरण र सामाजिक संरक्षण.....	४७
५.६ खेलकुद, कला, सम्पदा, संस्कृति र भाषा.....	५१
परिच्छेद छ: भौतिक पूर्वाधार विकास.....	५४
६.१ भू-उपयोग र भूमि व्यवस्थापन.....	५४
६.२ सडक र यातायात पूर्वाधार.....	५६
६.३ उर्जा.....	६०
६.४ आवास तथा बस्ती विकास.....	६२
६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि.....	६४
परिच्छेद सात: वन, वातावरण र विपद् व्यवस्थापन.....	६७

७.१ वन क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्धन र विकास	६७
७.२ वातावरण संरक्षण र जलवायु अनुकुलन.....	६८
७.३ विपद् व्यवस्थापन	७०
परिच्छेद आठ: संस्थागत विकास, सुशासन र सार्वजनिक सेवा	७३
८.१ लोकतान्त्रिक संघीय शासन प्रणालीको प्रवर्द्धन	७३
८.२ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि एवं सशक्तिकरण	७४
८.३ शासकीय प्रवन्ध र सुशासन	७६
८.५ वित्तीय अनुशासन.....	७८
८.६ सन्तुलित विकास	८०
परिच्छेद नौ: अन्तर सम्बन्धित क्षेत्रहरू.....	८२
९.१ मानव अधिकार र न्याय प्रणाली	८२
९.२ शान्ति र सुव्यवस्था	८३
९.३ भ्रष्टाचार निवारण	८४
परिच्छेद दश: योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	८८
१०.१ योजना तर्जुमा	८८
१०.२ आयोजना बैक.....	८९
१०.३ योजनाको संस्थागत कार्यान्वयनको व्यवस्था	९१
१०.४ अनुगमन, मूल्याङ्कन र वार्षिक समिक्षा	९२
परिच्छेद एघार: कार्यक्रम खाका	९५
परिच्छेद बाह्र: नतिजा खाका	११३
सन्दर्भ सामाग्रीहरू	१२३

तालिका सूची

तालिका १: घ्याडलेख गाउँपालिकाका आगामी पाँच वर्षका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	१२
तालिका २: समग्र अपेक्षित उपलब्धिहरू.....	१५
तालिका ३: लगानी स्रोतको हालसम्मको अवस्था	१५
तालिका ४: आगामी पाँच वर्षको खर्चको प्रक्षेपण.....	१६
तालिका ५: सार्वजनिक खर्चको बाँडफाँट रु लाखमा	१७
तालिका ६: सार्वजनिक खर्चका रणनीति.....	१९
तालिका ७: राजस्वका रणनीतिहरू.....	२०
तालिका ८: सार्वजनिक ऋणका रणनीतिहरू.....	२१
तालिका ९: रणनीतिहरू	२३
तालिका १०: पर्यटनका रणनीतिहरू	२६
तालिका ११: लघु उद्यमशिलता विकास र स्व-व्यवसाय प्रवर्द्धनका रणनीतिहरू.....	२८
तालिका १२: वित्तीय संस्था र सहकारी क्षेत्र परिचालनका रणनीतिहरू.....	३०
तालिका १३: आपूर्तीका रणनीतिहरू.....	३२
तालिका १४: खाद्य सुरक्षा र गरिबी निवारणका रणनीतिहरू.....	३३
तालिका १५: वैदेशिक रोजगारी सम्बन्धि विवरण	३४
तालिका १६: श्रम तथा रोजगार र वैदेशिक रोजगारका रणनीति र कार्यनीति.....	३५
तालिका १७: सिंचाईका रणनीतिहरू	३७
तालिका १८: जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ रणनीतिहरू	३९
तालिका १९: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र स्वास्थ्य अवस्था.....	४०
तालिका २०: स्वास्थ्य तथा पोषणका रणनीतिहरू	४१
तालिका २१: शिक्षाका रणनीतिहरू	४४
तालिका २२: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र खानेपानी तथा सरसफाईको अवस्था.....	४५
तालिका २३: खानेपानी तथा सरसफाइका रणनीतिहरू.....	४७
तालिका २४: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र सामाजिक समावेशिकरणको अवस्था.....	४८
तालिका २५: महिला, बालबालिका, जेष्ठनागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका रणनीतिहरू.....	४९
तालिका २६: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र खेलकुदको अवस्था.....	५१
तालिका २७: युवा तथा खेलकुदका रणनीतिहरू.....	५२
तालिका २८: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र भूउपयोगको अवस्था	५४
तालिका २९: घ्याडलेख गाउँपालिकाको भौगोलिक उचाइको अवस्था	५५
तालिका ३०: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र भौगोलिक भिरालोपनको अवस्था.....	५५
तालिका ३१: भूउपयोग तथा भूमी व्यवस्थापनका रणनीतिहरू	५६
तालिका ३२: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र सडकको अवस्था.....	५७
तालिका ३३: यातायात तथा पूर्वाधारका रणनीतिहरू	५९

तालिका ३४: उर्जाका रणनीतिहरू	६१
तालिका ३५: आवास तथा बस्ती विकासका रणनीतिहरू	६३
तालिका ३६: सूचना तथा सञ्चार प्रविधिकारणनीतिहरू	६५
तालिका ३७: वन तथा भूसंरक्षणका रणनीतिहरू	६८
तालिका ३८: वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनका रणनीतिहरू	६९
तालिका ३९: विपद् व्यवस्थापनका रणनीतिहरू	७१
तालिका ४०: लोकतान्त्रिक संघीय शासन प्रणालीको प्रवर्द्धनका रणनीतिहरू	७३
तालिका ४१: गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि एवं सशक्तिकरणका रणनीतिहरू	७५
तालिका ४२: शासकिय प्रवन्ध र सुशासनका रणनीतिहरू	७६
तालिका ४३: प्रशासकीय सुधार र सार्वजनिक सेवाका रणनीतिहरू	७८
तालिका ४४: वित्तिय अनुशासनका रणनीतिहरू	७९
तालिका ४५: सन्तुलित विकासका रणनीतिहरू	८०
तालिका ४६: मानव अधिकार र न्याय प्रणालीका रणनीतिहरू	८३
तालिका ४७: शान्ति र सुव्यवस्थाका रणनीतिहरू	८४
तालिका ४८: भ्रष्टाचार निवारणका रणनीतिहरू	८५
तालिका ४९: तथ्याङ्क प्रणालीका रणनीतिहरू	८६
तालिका ५०: योजना तर्जुमाका रणनीतिहरू	८९
तालिका ५१: आयोजना बैंकका रणनीतिहरू	९०
तालिका ५२: योजनाको संस्थागत कार्यान्वयनको व्यवस्थाका रणनीतिहरू	९२
तालिका ५३: अनुगमन, मूल्याङ्कन र वार्षिक समिक्षाका रणनीतिहरू	९३
तालिका ५४: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र विकास योजना/कार्यक्रम खाका	९५
तालिका ५५: दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्यका संकेतहरू	११३
तालिका ५६: दीगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण	११३
तालिका ५७: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र विकासको नतीजा खाका	११५

परिच्छेद एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको कार्यान्वयन, “समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली” को वर्तमान सरकारको लक्ष्य एवं सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्नुपर्ने दिगो विकास लक्ष्यहरू सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता पूरा गर्नकालागि सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापन हुनु पर्दछ । सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने औजारको रूपमा रहेको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उपर्युक्त लक्ष्यहरू पूरा गर्न सहयोग पुर्याउँछ ।

आवधिक योजनाले लिएका समष्टिगत विषय र क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्यहरू विषय गर्न सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन कायम गरी सार्वजनिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना एउटा महत्त्वपूर्ण औजारको रूपमा रहेको छ। अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले सार्वजनिक आय-व्ययको विवरण प्रस्तुत गर्दा अनिवार्य रूपमा आगामी तीन वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

यस ऐन अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य तथा सो योजनाकालागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न वा खर्च छुट्याउन आवश्यकताको पुष्ट्याईलाई समेटिनु पर्ने, प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धि समेत राख्नुपर्ने व्यवस्था छ। यसका साथै योजना लागु गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण र सो रकम कुन कुन स्रोतबाट के कति व्यहोर्ने र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण गरिएको हुनुपर्ने प्रावधानलाई ध्यानमा राखी यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ ।

यो खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्ने आधारहरू परिमार्जन गरी वस्तुगत रूपमा चौधौं योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यहरू विषय गर्ने दिशामा कार्यक्रम/आयोजना उन्मुख छ, छैन भन्ने मुख्य आधारमा प्राथमिकीकरणको निश्चित मापदण्ड बनाइएको छ । समग्र विकासका विषय क्षेत्रहरूलाई ५ क्षेत्रमा विभाजन मध्यकालीन खर्च संरचना प्रतिवेदन तयार २०७८/७९-२०८०/८१ गरिएको छ ।

आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादात्म्यता ल्याउन घ्याडलेख गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले महत्त्वपूर्ण औजारका रूपमा सहायता गर्दछ। सो बमोजिम यस खर्च संरचनामा आगामी पहिलो वर्षको आर्थिक बजेटको अनुमान तथा पछिल्लो दुई वर्षको बजेट प्रक्षेपण गरिएको छ ।

१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

अवधारणा

मध्यमकालीन खर्च संरचना सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्त्वपूर्ण औजार हो । यो खर्च संरचना बजेट तर्जुमा गर्दा परम्परागत र अल्पकालीन सोचबाट हुनसक्ने कमजोरीलाई निवारण गर्ने सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी अवधारणा हो । उपलब्ध सीमित स्रोत साधनलाई विकासका विभिन्न क्षेत्रमा बाँडफाँड गर्ने त्रि-वर्षीय चक्रिय योजनाका रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आवश्यकता हुन्छ । तसर्थ यो निर्दिष्ट लक्ष्य प्राप्तिकालागि आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादात्म्यता ल्याउन घ्याडलेख गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले सेतुको काम गर्नेछ । सीमित आर्थिक स्रोत तथा असीमित विकासका आवश्यकताबीच समन्वय गरी प्राथमिकताका आधारमा स्रोत

विनियोजन गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचनाको परिकल्पना गरिएको हो । यसले सरकारसँग उपलब्ध साधन स्रोतको आँकलन गर्ने र त्यसलाई योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा तीन वर्षकोलागि बाँडफाँड गर्दछ । नीतिगत परिवर्तन एवं खर्चको पुनर्वितरणलाई निर्देशित गर्ने स्रोत योजनाको मध्यमकालीन दृष्टि र विभिन्न तहमा स्रोतको अनुमान योग्यता बढाउने संयन्त्रका रूपमा यो महत्त्वपूर्ण हुन्छ ।

उद्देश्य

१. घ्याडलेख गाउँपालिकाको विकास योजनाको प्राथमिकताका क्षेत्रमा लगानीको सुनिश्चितता प्रदान गर्न साधन स्रोतको विनियोजन प्रक्रियाको पुनर्संरचना गरी प्राथमिकता प्राप्त विषयगत क्षेत्रमा बजेटको बाँडफाँट गर्नु ।
२. सार्वजनिक खर्च प्रणालीमा वित्त अनुशासन कायम गरी समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व प्राप्त गर्नकालागि सरकारलाई प्राप्त हुने मध्यम अवधिको आन्तरिक र बाह्य स्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट खाका तर्जुमा गर्नु ।
३. सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रभावकारी र कुशल बनाई लक्षित प्रतिफल सुनिश्चित गर्ने ।

१.३ संस्थागत व्यवस्था

नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०८०/८१ सम्मको लागि राष्ट्रिय आकांक्षा “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” विक्रम सम्वत् २१०० का सूचक सहितको पन्ध्रौं पञ्च वर्षीय योजना तयार गरेको छ । बागमती प्रदेश सरकारले प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाको आधार—पत्र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संविधानको मर्म र भावना, नेपाल सरकारले तय गरेका दीर्घकालीन लक्ष्य, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा जनाएका प्रतिबद्धता, दिगो विकास लक्ष्य, नेपाल पक्ष भएका अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता, प्रदेशका नागरिकका विकासको चाहना, निर्वाचित जनप्रतिनिधि, विज्ञ तथा विभिन्न सरोकारवालाले दिएका सुझाव र प्रदेश सरकारले सुरुवाती वर्षमा घोषणा गरेका रुपान्तरणकारी नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार मानेर तयार गरेको छ ।

विकासका परिसूचकहरूमा पृथक तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण, तदनुरूप आवधिक योजनाहरूमा घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रक्षेपण, योजनाहरूको तर्जुमा, आवधिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरूको अभावले विगतमा भएका उपलब्धि तथा कमी कमजोरीहरूलाई केलाउन निकै कठिन भएको छ । राष्ट्रिय रूपमा आवधिक योजनाको एउटै नीतिगत आधार हुने भएकोले पनि घ्याडलेख गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, गरिवी, पूर्वाधारको विशिष्टता अनुरूपको नीति र सो अनुसारका कार्य योजना विगतमा बन्न सकेनन् । यसको प्रथम प्राथमिकताको रूपमा छरिएर

रहेका तथ्याङ्कको सङ्कलन तुलनात्मक विश्लेषण, सोही अनुसार राष्ट्रिय नीति र आवधिक योजनासँग तालमेल हुनेगरी घ्याडलेख गाउँपालिकाको विकास नीतिका आधारहरूको तय गर्नु रहेको छ ।

सानो र बिकट भूगोल भित्र छरिएर रहेका बस्तीहरू, कृषिमा आधारित परम्परागत जीविकोपार्जन पद्धति, बाहिरी दुनियासँग उत्पादकको सम्पर्कको अभाव, अशिक्षा, बेरोजगारी, गरिबी, खाद्यान्न अभाव र सामाजिक कुरीतिहरूको कारणले घ्याडलेख गाउँपालिका पिछडिएको क्षेत्रको रूपमा परिचित छ । तत्कालकोलागि यस क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन गणना गर्न कठिन भए पनि नेपालको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान निकै कम रहेको सजिलै आँकलन गर्न सकिन्छ । मौसममा आधारित कृषि उत्पादन, पर्यटन, ऊर्जा र विप्रेषण यस गाउँपालिकाको समग्र अर्थतन्त्रको मुख्य आयाम हुन् ।

नेपालमा सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापनमा धेरै समस्याहरू विद्यमान थिए । खासगरी आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रम बीचमा तादात्म्यता नरहने, कुनै आयोजनामा आवश्यक बजेट नछुट्याइनु, कुनै आयोजनामा आवश्यकताभन्दा बढी बजेट छुट्याइनु, दिगो नहुने खर्चिलो आयोजनामा पनि निरन्तर रूपमा बजेट विनियोजन हुनु, बजेटको सुनिश्चितता नहुनु र कार्यान्वयन क्षमता भन्दा बढी आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहनु यस्ता प्रमुख समस्याहरू हुन् । सार्वजनिक खर्चमा देखिएका यी समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न सार्वजनिक खर्च पुनरावलोकन आयोग २०५७ ले मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा र कार्यान्वयनको सिफारिश गरेको थियो । यसलाई ध्यानमा राखी दशौं योजना (२०५९-६५) सँगसँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना योजनासँग तालमेल हुनेगरी तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न थालिएको थियो । नेपालमा पहिलो पल्ट आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि यस्तो खर्च संरचनाको शुरुआत भएको थियो । शुरुमा शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, सिंचाइ, विद्युत, सडक र जलस्रोत जस्ता मुख्य क्षेत्रमा यसको शुरुआत गरिएको थियो । यसले आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच तादात्म्यता कायम गर्ने, विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्ने, आवधिक योजनाले लिएका उद्देश्य र लक्ष्यहरू पूरा गर्ने गरी स्रोत साधनको सदुपयोग गर्ने तथा पहिलो प्राथमिकतामा परेका परियोजनाहरूमा स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने उद्देश्य लिएको थियो र यसबाट वित्त अनुशासन र आर्थिक स्थायित्वको अपेक्षा गरिएको थियो ।

शुरुका ५-६ वर्षसम्म यस खर्च संरचना तर्जुमा कार्यलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरिएको र त्यसको फलस्वरूप यसका उद्देश्यहरू खासगरी वित्त अनुशासन र खर्चको रणनीतिक रूपमा विनियोजन कार्यमा सहयोग पुर्याएको थियो । तर, यस खर्च संरचना तर्जुमा गर्न कानुनी बाध्यता नरहेको आदि कारणले त्यस पछिका केही वर्षहरूमा यसको तर्जुमालाई निरन्तरता भएन । तर हाल अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले कानुनी रूपमा यसलाई अनिवार्य गरेपछि यसै खर्च संरचनालाई संस्थागत गर्दै सबै प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले निर्माणको पहल गरे सँगै घ्याडलेख गाउँपालिकाले पनि स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ का आधारमा आवधिक योजना तथा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरेकोछ ।

१.४ तर्जुमा प्रक्रिया

क. निर्देशक समिति गठन:

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ का आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न निम्न अनुसारको निर्देशक समिति गठन गरियो ।

१. संयोजक – श्री जगत बहादुर भोलान (अध्यक्ष)
२. सदस्य ... श्री दुर्गा देवी सुनुवार (उपाध्यक्ष)
३. सदस्य ... श्री रामकाजी वाइवा (कार्यपालिका सदस्य)

४. सदस्य ... श्री एक बहादुर खडका (कार्यपालिका सदस्य)
५. सदस्य ... श्री कृष्ण बहादुर थिंड (कार्यपालिका सदस्य)
६. सदस्य ... श्री चक्र बहादुर पाख्रीन (कार्यपालिका सदस्य)
७. सदस्य ... श्री बिष्णु कुमार कर्माचार्य (कार्यपालिका सदस्य)
८. सदस्य ... श्री जेसुन्दरी माया वड्वा (कार्यपालिका सदस्य)
९. सदस्य ... श्री जानुका थापामगर (कार्यपालिका सदस्य)
१०. सदस्य ... श्री यम कुमारी दमाइ (कार्यपालिका सदस्य)
११. सदस्य ... श्री हिमाली माया बि क (कार्यपालिका सदस्य)
१२. सदस्य ... श्री गंगामाया बिक (कार्यपालिका सदस्य)
१३. सदस्य सचिव ... श्री राम कुमार कार्की (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

ख. मध्यमकालीन खर्च संरचना सम्बन्धि विषयगत क्षेत्र समिति गठन:

१. संयोजक – श्री जगत बहादुर भोलान (अध्यक्ष)
२. सदस्य ... श्री दुर्गा देवी सुनुवार (उपाध्यक्ष)
३. सदस्य ... श्री रामकाजी वाइवा (कार्यपालिका सदस्य)
४. सदस्य ... श्री एक बहादुर खडका (कार्यपालिका सदस्य)
५. सदस्य ... श्री कृष्ण बहादुर थिंड (कार्यपालिका सदस्य)
६. सदस्य ... श्री चक्र बहादुर पाख्रीन (कार्यपालिका सदस्य)
७. सदस्य ... श्री बिष्णु कुमार कर्माचार्य (कार्यपालिका सदस्य)
८. सदस्य ... श्री जेसुन्दरी माया वड्वा (कार्यपालिका सदस्य)
९. सदस्य सचिव ... श्री राम कुमार कार्की (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)
१०. आमन्त्रित सदस्य – श्री उद्वोध भण्डारी
११. आमन्त्रित सदस्य – श्री बलराम दवाडी

ख. मध्यमकालीन खर्च संरचना सम्बन्धि कार्यदल समिति गठन:

१	श्री राम कुमार कार्की (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)	संयोजक
२	श्री गिरिराज खनाल — योजना अधिकृत	सदस्य
३	श्री दिपेश नेउपाने - इन्जिनियर	सदस्य
४	श्री शुरेश अधिकारी — लेखा अधिकृत	सदस्य
५	श्री लक्ष्मण दत्त पन्त — योजना	सदस्य
६	श्री गिरिराज खनाल — योजना अधिकृत	सदस्य- सचिव
६	श्री उद्वोध भण्डारी -	आमन्त्रित सदस्य
७	बलराम दवाडी -	आमन्त्रित सदस्य

ग. त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कुल बजेटको आकार तयारी :

गत आर्थिक वर्षको यथार्थ स्थिति, चालु आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित अवस्था र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारमा कार्यपालिकामा नीतिगत छलफल गरी आगामी आर्थिक वर्षको बजेट प्रक्षेपणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गरियो । सम्बन्धित शाखाहरूले मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक कार्यदलको संलग्नतामा कार्यगत रूपमा स्थानीय बजेट तथा स्रोत समितिद्वारा समग्रमा पुनरावलोकन गरी अवधारणापत्र तयार गरियो ।

घ. बजेट सीमा र मार्गदर्शन पठाउने :

स्रोत समितिले तयार गरेको बजेटको सीमाभित्र क्षेत्रगत रूपमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको सीमा र मार्गदर्शन तयार गरी सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूमा पठाइएको मा योजनाहरूमा मार्गदर्शन सहित बजेटको सीमा तथा योजनाहरूको आवश्यक संशोधन सहित मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिमा पठाइयो ।

ङ. आयोजना छनौट तथा प्राथमिकीकरण :

प्राथमिकताको रूपमा छरिएर रहेका तथ्याङ्कको सङ्कलन तुलनात्मक विश्लेषण, सोही अनुसार राष्ट्रिय नीति र आवधिक योजनासँग तालमेल हुनेगरी घ्याडलेख गाउँपालिकाको विकास नीतिका आधारहरूमा सबै विषय क्षेत्रगत समितिहरूमा छलफल गरी योजनाहरूको छनौट तथा प्राथमिकीकरण गरियो ।

च. त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी गाउँसभामा पेश गर्ने :

विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूले तयार गरी पठाएको सीमा र मार्गदर्शनभित्र रही मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिले त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको बजेट तयार गरी निर्देशक समितिमा पठाइयो । उपरोक्तानुसार प्राप्त भएको बजेटको आधारमा आफ्नो समेत बजेट तयार गरी निर्देशक समितिले दिएको सुझावका आधारमा सूत्रमा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूमा पठाइयो । सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूले यसरी प्रविष्टि गरी प्राप्त हुन आएको आफ्नो बजेट समेत तयार गरी सूत्रमा प्रविष्टि गर्ने र आफ्नो एवम् अन्तर्गतका योजना/निकायहरूको बजेट उपर छलफल गरी अन्तिम टुगो लगाई मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिमा पठाइयो ।

छ. त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट उपर विषयगत समितिमा छलफल :

सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूबाट तयार गरी पठाएको बजेट अनुमान चालु खर्च, पुँजीगत खर्च एवं वित्तीय व्यवस्थापनसहितको कार्यगत र निकायगत रूपमा छलफल मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिमा गरियो । यसमा निर्देशक समितिको पनि सहभागिता रहेको थियो । निकायगत रूपमा बजेटको छलफल टुङ्गिएपछि मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिले बजेटको मस्यौदा तयार गरी आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरू समेतको परामर्शमा बजेटको अन्तिम मस्यौदा तयार गरियो ।

ज. गाउँसभामा मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्तुत गर्ने :

राजस्वको प्रक्षेपण, विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त हुने अनुदान एवम् ऋण सहायता, आन्तरिक ऋणको प्रक्षेपणसहित बजेटको उद्देश्य, नीति, प्राथमिकता, दीर्घकालीन सोच एवम् योजनाले निर्धारित गरेको आगामी वर्ष सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरूलाई समेत समेटी आगामी गाउँसभामा पेश गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना गाउँसभाबाट स्वीकृत गरिनेछ ।

परिच्छेद दुई: घ्याडलेख गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

नेपाली समाजमा आएको परिवर्तन तथा राज्यले लिएको संरचनागत परिवर्तनको नीति अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लागु भएको छ । विकासका सम्भावनाहरू तथा स्थानीय बासिन्दाहरूको आधारभूत मागको आधारमा गाउँपालिका स्तरमा आवधिक योजनाको सुरुवात भए अनुसार घ्याडलेख गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने यो प्रथम प्रयास हो । योजना निर्माण गर्दा सर्वप्रथम दीर्घकालीन, मध्यमकालीन, आवधिक र वार्षिक गरेर अगाडि बढनु पर्ने अवस्थाको जानकारी भएर पनि विभिन्न कारणले सबै चरण पूरा गर्न सकिएन । समय र आर्थिक कारणले दीर्घकालीन लक्ष्य मात्र निर्धारण गरेर अगाडि बढ्ने काम भएको छ । स्थानीय जनताको भावनाको आधारमा गाउँपालिकाको विकासको गतिलाई तीव्रता दिनकालागि आवश्यक आवधिक गाउँपालिकाको योजना तयार गर्दा मूलतः देशको राष्ट्रिय लक्ष्यलाई ध्यानमा राखी गाउँपालिकाका प्रमुख समस्याहरू, विभिन्न क्षेत्रहरूको उपलब्धि, संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट गाउँपालिकाको विकासकोलागि प्राप्त अनुदान तथा गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत साधनहरूको अधिकतम मात्रामा परिचालन गरी गाउँपालिकाका कार्यक्रमहरूलाई क्रमिक रूपमा अगाडि बढाउँदै लैजाने उद्देश्यका साथ आवधिक योजना तर्जुमाको प्रयास भएको छ । आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा यस गाउँपालिकाले हालसम्ममा गरेका महत्त्वपूर्ण प्रयास तथा उपलब्धिहरूको सूक्ष्म रूपमा विश्लेषण तथा सम्भावना र चुनौतीहरूको पनि विश्लेषण गरिएको छ ।

२.२ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य

२.२.१ दिर्घकालिन सोच

सर्वसुलभ स्वास्थ्य, गुणास्तरिय शिक्षा, कृषि, र पुर्वाधार : सवृद्ध घ्याडलेखको आधार

२.२.२ लक्ष्य

सामुदायिक पुँजीको निर्माण गर्दै खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चितता ।

लक्ष्यमा परिभाषित सुचकहरू: सामुदायिक पुँजीलाई निम्न सात स्तम्भमा राखिएको छ । (क) मानवीय पुँजी — शिक्षा, स्वास्थ्य, सिप र आत्मा सम्मान (ख) सामाजिक पुँजी — नेतृत्व, सामुदायिक सहयोग, समुह र सहकार्य (ग) साँस्कृतिक पुँजी — भाषा, संस्कृति, परम्परा र रहन सहन (घ) प्राकृतिक पुँजी — वन, जैविक विविधता, जमिन र पानी (ङ) वित्तीय पुँजी — आय, लगानी, सम्पति (च) पुर्वाधार पुँजी — वाटो, सार्वजनिक भवन, खानेपानी एवं ढल, विजुली र सार्वजनिक संचार (छ) राजनीतिक पुँजी — सहभागीता, समावेशीकरण र गुनासाका सम्बोधन । संविधानका उल्लेखित खाद्य सुरक्षाको मौलिक हकलाई प्रत्याभुति प्राथमिकतामा राखिएको छ । खाद्य सुरक्षाका सवाललाई बहुपक्षिय आधारमा ग्रहण गरिएको छ ।

२.२.३ क्षेत्रगत उद्देश्यहरू

१. आर्थिक विकासका क्षेत्रहरूमा लगानी गरी आत्मनिर्भर पालिकाको आधार तयार गर्नु ।
२. सामाजिक क्षेत्रको विकासद्वारा नागरिकको आधारभूत सेवामा पहुँचको सुनिश्चितता गर्नु ।
३. प्राथमिकताका आधारमा दीगो एवम् आधुनिक भौतिक संरचनाको विकास गरी सम्मृद्ध पालिका निर्माण गर्नु ।

४. भू उपयोग—तथा वातावरण संरक्षण नीतिको कार्यान्वयन गरी विपद् तथा जलवायू परिर्तनका असरहरू न्यूनीकरण गर्नु ।
५. संस्थागत विकास र सुशासनका माध्यमबाट सार्वजनिक सेवालाई जनउत्तरदायी बनाउनु ।
६. सामाजिक न्यायका आधारमा समतामुलक समाजको निर्माण गर्नु ।

३.२.४. रणनीति र कार्यनीति

तालिका १: घ्याङलेख गाउँपालिकाका आगामी पाँच वर्षका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीति
१. आर्थिक विकासका क्षेत्रहरूमा लगानी गरी आत्मनिर्भर पालिकाको आधार तयार गर्नु ।	
१.१: कृषि, वागवानी र पशुपन्छि पालन पेशालाई व्यवसायिक एवं मर्यादित बनाई रोजगारका अवसरहरू सिर्जना गर्ने ।	<ol style="list-style-type: none"> १. व्यवसायिक उत्पादन समुहको परिचालन गरिनेछ । २. व्यवसायिक सिप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ३. पकेट क्षेत्रको विस्तार र उत्पादन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ४. मागका आधारमा उच्च मुल्यका वाली प्रवर्धन गरिनेछ । ५. उत्पादित वस्तुको गुणस्तर कायम गरिनेछ ।
१.२: पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने ।	<ol style="list-style-type: none"> १. नयाँ गन्तव्य क्षेत्रका संभाव्यता अध्ययन र विकास गरिनेछ । २. भौतिक सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
१.३: लघु उद्यमशिलता र स्वरोजगार निर्माण गर्ने ।	<ol style="list-style-type: none"> १. मौलिक संस्कृति एवं प्रविधिको संरक्षण गरिनेछ । २. लघु उद्यमशिलताको विकास गरिनेछ । ३. गरिवीका आधारमा लक्षित वर्ग क्रिटान गरिनेछ ।
१.४: सुरक्षित श्रम तथा रोजगारको सुनिश्चितता गर्ने ।	<ol style="list-style-type: none"> १. सुरक्षित श्रम तथा रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । २. सुरक्षित वैदेशिक रोजगारको व्यवस्था मिलाइनेछ । ३. स्थानीय स्तरमा आधारित परियोजनामाको प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
१.५: वित्तीय संस्था र सहकारीको परिचालन व्यवस्थित गर्ने ।	<ol style="list-style-type: none"> १. गरिवी र उत्पादनका आधारमा अनुदान दिने व्यवस्था मिलाइनेछ । २. एक टोल एक वचत समुह र सबै घरधुरी सहकारीमा आवद्ध हुने व्यवस्था मिलाइनेछ । ३. सहकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
२. सामाजिक क्षेत्रको विकासद्वारा नागरिकको आधारभूत सेवामा पहुँचको सुनिश्चितता गर्नु ।	
२.१: सर्वसुलभ गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता गर्ने ।	<ol style="list-style-type: none"> १. आधारभूत रूपमा सामान्य चिकित्सा सेवाको शीघ्र र प्रभावकारी सेवा प्रदान गरिनेछ । २. निदानात्मक, उपचारात्मक, प्रवर्धनात्मक र प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धन गरिनेछ । ३. जीवनपथको अवधारणा अनुरूप बहुपक्षीय पोषण नीतिको कार्यान्वयन गरी समग्र विकास गरिनेछ । ४. परिवार व्यवस्थापन सेवालाई थप विस्तार गरिनेछ । ५. सीमान्त एवं गरिवीको अवस्थामा रहेका समुदायलाई दीर्घजीवन सहयोग प्रदान गरिनेछ ।
२.२: सबैका लागि गुणस्तरिय र अनिवार्य माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्था गर्ने ।	<ol style="list-style-type: none"> १. नतिजामा केन्द्रित शिक्षण विधि र जीवन उपयोगी शिक्षा लागू गरिनेछ । २. प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा सञ्चालन गरिनेछ । ३. सबैका लागी गुणस्तरिय शिक्षाका अवसर सुनिश्चित गरिनेछ ।

<p>२.३: सबैका लागि स्वच्छताको अवसर र सफा पिउने पानी सुनिश्चितता गर्ने ।</p>	<p>१. सबैलाई खानेपानी र सरसफाईको अवसर सुनिश्चित गरिनेछ । २. स्वच्छताको वातावरण र रोग संक्रमणको जोखिमबाट सुरक्षाको अनुभूति गराइनेछ ।</p>
<p>२.४: विशेष र खास समुहका नागरिकहरू (अपाङ्गता), जोखिम अवस्थाका बालबालिका, हिंसा प्रभावित, जेष्ठ नागरिक, अल्पसंख्यक र सिमान्त अवस्थाका नागरिक (को संरक्षण र सुरक्षामा प्राथमिकता प्रदान गर्ने ।</p>	<p>१. सबै क्षेत्रमा लैगिक समानता सुनिश्चित गरिनेछ । २. महिलामाथी हुने सबै प्रकारका हिंसालाई निरुत्साहित गरिनेछ । ३. जातिय समावेशिकरणको सहज पहुँच स्थापित गरिनेछ । ४. विशेष समुह, वर्ग र समुदायको विशेष संरक्षण, सहभागीता र सुरक्षालाई विकास योजनामा प्राथमिकता दिइनेछ । ५. लैगिक समानता, राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक जीवनमा सबै नागरिकद्वारा सार्वभौम समानता र सुरक्षाको अनुभूति गराइनेछ ।</p>
<p>३. प्राथमिकताका आधारमा दीगो एवम् आधुनिक भौतिक संरचनाको विकास गरी सम्मृद्ध पालिका निर्माण गर्नु।</p>	
<p>३.१: वस्तिस्तर सम्मका सडक सञ्जालहरूको विस्तार गरी बाह्र महिना चल्ने दिगो सडक निर्माण गर्ने ।</p>	<p>१. सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँगको साझेदारिता गरिनेछ । २. गाउँपालिका भित्र निर्माण हुने सडकहरूलाई मापदण्डका आधारमा निर्माण मिटर ३०.क), ख १६. मिटर, ग मिटर १०., घ मिटर र ङ . ड. ६ मिटर चौडाईका सडकहरू (गरिनेछ । ३. सडकका स्तरोन्नती र सुरक्षित यातायात प्रबन्ध मिलाइनेछ । ४. सबै वस्तिहरू सम्म ट्रयाक खोलिएछ ।</p>
<p>३.२: विद्युत र संचार संजालमा पहुँच विस्तार गर्ने ।</p>	<p>१. सबै घरमा विद्युत उर्जा विस्तार गरिनेछ । २. सबै बस्तीहरूमा ईन्टरनेट सेवाको विस्तार गरिनेछ ।</p>
<p>३.३: सुरक्षित आवास र वस्ति विकास गर्ने ।</p>	<p>१. एकिकृत वस्ति विकासका लागि निजी क्षेत्र र सहकारीहरूसँग साझेदारिता गरिनेछ । २. आवास तथा वस्तिहरूको उत्थानशिलता विकास गरिनेछ ।</p>
<p>४. भू उपयोग—तथा वातावरण संरक्षण नीतिको कार्यान्वयन गरी विपद् तथा जलवायू परिर्तनका असरहरू न्यूनिकरण गर्नु ।</p>	
<p>४.१: भूउपयोग— नीति तथा वातावरण संरक्षण नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।</p>	<p>१. गैह्र काष्ठजन्य पदार्थहरूको व्यवसायिक उत्पादनमा जोड दिइनेछ । २. जैविक विविधताको संरक्षण गरिनेछ । ३. पर्यटन व्यवसायसँग समन्वय विस्तार सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिसँगको साझेदारिता गरिनेछ । ४. कृतिम सिमसार क्षेत्रको विस्तार गरिनेछ । ५. शुष्म जलाधार व्यवस्थापन गरिनेछ ।</p>
<p>४.२: जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी वैज्ञानिक भुउपयोग व्यवस्था लागू गर्ने ।</p>	<p>१. सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिसँगको साझेदारिता गरिनेछ । २. कृतिम बाँधको निर्माण गरी पोखरी निर्माण गरिनेछ । ३. उपयोगका आधारमा जमिनको चक्लावन्दिको व्यवस्था मिलाइनेछ । ४. बाँझो जमिनको उपयोग गरिनेछ । ५. वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन गरिनेछ । ६. भूमि वैकको व्यवस्थापन गरिनेछ ।</p>
<p>४.३: जलवायु अनुकूलन विधिद्वारा विपद् व्यवस्थापन गर्ने ।</p>	<p>१. जलवायू अनुकूलन कार्य योजना तर्जुमा गरिनेछ । २. परम्परागत रूपमा अभ्यास गर्दै आएका वर्षे पानी सङ्कलन पोखरीहरूको सुधार र संरक्षण गरिनेछ ।</p>

<p>४.४: विपद् व्यवस्थापन र प्रतिकार्य क्षमताको विकास गर्ने ।</p>	<p>१. विपद् पूर्वतयारी योजना निर्माण गरिनेछ । २. विपद् व्यवस्थापन मैत्री पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ । ३. स्वास्थ्य विपद् व्यवस्थापन गरिनेछ । ४. विपद्का समयमा गर्नु पर्ने उद्धार खोज कार्यका लागि विपद् व्यवस्थापन समितिको संस्थागत क्षमता विकास गरिनेछ ।</p>
<p>५. संस्थागत विकास र सुशासनका माध्यमबाट सार्वजनिक सेवालाई जनउत्तरदायी बनाउनु ।</p>	
<p>५.१: कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था र अध्यावधिक गर्ने ।</p>	<p>१. आवश्यक ऐनहरूको निर्माण र संशोधन गरिनेछ । २. नियमावली र निर्देशिकाहरू निर्माण गरिनेछ । ३. नीतिहरूको निर्माण र अध्यावधिक गरिनेछ । ४. कार्यकारिणी समिति अन्तर्गतका उप समितिको कार्यसम्पादन— निर्देशिका तयारगरिनेछ ।</p>
<p>५.२: सेवाप्रदायकहरूको संस्थागत संरचनामा सुधार गर्ने ।</p>	<p>१. गाउँपालिकाको सेवाहरू चुस्त र दुरुस्त बनाइनेछ । २. डिजिटल तथ्याङ्कको व्यवस्थापन गरिनेछ । ३. कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ</p>
<p>५.३: सुशासन, जवाफदेहिता र पारदर्शिताको सुनिश्चितता गर्ने ।</p>	<p>१. सेवाग्राही सन्तुष्टि सरभेक्षण ड्यास बोर्डमा प्रदर्शन गरिनेछ । २. साप्ताहिक कार्य सम्पादन र खर्चको अवस्थालाई ड्यास बोर्डमा प्रदर्शन गरिनेछ । ३. सार्वजनिक लेखा परीक्षण, सामाजिक परीक्षण सार्वजनिक सुनुवाई तथा GESI परीक्षण नियमित रूपमा गरिनेछ ।</p>
<p>६. सामाजिक न्यायका आधारमा समतामुलक समाजको निर्माण गर्नु ।</p>	
<p>६.१: सामाजिक न्यायका आधारमा लैङ्गिक, धार्मिक, साँस्कृतिक रूपमा सारभूत समानता कायम गर्ने ।</p>	<p>१. जातिय छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धका नीति, ऐन र सामाजिक जागरणका कार्यक्रम तय गरिनेछ । २. जनजाति र दलितको सशक्तिकरणका लागि अभियान सञ्चालन गरिनेछ ३. बाल संरक्षण समितिको सबलीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ४. स्कूलमा आधारित बालक्लव परिचालन गरिनेछ । ५. जेरियाटिक केयर र अर्थोपेडिक सेवा सहित स्वास्थ्य उपचारको व्यवस्था गरिनेछ । ६. सङ्घीय सरकारबाट उपलब्ध सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गर्ने नागरिकको अनुगमन गरी थप व्यवस्थाको आवश्यकता ठहर भएका नागरिकका लागि थप भत्ताको व्यवस्थापन गरिनेछ । ७. जातिय छुवाछुत तथा भेदभाव प्रति शून्य सहनशिलता कायम गरिनेछ । ८. बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरू माथि हुने उपेच्छा, हिंसा, दुर्व्यवहार र शोषण प्रति शून्य सहनशिलता निति अपनाइनेछ । ९. जेष्ठ नागरिकको हेरचाह, स्याहार सुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गरिनेछ । १०. सामाजिक सुरक्षा भत्ताको व्यवस्थापन र विमा योजना सञ्चालन गरिनेछ</p>

२.३ समग्र अपेक्षित उपलब्धिहरू (प्रभावस्तरमा)

नेपालको संविधानले तोकेका मौलिक हक, निर्देशक सिद्धान्त, दिगो राष्ट्रिय लक्ष्य, बागमती प्रदेश सरकारले प्रस्तावित विकासका चालकहरू र दिगो विकास लक्ष्यहरूले निदृष्ट गरेका सुचकहरूलाई स्थानिय तहमा स्थानीयकरण गर्दै

घ्याङलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

आवधिक योजना भित्र २२ वटा सूचकका आधारमा नतिजाहरूका तयार गरिएको छ । हालको राष्ट्रिय, प्रादेशिक अवस्था र समग्र अपेक्षित उपलब्धिहरू निम्न अनुसारको गाउँपालिकाको आवधिक लक्ष्यहरूलाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २: समग्र अपेक्षित उपलब्धिहरू

क्र.स	सूचकहरू	ईकाई	राष्ट्रिय	प्रदेश	घ्याङलेख	लक्ष्य
१	समग्र आर्थिक वृद्धि दर	प्रतिशत	६.८	६.३		५
२	बहुआयामिक गरिवीको रेखामुनीका जनसंख्या	प्रतिशत	२८.९	१२.२		१०
३	प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय	युएस डलर	१०४७	१७६७		२५००
४	निरपेक्ष गरिवीको रेखामुनीको जनसंख्या	प्रतिशत	१८.७	१५.३		१०
५	मानव विकास सूचकाङ्क		०.५७	०.५६	०.४७	०.६
६	अपेक्षित औषत आयु	वर्ष	७०.५	७०.५	६९.२	७३
७	कुल कृषि उत्पादकत्व	मे.ट.प्रति हे.	२.९	२.८		३.१
८	तरकारी उत्पादकत्व (ताजा)	मे.ट.प्रति हे.				१२
९	व्यवसायिक कृषि र पशुपालन फर्म	संख्या			१३	५००
१०	युवा श्रम सहभागिता	प्रतिशत	३८.५	४२.५	३५.४	४०
११	रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा	प्रतिशत	३६.५		३.०३	४५
१२	स्वास्थ्य संस्थामार्फत प्रसुति सेवा	प्रतिशत	६३.३		२३.८	६०
१३	चारपटक गर्भवती जाँच गर्ने महिला	प्रतिशत	५६.३		४०.६	६०
१४	५ वर्ष मुनिका बच्चाको एआरआई सहित निमोनियाबाट प्रभावित	प्रतिशत	१९	१६	३१.७	१६
१५	सम्पूर्ण खोप प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	८६		५७.९	७०
१६	साक्षरता दर ९-१५ वर्ष उमेर समूह	प्रतिशत	५९.६	७४.८	५०.५	७०
१७	माध्यमिक तहमा खुद भर्ना दर	प्रतिशत	७१	८८	५९.३	७०
१८	व्यवसायिक शिक्षामा कुल भर्ना दर	प्रतिशत	३.७	४.१	१.३	५
१९	उच्च शिक्षामा कुल भर्ना दर	प्रतिशत	९.५	१७.१	०.९७	५
२०	उच्च मध्यमस्तरको खानेपानीमा पहुँच	प्रतिशत	२०	३७	२७	४०
२१	हरेक घरमा चर्पि र पानीको धारा	प्रतिशत	८७.७	९१	८८	१००
२२	सडकबाट ३० मिनेट भन्दा बढि पैदल यात्रामा घर पुग्ने परिवार	प्रतिशत				६०

नोट: *सूचकहरूलाई बाग्मती प्रदेश सरकारले गरेका प्रक्षेपणका आधारमा अनुमानित हुन् ।

२.४ लगानी प्रक्षेपण

तालिका ३: लगानी स्रोतको हालसम्मको अवस्था

क्र.स.	विवरण	आ.व. २०७४/७५	आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	वृद्धिदर
१	संघिय सरकार	१००००००	१९२७७०७४७	२०७९१५९२७	२५००९९९९८	
	वित्तीय समानीकरण		६००००००००	७०३०००००	७१२०००००	
	सशर्त अनुदान		९०७६९०५०	१००२९२०००	१२८०८१५४०	
	राजश्व बाँडफाँड		४२००१६९७	३७३२३९२७	५०८१८४५८	

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

	विशेष अनुदान		०			
	समपुरक अनुदान		०	०	०	
२.	प्रदेश सरकार अनुदान		९०७२८३९७	३००९३२७५	६५११७१३६	
	वित्तीय समानीकरण		७६८४०००	९९२६०००	९९७२०००	
	सशर्त अनुदान		१६९३५०००	११५५१०००	१६२३८०००	
	राजस्व बाँडफाँड		९२१४३९७	८६१६२७५	९१४३१३६	
	विशेष अनुदान		५०००००००	०	०	
	समपुरक अनुदान		६८९५०००	०	२९७६४०००	
३.	वैदेशिक सहयोग		३०४८७५			
	वैदेशिक अनुदान		३०४८७५			
	वैदेशिक ऋण					
४.	आन्तरिक स्रोत			९५९५४२९०	९४७५२०७०	
	अ. ल्या. र नगद		४७६५९१००	९२३३०२९०	८७४९२१२०	
	आन्तरिक राजस्व		२८२९४१३	३६२४०००	५५५९९५०	
	जि.वि.स.	६७९३५८०४	०	०	१७०००००	
	आन्तरिक शुल्क, दस्तुर					

२.५ खर्चको स्रोत प्रक्षेपण

तालिका ४: आगामी पाँच वर्षको खर्चको प्रक्षेपण

क्र.स.	विवरण	आधार वर्षका आधारमा रु हजारमा प्रक्षेपणा				
		२०७६/७७ आधार वर्ष	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१
१	संघीय सरकारको अनुदान	२०७९१५.	२५०००९.	२८२५१०.२	३१९२३६.५	३६०७३७.२
	वित्तीय अनुदान	७०३००.	७१२००.	८०४५६.	९०९१५.३	१०२७३४.३
	सशर्त अनुदान	१००२.९२	११०३.२१	१२४६.६	१४०८.७	१५९१.८
	राजस्व बाँडफाँड	३७३२३.	५०८१८.	५७४२४.३	६४८८९.५	७३३२५.१
	विशेष अनुदान		०	०.	०.	०.
	समपुरक अनुदान		०	०.	०.	०.
२	प्रदेश सरकारको अनुदान	३००९३.	६५११७.	७३५८२.२	८३१४७.९	९३९५७.१
	समानिकरण अनुदान	९९२६.	९९७२.	११२६८.४	१२७३३.२	१४३८८.६
	सशर्त अनुदान	११५५५१.	१६२३८.	१८३४८.९	२०७३४.३	२३४२९.८
	राजस्व बाँडफाँडको रकम	८६१६.	९१४३.	१०३३१.६	११६७४.७	१३९९२.४
	विशेष अनुदान		०	०.	०.	०.
	समपुरक अनुदान		०	०.	०.	०.
३	वैदेशिक अनुदान		०	०.	०.	०.
४	वैदेशिक ऋण		०	०.	०.	०.
५	आन्तरिक स्रोत	९५९५४.	९४७५२.	१०७०६९.८	१२०९८८.८	१३६७१७.४

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

	अल्या र नगद सहित	९५८.४२	१०५४.२६			
	आन्तरिक राजस्व	३६२४.	५५५९.	६२८१.७	७०९८.३	८०२१.१
	कूल जम्मा रकम	३३३९६२.	४०९८७८.	४६३१६२.१	५२३३७३.२	५९१४११.७

२.६ सार्वजनिक खर्चको बाँडफाँट

तालिका ५: सार्वजनिक खर्चको बाँडफाँट रु लाखमा

क्र. सं.	विवरण	२०७६/७७ को वास्तविक	२०७७/७८ को संसोधन	२०७८/७९ को प्रक्षेपण	२०८१/८० को प्रक्षेपण	२०८०/८१ को प्रक्षेपण	प्रतिशत दर
१	बजेटको वर्गीकरण						
१.१	चालु खर्च	१९०३५.	२२९५३	२६४००२	२९८३२२	३३७१०४	
१.२	पुँजीगत खर्च	१४३६०.	१८०३४	१९९१५९	२२५०५०	२५४३०४	
	जम्मा बजेट	३३३९५.	४०९८७	४६३१६१	५२३३७२	५९१४०८	१३ प्रतिशत
२	खर्चको क्षेत्रगत बाँडफाँट						
२.१	आर्थिक विकास	१६६९८.	२०४९३.०	२३१५८.०	२६१६८.०	५९१४१.०	
२.२	सामाजिक विकास	१५०२८२.	१८४४४५.०	२०८४२२.०	२३५५१७.०	२६६१३५.०	
२.३	पूर्वाधार विकास	११६८८६.	१०२४६९.०	११५७९०.०	१३०८४३.०	१४७८५२.०	
२.४	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	३३३९६.	४०९८.०	४६३१.०	५२३३.०	५९१४.०	
२.५	संस्थागत विकास तथा सुशासन	५००९४.	५७३८२.०	६४८४२.०	७३२७२.०	८२७९७.०	

परिच्छेद तीन: घ्याङलेख गाउँपालिकाको आर्थिक नीति

३.१ सार्वजनिक खर्च

पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई आर्थिक अधिकार क्षेत्रभित्र केहि सीमित क्षेत्र अन्तर्गत कर लगाउन, नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँट, अनुदान र ऋण प्राप्त गर्न, निजी क्षेत्रबाट तोकिएको सीमामा रहि आन्तरिक ऋण परिचालन गरी सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । जस अनुसार आर्थिक वर्ष २०७३ / ७४ मा स्थानीय रूपमा वित्तीय कारोबार सीमित रहेको थियो भने आ.व. २०७४ / ७५, आ.व. २०७५ / ७६ तथा आ.व. २०७६ / ७७ को लागि पूरा अवधिको बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७ / ७८ को बजेट कार्यान्वयनका क्रममा अन्तिम चरणमा रहेको छ । सेवा प्रवाहकोलागि आवश्यक पर्ने नीति, कार्यविधि एवं कार्यप्रक्रिया सरलीकरणका कार्यहरू भएका छन् । साथै, कार्यपालिकाको कार्य जिम्मेवारी बमोजिम सेवा प्रवाह गर्न आवश्यक पर्ने संगठन संरचना स्थापना भई सेवा प्रवाह तथा विकास निर्माणका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा लगेको छ । यसै आ.व.मा घ्याङलेख गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना तथा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी बजेट र योजनालाई जोड्ने प्रयास गरिएको छ ।

प्रमुख समस्या

योजना तर्जुमाकालागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्कको पर्याप्तता नहुँदा आधार वर्षको अवस्था, समग्र पालिका स्तरीय आर्थिक अवस्थाका परिसूचकहरू जस्तै कुल गार्हस्थ उत्पादन, बचत तथा लगानी आदि विश्लेषण गर्न कठिनाई हुनु र यथार्थपरक बजेट निर्माणमा समस्या देखिएकोछ । कुशल बजेट विनियोजन र दक्ष एवं प्रभावकारी कार्यान्वयनमा कमी रहेको छ । पुँजीगत खर्च लक्ष्य भन्दा कम हुनु, रोजगारी र आयमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने परियोजनाहरूमा विनियोजनमा कमी, निर्धारित समय, लागतमा र गुणस्तरीय हिसाबले आयोजना कार्यान्वयन हुन नसक्नु आदि यहाँका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती र अवसर

संघीयता नयाँ अभ्यास र शासकीय स्वरूप भएकोले स्रोतको बाँडफाँटमा तीनवटै सरकारका बीचमा समानता र सन्तुलन कायम नहुनु एक हो । अन्यमा सार्वजनिक खर्चलाई दिगो र लाभकारी प्रतिफल आउने परियोजनामा विस्तार गर्नु । गाउँपालिकाभित्रका सीमान्तकृत समूह र भौगोलिक क्षेत्रको समन्यायिक विकास गर्नु । नागरिकको आधारभूत आवश्यकताका रूपमा रहेका शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, न्यायमा पहुँच, वातावरणीय स्वच्छताको परिपूर्ति गर्नु । दक्ष, विषय विज्ञ, तथा उत्प्रेरित जनशक्तिको व्यवस्था गरी पालिकाको प्रशासनिक तथा विकास कार्यकालागि आवश्यक मानव स्रोतको परिचालन गर्नु । साविकको एकीकृत ढाँचाको सूचना तथा तथ्याङ्कहरू प्रशोधन तथा नयाँ संरचना अनुसारको खण्डीकृत तथ्याङ्क प्राप्त गर्नु रहेका छन् ।

अवसरका रूपमा पालिकाहरूका बीचमा विकास निर्माण, लगानी अभिवृद्धि, सुशासन प्रवर्द्धनमा प्रतिस्पर्धात्मक वातावरण रहनु । लामो समयदेखिको राजनीतिक संक्रमणको अन्त्य हुनु । योजना छनौट, बजेट विनियोजन क्षमतामा सुधार हुँदै जानु । तीनै तहका सरकार सहकार्य र समन्वय गर्दै “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” बनाउने राष्ट्रिय संकल्प प्रति प्रतिबद्ध रहनु । स्थानीय सरकार स्थापना पश्चात् तीन आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भई सार्वजनिक खर्च विनियोजनमा अनुभव प्राप्त हुनु । लगानी सहजताकालागि नेपाल सरकारबाट हालसालै एकल विन्दु सेवाबाट सेवा प्रवाहको थालनी गरिनु तथा जनप्रतिनिधिहरूमा विकास प्रतिको उत्कट चाहना र प्रतिबद्धता हुनु ।

दीर्घकालीन सोच

"सुव्यवस्थित, योजनाबद्ध एवम् नतीजामुखी सार्वजनिक खर्च प्रणाली"

लक्ष्य

उपलब्ध स्रोत साधनको कुशल परिचालन र दक्षतापूर्ण विनियोजनबाट प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाह, दिगो तथा उच्च आर्थिक विकास विषय गर्ने ।

उद्देश्य

१. उपलब्ध सीमित स्रोतलाई गाउँपालिकाको समृद्धि विषय गर्न सघाउने क्षेत्रमा विनियोजन गर्नु ।
२. सामाजिक न्याय सहितको आर्थिक समृद्धि विषय गर्नु ।
३. पालिकामा रोजगारी सिर्जना र उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु ।
४. प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाहको विकास गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ६: सार्वजनिक खर्चका रणनीति

उद्देश्य १: उपलब्ध सीमित स्रोतलाई गाउँपालिकाको समृद्धि विषय गर्न सघाउने क्षेत्रमा विनियोजन गर्नु ।
१.१: सार्वजनिक खर्चको मितव्ययी, दक्षतापूर्ण तवरले आर्थिक, सामाजिक विकास तथा पूर्वाधार निर्माणमा उपयोग गर्ने
१.२: नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा गौरवका आयोजना तथा ठूला पूर्वाधार निर्माणमा वैदेशिक ऋण परिचालन गर्ने ।
उद्देश्य २: सामाजिक न्याय सहितको आर्थिक समृद्धि विषय गर्नु
२.१: पूर्वाधार विकास तथा सामाजिक क्षेत्रमा लगानी गर्दा समाजका सबै वर्ग र क्षेत्रमा समन्यायिक वितरण गर्ने
२.२: मूल प्रवाहमा आउन नसकेका नागरिकलाई सामाजिक संरक्षणका माध्यमबाट मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।
उद्देश्य ३: पालिकामा उत्पादनशील रोजगारी सिर्जना र उत्पादकत्व बृद्धि गर्नु ।
३.१: रोजगारीका अवसरको सिर्जना, उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि एवम् पुँजी निर्माण हुने गरी स्रोतको उत्तम परिचालन गर्ने ।
उद्देश्य ४: प्रभावकारी सार्वजनिक सेवा प्रवाहको विकास गर्नु ।
४.१: मध्यमकालीन खर्च संरचना र प्रभावकारी मध्यमकालीन खर्च समीक्षाको व्यवस्था गर्ने ।
४.२: हरेक सार्वजनिक खर्च तथा सेवा प्रवाह सार्वजनिक सुनुवाइ मार्फत अनुमोदन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

३.२ राजस्व

पृष्ठभूमि

आर्थिक ऐन २०७५ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ मा घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, घर बहाल कर, सम्पत्ती कर, भूमि कर, व्यवशाय कर, विज्ञापन कर र मनोरन्जन करका क्षेत्रमा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र तोकिएको छ । यसका साथै गैर करका रूपमा सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना संलग्न गरिएको र स्थानीय कानून बमोजिम स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार भित्रका कर उठाउन पाउने व्यवस्था रहेको छ । कर तथा गैरकरका आधार कमजोर रहेको, कर सङ्कलन गर्ने आफ्नै संयन्त्र स्थापित भइनसकेको अवस्थामा राजस्व सङ्कलन गर्ने व्यवस्थित पद्धति विकास भइसकेको छैन । वैज्ञानिक कर प्रणालीको विकास गरी राजस्व सङ्कलन र परिचालन गर्ने कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक रहेको छ ।

प्रमुख समस्या

राजस्व सङ्कलन गर्न नीतिगत व्यवस्थामा अष्पष्टता रहेको, कर तथा गैर करको आधार पर्याप्त रूपमा विस्तार हुन नसकेको, एउटै प्रकृतिका कर प्रदेश र स्थानीय तह दुबैका साझा क्षेत्राधिकारमा रहनु राजस्व सुधारमा देखिएको

मुख्य समस्याहरू हुन् । त्यसैगरी ढुङ्गा, गिटी, बालुवा जस्ता प्राकृतिक स्रोतको कर सङ्कलन हुन नसकेको, करका सम्बन्धमा जनचेतनाको कमी रहेको, पर्याप्त र दक्ष जनशक्तिको कमी हुनु आदि यस गाउँपालिकाका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती र अवसर

कर तिर्नुपर्ने सबै नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउन नसकिनु, कर तथा गैरकर राजस्वको प्रभावकारी परिचालन नहुनु, कर तथा गैर करको आधार विस्तार गर्नु नसकिनु, छरिएर रहेका राजस्व सङ्कलन गर्ने संयन्त्रबाट आशातित कर सङ्कलन नहुनु, गाउँपालिकाको कर तथा गैरकर राजस्व परिचालनका आधार कमजोर रहनु तथा छिमेकी स्थानीय तहको कर प्रणालीसँग समानता कायम गर्न नसक्नु यहाँका मुख्य चुनौती मात्र सकिन्छ । तीनै तहका सरकारबाट समन्वय र सहकार्यमा राजनीतिक प्रणालीको सुदृढीकरण गर्दै आर्थिक विकास गर्ने अवसर प्राप्त भएको, सार्वजनिक वित्तको परिचालनमा सबै पक्षको सक्रिय सहभागिता बढ्दै जानु, लामो समयदेखिको राजनीतिक संक्रमणको अन्त्य भएको, विगतमा केन्द्रीकृत रहेका अधिकार विकेन्द्रित भई स्थानीय तहसम्म पुगेको तथा करको आधार र दायरा बृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

दीर्घकालीन सोच

"प्रभावकारी राजस्व प्रणालीको विकास-सको सबल अर्थतन्त्र निर्माणको आधार"

लक्ष्य

पालिकाका सामाजिक विकासका कार्यक्रमहरू आन्तरिक स्रोतबाट परिचालन गर्न सक्ने अवस्थाको सिर्जना गर्ने ।

उद्देश्य

१. राजस्व परिचालन प्रणालीलाई प्रगतिशील, कुशल, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।
२. राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गरी राजस्व बृद्धि गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ७: राजस्वका रणनीतिहरू

उद्देश्य १: राजस्व परिचालन प्रणालीलाई कुशल, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।
१.१: संघीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्दै गाउँपालिकाको प्रभावकारी राजस्व परिचालनमा जोड दिने
१.२: कर प्रणालीमा संस्थागत र संरचनागत रूपमा विकास गर्दै आधुनिकीकरण र प्रगतिशील बनाउने ।
उद्देश्य २: राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गरी राजस्व बृद्धि गर्नु ।
२.१: कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थापन गर्ने ।
२.२: प्रभावकारी संगठनात्मक व्यवस्था, दक्ष जनशक्ति र उपयुक्त पूर्वाधार सहितको व्यवस्था गर्ने ।
२.३: करसँग सम्बन्धित व्यवस्थित र वर्गीकृत तथ्याङ्काधार व्यवस्थित गर्ने ।
२.४: करदाताहरूलाई कर/शुल्कको महत्त्व, कर व्यवस्था सम्बन्धमा सचेतना बृद्धि गर्ने ।
२.५: सरल, चुस्तदुरुस्त कर असुली प्रणाली व्यवस्थित गर्ने ।
२.६: पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम राख्ने ।
२.७: सरोकारवाला निकायसँग आवश्यक समन्वय गर्ने ।
२.८: राजस्व अभिवृद्धि गर्ने खालका आयमूलक कार्यक्रम र पूर्वाधार विकासमा जोड दिने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

३.३ सार्वजनिक ऋण

पृष्ठभूमि

नयाँ संरचनाको विकास सँगै सार्वजनिक खर्चको आवश्यकता बढ्दै गएको छ । सामाजिक तथा भौतिक पूर्वाधारमा लगानीको मागलाई सम्बोधन गर्न सार्वजनिक वित्तको प्रचुरता हुनु आवश्यक रहेको छ । स्थानीय निकायले राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिसमा मात्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । आयोगले प्रदान गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण परिचालन गर्न नीतिगत तथा संरचनात्मक व्यवस्था नभइसकेकोले परिचालन हुन कठिनाई रहेको छ । यस अर्थमा पालिकाले आन्तरिक राजस्व, अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँटबाट नपुग हुने रकम आन्तरिक ऋण वा नेपाल सरकारसँग लिने ऋणमा निर्भर रहन्छ ।

प्रमुख समस्या

गाउँपालिकाको क्रेडिट रेटिङ नहुनु, आन्तरिक ऋण परिचालनलाई निश्चित क्षेत्रमा लगानी गर्ने गरी मापदण्ड नहुनु, संस्थागत संयन्त्रको आधारभूत तहको अवस्था समेत नहुनु, गाउँपालिकास्तरमा सार्वजनिक ऋणको परिचालन र व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत स्पष्टता भइनसक्नु तथा वित्तीय क्षेत्रलाई ग्रामीण क्षेत्रसम्म विस्तार गर्न नसक्नु सार्वजनिक ऋणको परिचालन र व्यवस्थापनकालागि समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

चुनौती र अवसर

नेपाल सरकारको स्वीकृति र अन्य प्रक्रिया पूरा गरी सार्वजनिक ऋण परिचालन नहुनु, सार्वजनिक ऋणलाई प्रभावकारी ढङ्गबाट पूर्वाधार, रोजगार र उत्पादनमा परिचालन गरी दिगो, उत्पादनमुखी र उच्च प्रतिफलमुखी बनाउन नसक्नु तथा ऋणको साँवा व्याज भुक्तानीको सुनिश्चितता गर्न नसक्नु मुख्य चुनौती हुन् ।

पालिकाले विकास निर्माणकालागि ऋण परिचालन गर्न सक्ने गरी घाटा बजेट तर्जुमा गर्न सक्ने व्यवस्था हुनु, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले ऋण परिचालनमा सहजिकरण गर्नु तथा पर्यटन, पूर्वाधार तथा ऊर्जा विकासमा लगानीको आधार हुनु यहाँका अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

दीर्घकालीन सोच

"उत्पादनमूलक पूर्वाधार विकास र सबल अर्थतन्त्र निर्माणका निम्ति सार्वजनिक ऋण सदुपयोग"

लक्ष्य

पर्यटन पूर्वाधार र ऊर्जा विकास तथा उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी बृद्धि गर्न सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।

उद्देश्य

१. सार्वजनिक ऋणलाई गौरवका आयोजनाको पूर्वाधार विकास र उत्पादनका क्षेत्रमा परिचालन गरी आर्थिक बृद्धिमा योगदान पुऱ्याउनु ।

२. सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गरी पुँजी निर्माणमा बृद्धि तथा रोजगारको सिर्जना गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ८: सार्वजनिक ऋणका रणनीतिहरू

उद्देश्य १: सार्वजनिक ऋणलाई गौरवका आयोजनाको पूर्वाधार विकास र उत्पादनका क्षेत्रमा परिचालन गरी आर्थिक बृद्धिमा योगदान पुऱ्याउनु ।
१.१: ऋणलाई प्रभावकारी परिचालन गर्न नेपाल सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
१.२: केन्द्र र प्रदेश सरकारको प्राथमिकतामा परेका क्षेत्रमा सार्वजनिक ऋणलाई परिचालन गर्ने ।
उद्देश्य २: सार्वजनिक ऋणको प्रभावकारी परिचालन गरी पुँजी निर्माणमा बृद्धि तथा रोजगारको सिर्जना गर्नु ।
२.१: सार्वजनिक ऋणको परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून र संस्थागत संरचना तयार पार्ने ।
२.२: रोजगारी र आय आर्जनका अवसरमा बृद्धि हुने गरी सार्वजनिक ऋणको परिचालन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

परिच्छेद चार: आर्थिक विकास

४.१ कृषि, वागवानी, पशुपन्छि विकास र व्यवसायिकरण

पृष्ठभूमि

कृषि, वागवानी र पशुपन्छीपालन पेशाको दृष्टिकोबाट हेर्दा घ्याडलेख गाउँपालिका पनि नेपालका अन्य क्षेत्र भन्दा खासै फरक छैन । पालिकाको कुल १६६.७ वर्ग कि.मि. मध्ये ३३.२७ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा कृषि, वागवानी, पशुपन्छि तथा मौरी पालन गरिएको छ जुन कुल जमिनको क्षेत्रफलको १९.९ प्रतिशत हिस्सा हुन आउछ । गाउँपालिका भित्र कुल घरधुरी २७११ मध्ये २५८७ ले कृषि तथा पशुपालनलाई निर्वाहमुखि व्यवसायको रूपमा प्रयोग गर्दै आएका छन् । कुल जनसङ्ख्या १७,३०३ मध्ये ४,२८७ जनसङ्ख्याले कृषिलाई प्रमुख पेशाका रूपमा लिएका छन् । औषत प्रति परिवार १.६५ जनाले औषत ६.३८ जनाको परिवारलाई खुवाउनु पर्ने अवस्था देखिन्छ । प्रति परिवार औषत खेतियोग्य जमिन ०.४६ हेक्टर रहेको छ । कुल घरधुरी मध्ये १२४ घरधुरीको आफ्नो नाममा खेति गर्ने जग्गा जमिन छैन ।

विगत एक दशक देखि ताजा तरकारी र दुग्ध उत्पादनलाई कृषि पेशा भित्रको आमदानीको स्रोतका रूपमा विकास हुदै आएको छ । यस पालिकाले काठमाण्डौंका बजारहरूमा ताजा तरकारीको आपूर्ति गरिरहेको अवस्था छ । गोडागुडीमा केराऊ, सिमी, बोडी निजी क्षेत्रको संलग्नतामा लगभग १३ वटा गाई, कुखुरा, बाखा र माछाहरूको व्यवसायिक उत्पादनको लागि फर्महरूको स्थापना गरी सञ्चालन गरेका छन् । चिसो हावापानीका कारण यहाँ उत्पादन हुने मकैलाई स्वाद र पौष्टिकताका आधारमा विशेष महत्वपूर्ण मानिएको छ । आलुको उत्पादन निकै हुने गर्दछ भने स्थानीय बजारमा यहाँको उत्पादनको निकै माग पनि रहेको उत्पादकहरू बताउँछन् । ताजा तरकारीको उत्पादन अहिले फस्टाउँदो व्यवसाय रहिआएको छ । गाउँपालिकाका अधिकांश उत्पादन र वालीलाई प्राङ्गारिक उत्पादन मान्न सकिन्छ । विषादिको कम प्रयोग भएकै कारण परम्परागत मौरी पालनको अभ्यास प्रसस्त देख्न सकिन्छ । समग्रमा दुग्ध उत्पादन, ताजा तरकारी उत्पादन, फलफूल, मकै र आलु उत्पादनलाई व्यवसायिक रूपमा अगाडि बढाउन किसानहरूले प्रयत्न गरिरहेको अवस्था छ । काठमाण्डौं, सिन्धुली, वनेपा सम्म ताजा तरकारी बिक्री गरेर आमदानी बढेको अवस्था छ ।

प्रमुख समस्या

आम मानिसको धारणामा कृषि, वागवानी तथा पशुपन्छीपालनलाई पेशा तथा व्यवसायका रूपमा भन्दा पनि निर्वाहमुखि जिविकोपार्जनको माध्यम मानिएको छ । यातायात र सूचना तथा संचार क्षेत्रमा आएको प्रगतिका कारण उत्पादन लागत, वस्तुको गुणस्तर, वस्तुको बजार प्रतिस्पर्धा र उत्पादनमा संलग्न जनशक्तिको सिप र प्रविधिले यहाँको उत्पादनले बजारलाई प्रतिस्पर्धा गर्न सकिराखेको छैन । तर वास्तविकतामा आम मानिसमा रहेको ज्ञान सिप र क्षमताको व्यवसायका रूपमा पनि कृषि तथा पशुपन्छीपालन नै रहेको छ । कृषकले बजारको माग र आपूर्तिको आधारमा उत्पादन गर्न भन्दा मौषमी रूपमा परम्परागत रूपमा खेति गर्दै वस्तुहरूका नै उत्पादन गर्ने गरेको पाइन्छ । उपभोक्तामा आएको जागरण स्वरूप बजारको मागका रूपमा विकास हुदै गएको स्वस्थ एवं विशेष प्राङ्गारिक अन्न, तरकारी र नगदेवालीको उत्पादनलाई कृषकले बजारीकरण गर्न सकिराखेको अवस्था छैन । मागलाई अवसरको रूपमा लिने र सोही अनुसार उत्पादन चक्र निर्माण गरी योजनाबद्ध उत्पादन गर्न सकिराखेको पाइँदैन । हुनत: हाल सिमित सङ्ख्यामा कृषि, वागवानी तथा पशुपन्छीपालनको व्यवसायिक विकासका रूपमा केही फर्महरू स्थापना गरिएका छन् र व्यवसायिक उत्पादनमा प्रयास गरिरहेको अवस्था छ । ति व्यवसायिक फर्मको विकासका लागि प्रधानमन्त्री कृषि योजनालगायत विगतका कृषि विकासका योजनाहरूको प्रभाव रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाले कृषि, वागवानी र पशुपन्छी व्यवसायको दर्ता अभियान सञ्चालन गर्दैछ । गाउँपालिकाले उत्पादनको पकेट क्षेत्र निर्माण र कृषि जमिनको चक्लावन्दि गर्न र कृषि सडकको विस्तार हुने गरि विशेष कार्यक्रमलाई

प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न सकेको अवस्था छैन । काठमाण्डौंमा सर्वाधिक ताजा तरकारी आपूर्ति गर्ने बडानं. ४ मा हाल सम्म सडक संजालले छुन सकेको अवस्था छैन ।

चुनौती तथा अवसर

राष्ट्रिय योजना आयोगले प्रकाशन गरेको पन्ध्रौं पञ्च वर्षीय योजनाको आधारपत्रले प्रथम चरणमा उत्पादन निर्यातका लागि भौतिक पूर्वाधारलाई प्राथमिकतामा राखेर कुरा उल्लेख छ । गाउँपालिकाको १९८४० रोपनी खेति योग्य, मलिला एवं सिंचाई योग्य जमिनलाई अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ । निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसङ्ख्याको जीवननिर्वाहको मूल आधार बनेको साना किसान तथा कृषि मजदुरी रहेको छ । निर्वाहमुखी कृषिमा आश्रित जनसङ्ख्यालाई व्यवसायिक योजना अनुसार कृषि, वागवानी र पशुपन्छीपालनमा अगाडि वढाउदै प्रतिव्यक्ति आय वढाउन सकिन्छ ।

यस गाउँपालिकाको भूगोल, हावापानी, वातावरण र जनशक्तिको आधारमा फलफूल (बागवानी) खेतिको संभावना रहेको छ । सुन्तला तथा अमिला जातका फलफूल, केरा, नास्पाती, आरुबखडा, आरुचा, आरु, खुर्पानीको लागि प्रख्यात रहेको छ । उच्च मूल्यका फलफूल जस्तै एभोकाडो, किवी, ड्रागनफ्रुट, स्थानीय जातका केरा, अनार र जुनारको उत्पादन बृद्धि गर्न सकिन्छ । बाखा र गाई भैसीपालनको लागि घ्याङलेखको हावापानी र भूगोलको अवस्था प्रचुर मात्रामा अवसरको रूपमा रहेको छ । स्थानीय रैथाने जातका कुखुरापालन, मौरीपालन तर्फ रहेको किसानहरूको रुझान र फस्टाउदै गएका अवस्थामा पर्यटन व्यवसायलाई कृषि व्यवसायको मौलिकतामा समेट्न सकिन्छ । त्यसका लागि प्राङ्गारिक खेती, एकीकृत सन्तुजीव व्यावस्थापन, एकीकृत खेती प्रणाली जस्ता विधिहरूको प्रयोग गरि रासानिक विषादिको प्रभाव रोक्न सकिने अवस्था छ ।

सोच

रासायनिक विषाक्त खाद्य उत्पादन मुक्त क्षेत्र घोषणा गर्दै प्राङ्गारिक ताजा तरकारी तथा फलफुलको व्यवसायिक उत्पादन ।

लक्ष्य

कृषि तथा पशुपन्छी पालनको व्यवसायिक विकास र क्षमता अभिवृद्धि ।

उद्देश्य

१. कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गरी गाउँपालिकालाई कृषि उपजमा आत्मनिर्भर गर्नु ।
२. निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई दिगो र व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु ।
३. हरेक उत्पादन समूहको लागि वस्तुको गुणस्तरीय उत्पादनको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
४. पशुपन्छी पालनलाई प्रविधियुक्त र व्यवसायिक बनाई पशुपन्छी जन्य पदार्थको आयात घटाउँदै निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु ।
५. गाउँपालिकामा खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका १: रणनीतिहरू

उद्देश्य १: कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गरी गाउँपालिकालाई कृषि उपजमा आत्मनिर्भर गर्नु ।
१.१: कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बृद्धि र आधुनिकीकरण गर्ने ।
उद्देश्य २: निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई दिगो र व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु ।
२.१: तुलनात्मक लाभ हुन सक्ने स्थानीय बालीनाली र आधारभूत खाद्यवस्तुको उपभोगमा आत्मनिर्भरता विषय गर्ने ।

उद्देश्य ३: हरेक उत्पादन समूहको लागि वस्तुको गुणस्तरीय उत्पादनको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
३.१. प्राङ्गारिक खेतीलाई प्रोत्साहित गरी उत्पादित वस्तुलाई बजारीकरणमा जोड दिइनेछ ।
३.२: जलवायु परिवर्तन र प्रकोपबाट पर्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्दै वातावरणमैत्री कृषि प्रविधिको विकास र विस्तार गर्ने ।
उद्देश्य ४: पशुपन्छी पालनलाई प्रविधियुक्त र व्यवसायिक बनाई पशुपन्छी जन्य पदार्थको आयात घटाउँदै निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु ।
४.१: कृषकलाई पशुपन्छी पालन तथा पशुपन्छीजन्य व्यवसायमा प्रेरित गरी आत्मनिर्भर हुने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
४.२ पशुपन्छी पालनमा युवा सहभागिता र महिला सशक्तीकरणलाई केन्द्रित गरी व्यवसायिक कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।
उद्देश्य ५: गाउँपालिकामा खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्नु ।
५.१: गाउँपालिका बासीलाई पोषणयुक्त खानेकुरा खान पाउने सुनिश्चितता गर्ने ।
५.२ न्यून आय भएका तथा गरिबीको रेखामुनि रहेका परिवारहरूको पहिचान गरी कार्यक्रम संचालन प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

कृषि

१. एक घर एक टनेल
२. एक वडा एक बिउ विजन भण्डारण तथा संकलन केन्द्र (अदुवा, आलु र बकुल्ला)
३. कृषि पकेट क्षेत्र निर्माण (अदुवा, कागती, केरा, अलैची-वार्ड नं. १; बकुल्ला, अदुवा-वार्ड नं. २; बकुल्ला, लसुन र प्याज-वार्ड नं. ३; कोदो र आलु-वार्ड नं. ४; बकुल्ला, कागती, अम्लीसो-वार्ड नं. ५)
४. आर्गानिक खेति प्रवर्द्धन कार्यक्रम
५. एक पकेट क्षेत्र एक हाते ट्रयाक्टर व्यवस्थापन
६. एक वडा एक कृषि प्राविधिक
७. कृषि प्राविधिक विद्यालय
८. एक वडा एक आधुनिक नर्सरी सञ्चालन
९. एक वडा एक कृषि प्याथोलोजी ल्याब निर्माण तथा सञ्चालन
१०. बाली बिमा कार्यक्रम
११. बाँझो जग्गा निरुत्साहित कार्यक्रम
१२. कृषि एम्बुलेन्स सञ्चालन

पशुपालन

१. भैसी पालन पकेट क्षेत्र (वार्ड नं. ४)
२. दुग्ध संकलन केन्द्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम (वार्ड नं. २, ४ र ५)
३. बाख्रा पालन प्रवर्द्धन तथा पकेट क्षेत्र व्यवस्थापन (वार्ड नं. १, २, ३, ४ र ५)
४. एक वार्ड एक पशु प्राविधिक (ल्याब सहित)
५. नश्व सुधार कार्यक्रम (जैविक र AI)
६. कुखुरा पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम
७. बंगुर पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम

८. पशु बिमा कार्यक्रम (७५%/२५%)

९. पशुपालन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन

अपेक्षित उपलब्धि

कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि भई गाउँपालिका कृषि उपजमा आत्मनिर्भर भएको हुनेछ । निर्वाहमुखी कृषि प्रणाली दिगो एवम् व्यवसायिक प्रणालीमा रुपान्तरण हुनेछ । कृषिमा आधारित उद्योगको स्थापना तथा सञ्चालन भई रोजगारी र आमदानी बृद्धि हुनेछ । व्यवसायिक पशुपालनबाट पशुजन्य पदार्थको आयात अन्त्य भई निर्यात प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । गाउँपालिकामा कुपोषण मुक्त पालिका बन्नेछ ।

४.२ पर्यटन क्षेत्र विकास

पृष्ठभूमि

महाभारत पहाडको उचाई श्रृंखलासँग जोडिएको घ्याङलेख आफैमा प्राकृतिक सुन्दरता, मौलिक साँस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदा र जैविक विविधताका संभावना बोकेका निधी हो । यिनै पहाड, सम्पदा, जैविक विविधताका प्रवर्द्धन र विविधिकरण गर्दै पर्यटकीय स्थलका रुपमा विकास गरी अर्थतन्त्रमा जोड दिन सक्ने कुरामा विश्वास राख्दै पर्यटन क्षेत्रमा जोड दिइएको हो । हुनत: नेपालको आन्तरिक र बाह्य राजनीतिको प्रत्यक्ष प्रभाव बाह्य पर्यटकहरूको सङ्ख्यामा पर्दछ । विगत एक दशकदेखि बाह्य पर्यटनको आगमन दरमा निक्कै आरोह अवरोह रहेको छ । सन् २०१९ देखि २०२१ सम्मको समयमा ऋणत्मक बृद्धिदर रहेको आगमन दर, सन् २०१५-१८ पछि हालको आ.व.सम्ममा औषत १२ प्रतिशत बृद्धि देखिन्छ । जनकपुरमा अवस्थित जानकी मन्दिरको दर्शन गरि पशुपतिनाथको दर्शन गर्न जाने बाह्य पर्यटक र हलेसीको दर्शन गर्न जाने आन्तरिक पर्यटकहरूको रुटमा घ्याङलेखलाई सिन्धुली गढि देखि कुशेश्वर दुम्जा पदयात्रा भित्र राख्न सकिन्छ । घ्याङलेखका ऐतिहासिक कोट, गुफा, झरना, हिउँदमा हिउँ खेल्ने स्थलहरू संरक्षण र विकास गरी आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूका लागि नयाँ गन्तव्यका रुपमा विकास गर्न सकिन्छ । महाभारत पर्वत श्रृंखलाको उच्च शिखरहरू रहेको यस ईलाकामा विभिन्न प्रजातीका गुराँस, चराचुरुङ्गीहरू र वनस्पति एवं पुतलीहरू पाइन्छन् । काठमाण्डौँ उपत्यकाबाट सबैभन्दा नजिक र तराईका नजिक रहेकाले पनि दुवै हावापानीमा हुने चराहरूको संरक्षण क्षेत्रकारुपमा यहाँका सामुदायिक वन, कवुलियत वन र राष्ट्रिय वन समेतलाई प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ ।

प्रमुख समस्या

पर्यटन तथा अतिथि सत्कार उद्योग क्षेत्र विकासका लागि सिन्धुलीको ऐतिहासिक, प्राकृतिक र मौलिक विशेषताहरूलाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक छ । ऐतिहासिक महत्वका साँस्कृतिक सम्पदा र जैविक विविधताहरूको संरक्षण गर्दै पर्यटकहरूलाई राम्ररी संदेश दिनु पर्दछ । जैविक विविधता र ऐतिहासिक महत्व रहेका स्थान र प्रकृतिको व्यवस्थित अध्ययन गर्न सकिएको छैन । यसका लागि साँस्कृतिक सम्पदा एवं जैविक विविधताको संरक्षण, अभिलेखन र पर्यटक गाईडहरूलाई अनुशिक्षण गर्न आवश्यक हुन्छ । सघन जैविक खेती र प्राङ्गारिक खेती प्रणालीको व्यवसायिक विकास गर्दै स्थानीय ज्ञान सीप र अनुभवलाई प्रचारप्रसार गर्न सकिएको छैन । हाल पर्यटन व्यवसायमा संलग्न होटल, लज, गेष्टहाउस, रेष्टुरेण्ट र होमस्टेलाई वातावरणमैत्री विकास गर्नका लागि परिचालन हुन सकेको अवस्था छैन । गन्तव्य बिन्दुहरू, पैदलमार्ग, होमस्टेलाई कृषि संस्कृतिसँग जोड्ने, वन र जलाधार क्षेत्रमा रहेका जैविक विविधतालाई संरचनागत रुपमा संरक्षण, प्रवर्द्धन र प्रचारप्रसार गर्न सकिएको छैन । ठुलो सङ्ख्या भारतीय पर्यटकहरूको गन्तव्य रहेको जनकपुरधामसँग कृषि, संस्कृति, प्रकृति र नेपालीको विरताको पहिचान बोकेका दुर्ग र गढीहरूलाई जोड्न नसक्दा विदेशीको वसाई समय र आगमन आवर्त बढाउन सकिएको छैन ।

चुनौती तथा अवसर

घ्याङलेखमा जैविक विविधता, सांस्कृतिक विविधता र पुरातात्विक महत्वका स्थानहरू छन् । तराईको गर्मि र वाफिला दिनहरूमा करिब ५० कि.मि.को दुरीमा रहेको लेखले सितलता र हरियाली प्रदान गर्ने हुँदा प्राकृतिक रूपमा रमाउने पर्यटकहरूलाई यो स्थान रोजाईमा पर्न सक्दछ । जनकपुरको दर्शन गर्न आउने भारतिय पर्यटकहरूका लागि केहि दिनको समय लम्वाउन र नेपालका प्रख्यात हिम श्रृंखलाहरूको अवलोकन गराउन सकिने संभावना छ । पश्चिमतिरका धौलागिरीदेखि अन्नपूर्ण, माछापुच्छ्रे, मनास्लु, बुद्ध हिमालदेखि पूर्वका गणेश हिमाल, लाङ्गटाङ्ग हिमश्रृंखलाका सबै १६ वटा चुचुराहरू देख्न सकिन्छ भने मरिण र कमला नदीले निर्माण गरेका विशाल फाँटहरू देख्दा पर्यटकहरू मन्त्रमुग्ध हुन सक्दछन् । अहिले पनि मोटर सडक देखिको करिब डेढ घण्टाको पैदलमार्गबाट विभिन्न ऐतिहासिक सम्पदा र झरनाहरू अवलोकन गर्न र सिन्धुली भ्याली एवं हिम श्रृंखला अवलोकन स्थलहरूमा पुग्न सकिन्छ । उत्तर पश्चिम पदमार्गका रूपमा नगरकोट, पनौती, धुलीखेल, नमोबुद्धमा आउने वाह्य पर्यटकलाई महाभारत श्रृंखलाका जैविक विविधता अवलोकन गर्ने र जातीय संस्कृतिको अनुभव गर्ने गरी करिडोर बनाउन सकिन्छ भने काठमाण्डौ उपत्यकाका नागरिकले विदा मनाउने केन्द्रका रूपमा विकास गर्न सक्ने संभावना रहेको छ ।

होमस्टेका सबै बस्तीहरूलाई जातीय संस्कृति, मानव विकास, वातावरणमैत्री पूर्वाधारहरूको विकास गरी जनपर्यावरणमैत्री गाउँका रूपमा रूपान्तरण गर्दै पर्यटन क्षेत्रबाट हुने आयलाई गाउँस्तरसम्म पुऱ्याउन सकिन्छ ।

सोच

कृषि, संस्कृति र प्रकृतिको अन्त्योन्याश्रित सम्बन्धमा विकसित परम्परागत सम्पदा, मनोरम प्राकृतिक दृश्य र जैविक विविधतालाई पर्यटन आकर्षणका रूपमा विकास गर्ने ।

लक्ष्य

अति गरिबीको रेखामुनि रहेका र खेति योग्य जमिन विहिन जनसङ्ख्याका लागि गैर कृषि क्षेत्रमा रोजगारीका अवसर श्रृंजना गर्ने ।

उद्देश्य

१. पर्यटन व्यवसायको गुणस्तर बृद्धि तथा पर्यटकीय स्थलको प्रचार-प्रसार गर्नु ।
२. पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास गर्नु ।
३. मानव संसाधन विकास गर्नु ।
४. स्रोतसाधनको व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका १०: पर्यटनका रणनीतिहरू

उद्देश्य १: पर्यटन व्यवसायको गुणस्तर बृद्धि तथा पर्यटकीय स्थलको प्रचार-प्रसार गर्नु ।
१.१: गाउँपालिकामा हाल सञ्चालनमा रहेका होटेल लज, रेस्टुराँ र चियापसलहरूको सेवाको स्तरोन्नति गर्ने ।
१.२: गाउँपालिकाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको प्रचारप्रसार गर्ने ।
उद्देश्य २: पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास गर्नु ।
२.१: पर्यटन क्षेत्रको विकासकालागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने ।
२.२: विशेष पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गरी पूर्वाधार निर्माण गर्ने
उद्देश्य ३: मानव संसाधन विकास गर्नु ।
३.१: गाउँपालिकाभित्रका युवायुवतीलाई पर्यटन विषयको शिक्षा प्रदान गर्ने ।
उद्देश्य ४: अध्ययन अनुसन्धान गर्नु ।
४.१: बाह्य स्रोतसाधनको खोजी गर्ने ।

४.२: आन्तरिक स्रोतसाधनको परिचालन गर्ने ।

विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. जातीय तथा सांस्कृतिक पहिचान सहितको होमस्टे सञ्चालन (सुनुवार टोल -वार्ड नं. १); थामी टोल -वार्ड नं. २; र अमले वार्ड नं. १)
२. पदमार्गहरूको निर्माण (हरिहरपुरगढी-मरिन-मधुवनी- डांडी गुरासे-सोला भञ्ज्याङ्ग-चन्दनपुर- नैसने-राजधानी)
३. पदमार्गहरूको निर्माण (फापरचुली-सातदोबाटो)
४. जुगेपानी (सिन्धुली/काभ्रे बोर्डर) रहेको लखान गुम्बा संरक्षण तथा पर्यटन प्रवर्द्धन
५. मरिन-बराज मन्दिर संरक्षण तथा पर्यटन प्रवर्द्धन
६. पटवास घोसे गुफालाई संरक्षण तथा पर्यटन प्रवर्द्धन
७. बुदुमचुली गुफालाई संरक्षण तथा पर्यटन प्रवर्द्धन

अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिका भित्र उल्लेख्य सङ्ख्यामा पर्यटकको आगमन भई रोजगारीका थप अवसरहरू सिर्जना भएको हुनेछ । स्थानीय स्रोत, सीप र साधनको अधिकतम परिचालन भई पर्यटन व्यवसायमा आधारित उद्योगहरू स्थापना भएको हुनेछ ।

४.३ लघु उद्यमशिलता विकास र स्व-व्यवसाय प्रवर्द्धन

पृष्ठभूमि

मानिसको ज्ञान, सीप, चाहना, दख्खल, रुची, अनुभव र स्रोतको आधारमा व्यावसायको छनौट गरिने भएपनि घ्याङलेख गाउँपालिकाको अवस्था र परिवेश भने श्रमिक आपूर्तिलाई प्राथमिकतामा राखे गरेको पाइन्छ । कुल जनसङ्ख्या मध्ये ३१७ जना मात्र उद्योग र व्यवसायमा संलग्न रहेको पाइन्छ । ठेक्कापट्टा, कृषि फसलको बनिया आदि जस्ता व्यवसायिक काममा संलग्न १४२ जनामात्र रहेको पाइन्छ । जडिवुटीको उत्पादन प्रचुर मात्रामा पाईने यस पालिकाबाट निकासी गर्ने व्यवसायमा केहि युवाहरू संलग्न रहेको छ । आवासिय होटल, खुद्रा पसल, कुटिर एवं घरेलु उद्योग र अन्य रोजगारमुलक व्यवसायमा संलग्न जनसङ्ख्या १५० को हाराहारीमा रहेको पाइन्छ ।

नेपाल सरकारले लघु उद्यम, व्यापार र रोजगारको मापदण्डका रूपमा मुख्यतया चारवटा आधारलाई लिएको छ । जस अनुसार (क) आफैले नै व्यवस्थापन हेर्ने (ख) नौ जनासम्म जनशक्ति परिचालन हुने (ग) १० किलो वाट भन्दाकम जलविद्युत स्रोतवाट सञ्चालन हुने (घ) साना व्यापार भन्नाले वार्षिक रु. पाँच लाखदेखि एक करोडसम्मको व्यापार कारोवारलाई तोकिएको छ ।

यस जिल्लामा प्राङ्गारिक खाद्यान्न वस्तुमा आधारित उद्यमशिलताहरूको प्रचुर सम्भावना रहेको हुँदा, औद्योगीकरणको प्रक्रियामा लैजान सकिन्छ । तरकारी र फलफूल उत्पादन तथा बजारीकरणको परिमाण दरलाई बढाउने लघु उद्यमशिलता र स्व-रोजगारमा सुस्त विकास भई राखेको अवस्था छ ।

प्रमुख समस्या

खुल्ला बजारको राप र तापमा पिल्सिएको हाम्रो समाजमा स्वरोजगार, व्यावसाय प्रवर्द्धन गर्न दुरुह र कठिन मेहनतको आवश्यकता पर्दछ । समग्र रूपमा उपभोगको संस्कृति मौलाई रहेको अवस्थामा गाउँको गरिबीको खाडल गहिरिएर गएको अवस्था छ । अहिले देशको अर्थतन्त्रको करिब २३ प्रतिशत हिस्सा रेमिटेन्सले ओगटेको छ भने कुल ग्राहस्थमा चौथो स्थानमा रहि राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सहयोग गरिरहेको भए पनि औद्योगिक क्षेत्रको योगदान खुम्चिदै गएको अवस्था हो । विकासको अवधारणा अनुसार कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रलाई प्रथम स्तम्भ, उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रलाई दोस्रो स्तम्भ र सेवा क्षेत्रलाई तेस्रो स्तम्भका रूपमा विकास गर्नुपर्ने कुरामा विज्ञहरूले

जोड दिएको पाइन्छ । अधिकांश स्थानीयतहमा सञ्चालन हुने विकासका परियोजनाहरूले सामाजिक विकासको क्षेत्र तथा भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रहरूमा मात्र प्राथमिकतामा राख्ने गरेको हुदा लगानी र लगानीको वातावरणलाई नै प्रमुख समस्याको रूपमा लिइएको छ । सामाजिक विकास तथा भौतिक पूर्वाधार निर्माणको लागि आवश्यक लघु उद्यम विकास र साना व्यवसायको माध्यमबाट रोजगारी अभिवृद्धि गर्न पेशागत सीप र ज्ञानको विविधिकरण गर्न नसक्नुलाई अर्को समस्याको रूपमा लिइएको छ । औद्योगिक उत्पादनलाई बजार शृंखला तयार गर्न नसक्नु तेस्रो समस्याको रूपमा लिइएको छ ।

चुनौती तथा अवसर

राष्ट्रिय लक्ष्य अनुसार सरकारको कुलग्राहस्थ उत्पादनमा लघु, साना र मझौला उद्योगहरूको योगदान बढाउने र बेरोजगारी दर घटाउने कुरालाई सूचकको रूपमा लिएको छ । तर खुल्ला र प्रतिस्पर्धात्मक अर्थव्यवस्थाले राष्ट्रिय अर्थराजनीतिमा प्रभाव पारिरहेको अवस्थामा स्थानीय माग र उत्पादनको आधारमा व्यवसायिक विकास गरी आपूर्ति सन्तुलन गर्न निकै चुनौतीपूर्ण मानिएको छ । वास्तवमा घ्याङलेख गाउँपालिका भित्र व्यक्तिगत तहबाट गरिरहेका आयआर्जनको प्रयासलाई स्थानीय सरकारको तर्फबाट सहयोग, साझेदारी र सहजिकरण गर्न खोजिएको छ । लघुउद्यमको विकासबाट कृषि, बागवानी, पशुपन्छी र मौरीपालनका उत्पादनमा मुल्य थप गर्नको लागि सहयोग गर्नुको अलावा पर्यटन क्षेत्रको लागि आवश्यक वस्तु तथा सेवा आपूर्ति गर्न सहयोग मिल्ने छ । व्यवसायिक प्रवर्द्धनले मानिसहरूको उत्पादन गर्ने क्षमता अभिवृद्धि हुने र स्वरोजगार सिर्जना गर्न सहयोग गर्ने छ ।

सोच

उद्यमशिलता र व्यवसायको प्रवर्द्धन र विकास गरी गाउँपालिका भित्र स्वरोजगारको अवसर सिर्जना गर्ने ।

लक्ष्य

हाल उद्यमशिलता र स्व—रोजगारमा संलग्न कुल जनसङ्ख्याको १.८ प्रतिशतलाई वृद्धि गरि ५ प्रतिशतमा वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. सहकारी, रेमिट्यान्स र बाह्य वित्तिय स्रोतको उत्पादनशिल क्षेत्रमा परिचालन गर्नु ।
२. लघु उद्यम, स्वव्यवसाय र व्यापार संलग्न नागरिकलाई व्यवसायिक सिप र ज्ञान प्रदान गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ११: लघु उद्यमशिलता विकास र स्व—व्यवसाय प्रवर्द्धनका रणनीतिहरू

उद्देश्य १: सहकारी, रेमिट्यान्स र बाह्य वित्तिय स्रोतको उत्पादनशिल क्षेत्रमा परिचालन गर्नु ।
१.१: बजारको मागमा आधारित उत्पादन र बजार व्यवस्थापन गर्ने ।
१.२ बजार शृङ्खलामा आधारित लघु उद्यम विकासमा सहयोग गर्ने
उद्देश्य २: लघु उद्यम, स्वव्यवसाय र व्यापार संलग्न नागरिकलाई व्यवसायिक सिप र ज्ञान प्रदान गर्नु ।
२.१: व्यवसायिक सिप र ज्ञानमा विकास गरी व्यवसायहरूको विकास र विस्तारका लागि वित्तिय पहुँचमा वृद्धि गर्ने
२.२ साना तथा घरेलु उद्योगमा रहेका व्यवसायको कारोवारमा वृद्धि गर्न सहजिकरण गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

- लघु उद्यम विकास कार्यक्रम
- स्थानीय बजारको माग र आपूर्तिको आधारमा व्यवसाय सञ्चालनमा सहजिकरण कार्यक्रम
- प्रविधि तथा सिप हस्तान्तरण र सबलीकरण कार्यक्रम
- लगानी स्रोत सम्मको पहुँच स्थापित गर्न सहजिकरण कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

सहकारी, रेमिटयान्स र बाह्य वित्तिय स्रोतको उत्पादनशिल क्षेत्रमा परिचालन भएको हुनेछ । लघु उद्यम, स्वव्यवसाय र व्यापार संलग्न नागरिकलाई व्यवसायिक सिप र ज्ञान प्रदान गरिएको हुनेछ ।

४.४ वित्तिय संस्था र सहकारी परिचालन

पृष्ठभूमि

संविधानले देशको अर्थतन्त्रका तीन खम्बाको रूपमा निजी, सहकारी र सार्वजनिक क्षेत्रलाई मानेको छ । सरकारी तथा विकास बैंक, लघुवित्त संस्था, वचत तथा ऋण सहकारीहरूको परिचालनलाई देशको अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन र लगानीको वातावरण तयार गर्नका लागि चाहिने वित्तीय स्रोतको परिचालन नीति रहेको छ । वित्तीय परिचालनको माध्यमका रूपमा निजीक्षेत्रको योगदानलाई विश्वका धेरैजसो देशले स्वीकार गरेका छन् । देश भित्र निजीक्षेत्रको उन्नत विकास नभएसम्म वा वातावरण तयार नभएमा सहकारीलाई अर्को भरपर्दो वित्तीय परिचालनको माध्यम मानिएको छ ।

घ्याडलेख गाउँपालिकामा बैंक तथा वित्तीय संस्थामा खाता सञ्चालन भएका घरधुरी जम्मा ४२ प्रतिशत छन् भने बैंक, वित्तीय संस्था वचत तथा ऋण सहकारीमा पहुँच नभएका घरधुरी ५८ प्रतिशत रहेका छन् । गाउँपालिकामा एक बैंक र दुई वित्तीय संस्थाहरू सक्रिय छन् भने पाँचवटा वचत तथा ऋण सहकारीहरू अस्तित्वमा रहेको छन् ।

प्रमुख समस्या

सहकारी संस्थाहरूले सहकारीको नीति, सिद्धान्त र मान्यता अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र व्यवस्थापन गर्न कठिन भइराखेको अवस्था छ । सरकारको केन्द्रीय ट्रेजरीमा रहेका नगदलाई सिधै गाउँमा रहेको गरिबको झुपडीसम्म पुऱ्याउने माध्यमको रूपमा मात्र सहकारीलाई लिएको मात्र छैन कि अझ गाउँमा छरिएर रहेका स—साना पुँजीहरूलाई संकलन गर्दै पुनः गाउँमा नै लगानी गर्ने सोचका साथ एक आर्थिक आधारका रूपमा लिइएको छ । विश्वव्यापीकरण र खुल्ला अर्थबजार नीतिका कारण गाउँको आत्मनिर्भरता खलन भएको अवस्थामा अब उपभोक्ताहरूको बस्तीका रूपमा विस्तार भईरहेको छ । सहकारीले सबैका लागि वित्तीय सेवामा पहुँच पुऱ्याउन सहयोग गरिरहे पनि यस क्षेत्रहरूमा तमाम विकृतिहरूका कारण संस्थागत विकास हुन सकेको छैन । नेपालमा समूहमा आधारित सहकारीको प्रभाव श—सक्तिकरणको एक राम्रो नमूना बनिरहेको अवस्थामा सङ्घीय सरकारको ऐन तथा नीतिहरूसँग समन्वय गर्दै यस दिशामा प्रभावकारी कार्य गर्न घ्याडलेख गाउँपालिकाले विगत दुई दशक देखि सिन्धुलीको मौलिक अभ्यासका रूपमा रहेको समूहमा आधारित वचत तथा ऋण सहकारीका अनुभवलाई आत्मासात गर्न र शहरमा केन्द्रित रेमिटेन्सलाई नीतिगत र क्षमतागत रूपमा परिचालन गर्न सके नागरिकको वित्तिय पहुँचको अवसर प्राप्त हुन सक्दछ ।

चुनौती तथा अवसर

सरकारले दिगो आर्थिक वृद्धि र उत्पादनशिल रोजगारी र मर्यादित कामका लागि तोकिएका दुईवटा सूचकहरूले क्रमशः वित्तीय सेवामा सबैको पहुँच र हरेक ३० मिनेटको पैदल यात्रामा सहकारी सेवाको सुविधालाई सुनिश्चितता गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । वास्तवमा सहकारी ऐन तथा नियमावलीहरूले व्यक्तिगत सदस्यताको आधारमा सहकारीहरूको परिकल्पना मात्र गरेका छन् तर लामो अनुभव र व्यवहारिक अभ्यासका आधारमा समूहमा आधारित वचत तथा ऋण सहकारी नै प्रभावकारी र सामुहिक लाभका लागि उपयोग र नतिजामुखि देखिएको छ । यसको नतिजा र प्रभावकारिताको कारण नै यस्तो सहकारीलाई छलफलमा प्रस्तावित गरिएको हो । कम्तिमा २५ जना व्यक्तिहरूसँग छरिएर रहेको पुँजीलाई संकलन गरी वचत तथा ऋण सहकारीको गठन र परिचालन गर्न सकिने व्यवस्था कानूनमा उल्लेख छ । तर बिपन्न र स्रोतसाधनबाट पछाडि पर्न वाध्य समुदायलाई लक्षित गरी सरल तथा दिगो व्यवस्थापन र सबैको समान पहुँच निर्माण गर्नका लागि हालसम्मको प्रभावकारी सहकारी सञ्चालनको

मोडलहरूमा समूहमा आधारित सहकारी नै रहेको पाइन्छ । समूहमा आधारित सहकारीलाई विपन्न समुदाय सम्म पुग्ने आधारका रूपमा पहिचान गर्न सकिन्छ । किनकी यस्ता सहकारीहरूले समूह—समूहको सहकार्य, समान र निश्चित भूगोलमा बसोबास, वचत तथा ऋणको कारोवार गर्ने उद्देश्य, सङ्घीय संरचना, सहकारीको सदस्यताका लागि समुहको सिफारिस, समूहको जमानीका आधारमा कारोवार र सामुहिक नीति तथा नियमावलीहरूको निर्माण जस्ता समावेशी लोकतन्त्रको अभ्यास गरेको हुन्छन् ।

सोच

हरेक परिवारलाई सहकारीमा आवद्ध गर्दै लगानीको लागि स्थानीय पुजी निर्माण गर्ने ।

लक्ष्य

वित्तीय पहुँच अभिवृद्धिका लागि हरेक परिवारको आर्थिक सुरक्षा र वित्तीय स्रोतमा पहुँच अभिवृद्धि हुने ।

उद्देश्य

१. वित्तीय पहुँच बढाई आर्थिक वृद्धि गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका १२: वित्तीय संस्था र सहकारी क्षेत्र परिचालनका रणनीतिहरू

उद्देश्य १: वित्तीय पहुँच बढाई आर्थिक वृद्धि गर्नु ।
१.१: वचत र ऋणलाई प्रभावकारी बनाउने ।
१.२: सहकारीलाई आय आर्जन स्वरोजगारी र गरिबी न्यूनीकरणका क्षेत्रमा उपयोग गर्ने ।
१.३ सबै घरधुरी वचत तथा ऋण सहकारीमा आवद्ध र हरेक व्यावसायी, व्यवसायिक सहकारीमा आवद्ध गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

- हरेक बस्ती तथा टोलमा महिला आत्मनिर्भर समूहहरूको गठन र परिचालन
- समूहलाई वडास्तरको वचत तथा ऋण सहकारीमा आवद्धता र मर्जिड
- सहकारीको व्यवसायिक योजना निर्माण
- डिजिटल अभिलेखनका लागि सहजिकरण कार्यक्रम
- सहकारी सिद्धान्त र अन्तरराष्ट्रिय अभ्यासको आधारमा अनुगमन
- गाउँपालिकाका सबै घरधुरीलाई सहकारीमा आवद्ध गर्ने कार्यक्रम
- गरिबी स्तर अनुसार आयआर्जन वृद्धिका लागि सहकारी मार्फत सहायता कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकाका हरेक वस्तीमा एक महिला वा उत्पादन समुह, एक वडा कम्तिमा एक सेवा केन्द्र सहितको वचत तथा ऋण सहकारी परिचालन गरेर सबै परिवारहरूलाई सहकारीतामा आवद्ध गर्दै आर्थिक कारोवारमा संलग्न गर्ने छ ।

४.५ आपूर्ती व्यवस्था

पृष्ठभूमि

विकासको संरचना र प्रविधिहरूमा आएका प्रगतिहरूले अब घ्याडलेख गाउँपालिकाका कुनै पनि वस्तिहरू वाह्य क्षेत्र वा बजारवाट हुने आयात निर्यातवाट अलग रहन सकेको अवस्था छैन । भौगोलिक हिसाबवाट विविधता रहेको यस पालिका भित्र खाद्यान्नको विनिमय आपसमा आश्रित रहेको अवस्था छ । मुख्य रूपमा लताकपडा, शिक्षा, स्वास्थ्य, संचार तथा यातायातका साधनहरू र कृषि तथा पशुपन्छिका लागि चाहिने मल, विषादि, दाना र औषधिहरू

नै पालिका भित्र आपूर्ति हुने प्रमुख वस्तुहरू हुन् । गाउँपालिकाको वार्षिक आम्दानी करिब रु. ३०,७४,५४,५०० र खर्च करिब ७६,५,८४,००० छ । यस गाउँपालिका नागरिकहरूले रु. ४८,०५,०२३ ऋण लिएको देखिन आउँछ । यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा गाउँपालिकाको वित्तीय संचिति ऋणात्मक देखिन्छ । आयातलाई निर्यातले प्रतिस्थापन गर्न पालिका भित्र वस्तुहरूको उत्पादन र विविधिकरण गर्न आवश्यक देखिन्छ । त्यसै गरि कुल २७११ घरधुरी मध्ये १४५० घरधुरीको पारिवारिक ऋण भएको र १२०३ घरधुरीको पारिवारिक ऋण नभएको सर्भेक्षणबाट देखिन आउँछ ।

स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने कच्चा पदार्थको बजार मुलत सिन्धुली, महोत्तरी, धनुषा, वनेपा र काठमाण्डौ नै हो । दाल, ताजा तरकारी, मासु, र अण्डाको बजार प्रतिस्पर्धा सिन्धुली, महोत्तरी, धनुषा, काभ्रे र भारतिय आयातित वस्तुहरूसँग रहेको छ । विशेष गरि स्थानीय अन्नको उत्पादन स्वादिलो र पोषिलो भएको हुदा स्थानीय खपत नै हुने गरेको छ भने भारतीय बजारका चामलहरू औषत मासिक तिन टनका आयात हुने अनुमान छ ।

निर्यात हुने सबै सामग्रीहरूका मुख्य माग हुने बजार भनेका सिन्धुली, वनेपा र काठमाण्डौ नै हुन् । तरकारी, दुग्धजन्य पदार्थ, र वनजन्य पैदावारहरू मुख्य निर्यात वस्तुहरू रहेका छन् । आयात हुने वस्तुहरूमा दैनिक उपभोग हुने तयारी सामग्रीहरूका अलावा खाद्यान्नमा चामल, तेल, दाल र तयारी खाजा आदि रहेका छन् । बढ्दो सडक संजालको विस्तारका कारण लुगा कपडा, मोवाईल, पार्टस, आदिहरूको आयात बढ्दो अवस्थामा रहेको छ । कृषि, वागवानी, पशुपन्छिका लागि आवश्यक विऊ, विषादी, मल, दाना र औषधिहरूमा आयात बढ्दो छ भने आयातित नश्लको विकासले स्थानीय रैथाने नश्लको अवस्था विस्थापनमा परेको अवस्था छ ।

प्रमुख समस्या

आयात निर्यातको असन्तुलनका कारण गाउँको शहर प्रतिको परनिर्भरतामा वृद्धि हुदै गईराखेको अवस्था छ । आयात क्षेत्रको प्रमुख समस्या भनेको गाउँबाट हुने पुँजीको पलायन नै हो । वित्तीय स्रोतको संकुचनका कारण गाउँका आर्थिक गरिविधिहरू क्रमशः शहरकेन्द्रित हुदै गएका छन् । गाउँका मुद्रा पुनः शहरतिर नै फर्केको अवस्था छ । रैथाने नश्ल तथा जातहरूको विस्थापनका कारण कृषि, वागवानी तथा पशुपन्छि पालन क्षेत्रमा संक्रमणको जोखिम फराकिलो हुदै गईरहेको छ । निर्माण सामग्रीको रूपमा प्रयोग हुने गिट्टी, ढुङ्गा, बालुवा आदि खानी तथा नदिजन्य वस्तुको अत्यधिक र भाँडभैलो तरिकाले दोहन हुदा वातावरणिय असन्तुलन मात्र नभई विपद्को जोखिम उच्च रहेको छ ।

चुनौतीहरू

आयातमा देखिएको मुख्य चुनौती भन्नु नै गाउँमा हुने मुद्रा संचिती घट्नु रहेको छ । गाउँको वित्तीय स्रोत पुनः शहर तर्फ फर्किदा गाउँ उत्पादन स्थलबाट उपभोग गर्ने बजारका रूपमा रूपान्तरण हुनु रहेको छ । निर्यात वृद्धि गर्न गाउँ हुने उत्पादनका क्षेत्र र परिमाणमा वृद्धि गर्न लगानी गर्ने स्रोतको व्यवस्था गर्नु चुनौती रहेको छ । पदार्थ उत्पादनमा आवश्यक सिप, ज्ञान, बजार सुचना र ढुवानीलाई अर्को चुनौतीका रूपमा लिइएको छ ।

सोच

कृषि, वागवानी, पशुपन्छि विकास र वन पैदावारको निर्यात जोड दिदै आयात निर्यातमा सन्तुलन ।

लक्ष्य

कृषि, वागवानी र पशुपन्छि विकासका लागि आयात गर्नु पर्ने वस्तुमा आत्म निर्भर भई निर्यातको अवस्था ।

उद्देश्य

१. गाउँपालिका भित्रको आपूर्ति प्रणालीलाई प्रभावकारी एवम् दिगो बनाउनु ।
२. स्थानीय स्रोत, कच्चा पदार्थ, सीप र साधनको अधिकतम परिचालन गर्नु ।
३. उत्पादित वस्तुहरूको बिक्री वितरणकालागि बजार व्यवस्थापन गर्नु ।

४. वाणिज्य क्षेत्रलाई स्थानीय अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण अङ्गको रूपमा विकास गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका १३: आपूर्तिको रणनीतिहरू

उद्देश्य १: गाउँपालिका भित्रको आपूर्ति प्रणालीलाई प्रभावकारी एवम् दिगो बनाउनु ।
१.१: अत्यावश्यक सामग्रीहरूको सहज आपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने ।
उद्देश्य २: स्थानीय स्रोत, सीप र साधनको अधिकतम परिचालन गर्नु ।
२.१: स्थानीय स्रोतमा आधारित कच्चा पदार्थको प्रशोधन गर्न तथा उद्योग सञ्चालन गर्न सहजिकरण एवम् प्रोत्साहन गर्ने ।
उद्देश्य ३: उत्पादित वस्तुहरूको बिक्री वितरणकालागि बजार व्यवस्थापन गर्नु ।
३.१: स्थानीय उत्पादनलाई गुणस्तरीयता सुनिश्चित गर्दै औद्योगिक वस्तुको बजारीकरण गर्ने ।
उद्देश्य ४: वाणिज्य क्षेत्रलाई स्थानीय अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण अङ्गको रूपमा विकास गर्नु ।
४.१: तुलनात्मक लाभका वस्तु तथा सेवाहरूको पहिचान गरी निर्यातयोग्य हुने वस्तु तथा सेवाको उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्न आवश्यक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. पिठो तथा च्याखला उत्पादन तथा प्याकिङ्ग उद्योग सञ्चालन
२. तितेपातीको व्यवसायिक खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम
३. स्थानीय श्रोतको पहिचान गरी स्थानीय स्रोतमा आधारित हस्तकला उद्योग सञ्चालन (नाड्लो, डालो आदि)
४. एक वडा एक शुपथ मुल्य खाद्यान्न पसल
५. उद्योग व्यवसाय सञ्चालनकालागि स्थानीय आवश्यकता अनुरूपको कार्यविधि निर्माण
६. सबै प्रकारका स्थानीय उद्योग-व्यवसायको सहज दर्ता तथा नियमित अनुगमनको व्यवस्था
७. गाउँपालिका क्षेत्रबाट भइ राखेको कुचो, बाँस, बोडी, सिमि, अदुवाको निर्यातको व्यवसायिक प्रवर्द्धन
८. स्थानीय उद्योग-व्यवसायी प्रोत्साहन कार्यक्रम
९. औद्योगिक ग्रामको स्थापना

अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिका भित्रको आपूर्ति प्रणाली प्रभावकारी हुनेछ । स्थानीय स्रोत, कच्चा पदार्थ, सीप र साधनको अधिकतम परिचालन भएको हुनेछ । घ्याडलेखका स्थानीय कच्चा पदार्थहरूको सदुपयोग हुने गरेर, जुट, ढाका, टपरी, पानी, जडबुटी उद्योगहरू स्थापना गरि उत्पादित वस्तुहरूको बिक्री वितरणकालागि बजार व्यवस्थापन हुनेछ ।

४.६ खाद्य सुरक्षा र गरिवी निवारण

पृष्ठभूमि

खाद्य सुरक्षा र गरिवी मानव विकास सूचकाङ्कका सर्वाधिक प्रयोग गरिने सूचकहरू हुन् । खाद्यान्न उत्पादन र उपभोगको अवसरलाई यि दुई सूचकहरूले महत्त्व राखे त छदैछ त्यो भन्दा पनि यी सवाल विकासका प्रमुख एजेण्डा पनि हुन् । यस गाउँपालिकाले उपलब्ध गराएको पालिकाको विवरण अनुसार पालिका भित्रका कुल घरधुरी मध्ये आफ्नो खेतको अन्न उत्पादनबाट छ महिना सम्म पनि खान नपुग्ने परिवारको सङ्ख्या ७५ प्रतिशत रहेको छ भने बाँकि २५ प्रतिशत परिवारलेमात्र आफुले उत्पादन गरेको अन्न वर्षदिन भरि खान सक्ने हैसियत राख्दछन् । आफ्नो जमिनको उत्पादनले आधा वर्ष पनि खान नपुग्ने परिवारका करिब आधा हिस्सा भन्दा बढि रहेको अवस्था छ । कुल घरधुरी २७११ मध्ये १३५७ घरधुरीले आफ्नो खेतवारीको उत्पादनले आधा वर्ष पनि खान नपाउने अवस्था छ । उक्त सङ्ख्यामा ३७९ घरधुरी वा १४ प्रतिशतले आफ्नो उत्पादनले तिन महिना पनि खान नपुग्ने वताएका छन् भने सोही समुहका १५.३ प्रतिशत जनसङ्ख्या निरपेक्ष गरिवीको रेखामुनी रहेका छन् ।

प्रमुख समस्या

खाद्य असुरक्षा र गरिवीका प्रमुख समस्यालाई व्यक्तिका दैनिक आय, रोजगारी, बजार भाऊ, जमिनको वितरण र जमिनको उत्पादकत्वको सापेक्षमा विश्लेषण गर्ने प्रचलन रहेको छ । घ्याडलेख गाउँपालिकाका नागरिकलाई प्राप्त हुने आय आर्जन र रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्न कृषि क्षेत्रको योगदान रहन्छ । जमिनका वितरण र उत्पादकत्वलाई कृषि क्षेत्रको उत्पादन गर्ने साधनका रूपमा लिईन्छ । मुख्य रूपमा घ्याडलेख गाउँपालिका भित्र भईरहेको जग्गाको खण्डिकरण र कृषि योग्य जमिनमा हुने गैह्र खाद्यान्न वालीको उत्पादनलाई प्रमुख समस्या रूपमा लिइएको छ । जमिनका खण्डिकरण रोकिने अवस्था छैन अतः गैह्र कृषिक्षेत्रको योगदानलाई खाद्य सुरक्षा र गरिवी निवारणको अवसरका रूपमा प्रयोग गर्नुको विकल्प रहेन । बालबालिकाको पोषणको प्रतिवेदन अनुसार पाँच वर्ष मुनिका जम्मा १९०१ बालबालिका मध्ये ६८२ बालबालिकाका शारिरीक वृद्धि अनुगमन गरिएको थियो जसमा ७४ जनामा कुपोषणको तिनै किसिमका लक्षण देखियो । विशेष गरि पानीजन्य संक्रमणबाट हुने रोगहरू आऊँ, पखाला, लुतो, खटिरावाट बालबालिकाको शारिरीक वृद्धि विकासमा कति प्रभाव पारेको नतोकिए पनि उक्त सङ्ख्याका बालबालिका कुपोषणको शिकार हुनुलाई बालस्वास्थ्यका हिसाववाट समस्याका रूपमा लिन आवश्यक छ ।

चुनौतीहरू

स्थानीय तहमा खाद्य सुरक्षाको सवाल कृषिको उत्पादन भन्दा पनि रोजगारीको अवसरवाट विमुख हुदा सृजना हुने सवालको रूपमा रहेको छ । खाद्य असुरक्षा र गरिवी एक अर्काका विच पर्यायवाची मानिन्छ । गाउँका गरिवहरूको घरमा पैसा कसरी भित्र आउन सक्छ, त्यो नै चुनौतीका रूपमा रहेको छ । खाद्य सुरक्षाका बहुपक्षिय आयामहरूमा सिमान्त समुदायहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु चुनौती छ ।

सोच

निरपेक्ष गरिवीका रेखामुनि रहेका जनसङ्ख्यालाई आय आर्जनको अवसर प्रदान गर्ने ।

लक्ष्य

खाद्य असुरक्षा र गरिवीका बहुआयामहरूमा अहिलेको अवस्थामा २५ प्रतिशतले सुधार गर्ने ।

उद्देश्य

१. स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्न तथा रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउन गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीमा पहुँच बढाउनु ।
२. गरिवी र खाद्य सुरक्षाको जोखिममा रहेका घरधुरीहरूलाई जोखिमका आधारमा अनुदान वा प्रत्यक्ष काममा संलग्न गराउनु
३. गाउँपालिकालाई कुपोषणको मुक्त बनाउनु ।

रणनीतिहरू

तालिका १४: खाद्य सुरक्षा र गरिवी निवारणका रणनीतिहरू

उद्देश्य १: स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्न तथा रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउन गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीमा पहुँच बढाउनु ।
१.१: पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतना बढाउँदै यस सम्बन्धी सेवाको पहुँच सबै बस्तीसम्म पुऱ्याउने ।
१.२: मातृ तथा नवजात शिशु मृत्युदर, शिशु मृत्युदर र बाल मृत्युदर घटाउने र औसत आयु बढाउने ।
उद्देश्य २: गरिवी र खाद्य सुरक्षाको जोखिममा रहेका घरधुरीहरूलाई जोखिमका आधारमा अनुदान वा प्रत्यक्ष काममा संलग्न गराउनु ।
२.१: तुलनात्मक लाभ हुन सक्ने स्थानीय बालीनाली र आधारभूत खाद्यवस्तुमा आत्मनिर्भरता विषय गर्ने ।
उद्देश्य ३: गाउँपालिकालाई कुपोषणको मुक्त बनाउनु ।
३.१: गाउँपालिका बासीलाई पोषणयुक्त खानेकुरा खान पाउने सुनिश्चितता गर्ने ।

विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. सुत्केरी प्रोत्साहन कार्यक्रम
२. पोषण स्तरिकरण तथा गर्भवती महिला पहिचान कार्यक्रम
३. पोषण सचेतना कार्यक्रम
४. गरिवी नक्सांकन कार्यक्रम
५. बाँझो जग्गा राख्ने प्रवृत्ती निरुत्साहन कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

निरपेक्ष १२ प्रतिशत गरिवीको रेखामुनी रहेका जनसङ्ख्यालाई कम्तिमा दैनिक १ डलर आय गर्न सक्ने क्षमता र अवसर प्राप्त गर्ने छन् ।

४.७ श्रम तथा रोजगार र वैदेशिक रोजगार

पृष्ठभूमि

गाउँपालिका पाश्चवित्र, २०७८ अनुसार यस गाउँपालिका भित्र कुल २७११ घरधुरीमा १७,३०३ जनसङ्ख्या रहेका छन् । उक्त जनसङ्ख्या मध्ये ५२.०६ प्रतिशत आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या रहेका छन् । उक्त जनसङ्ख्यालाई उमेर समूहको आधारमा नियाल्दा १५-३४ वर्ष समूहका ३२ प्रतिशत देखिन्छ भने ३५-५९ वर्ष उमेर समूहका २४ प्रतिशत रहेका छन् । आर्थिक रूपमा सक्रिय जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा पर्याप्त रोजगारीको अवसर प्राप्त नहुँदा यस पालिकाबाट वैदेशिक रोजगारमा जाने प्रवृत्ति बढ्दो छ । यस गाउँपालिकाको कुल २७११ घरधुरी मध्ये ७८० घरधुरीमा युवाहरूको अनुपस्थित रहेको देखिन्छ र यस गाउँपालिकाबाट ५४७ पुरुष र ४१ महिला गरी ५८८ जना मानिसहरू वैदेशिक रोजगारीमा गएका छन् । समग्र जनसङ्ख्यालाई नियाल्दा आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या मध्ये वैदेशिक रोजगारमा संलग्नको सङ्ख्या करिब १५.५ प्रतिशत रहेका छन् । वैदेशिक रोजगारमा गएका व्यक्तिहरूले वार्षिक रूपमा करिब १ करोड ६१ लाख रुपैया विप्रेषण पालिकामा भित्राउने अनुमान गर्न सकिन्छ । जसलाई न्यूनतम औषत कमाइको रूपमा हेर्दा प्रति व्यक्ति प्रति महिना १५ हजार हुन आउछ ।

तालिका १५: वैदेशिक रोजगारी सम्बन्धि विवरण

क्र.सं	सुचकहरू	ईकाइ	हालको स्थिति
१	सीपमूलक तालिम लिएर वैदेशिक रोजगारीमा जाने	प्रतिशत	३
२	सुरक्षित वैदेशिक रोजगारका लागि सूचना प्रवाह	सङ्ख्या	५
३	विप्रेषणलाई उद्यम विकास र आयमूलक क्षेत्रमा परिचालन	प्रतिशत	४
४	विप्रेषणलाई उद्यम विकास र आयमूलक क्षेत्रमा परिचालनका लागि वित्तीय साक्षरता	परिवार	०
५	वैदेशिक रोजगारी संलग्न घरपरिवारहरूलाई उद्यम विकास सहयोग	सङ्ख्या	२
६	वैदेशिक रोजगारका कारण उत्पन्न मानसिक समस्याहरूमा मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान (व्यक्तिगत र सामुहिक परामर्श)	सङ्ख्या	०
७	विप्रेषण (अनुमानित करोडमा)	रुपैया	१.६१

प्रमुख समस्या

युवाहरूको पहिलो रोजाई वैदेशिक रोजगार रहेको अवस्थामा तयारी विना रोजगारीमा जाने हुदाँ राम्रो काम, तलव र सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभुति हुन सकेको अवस्था छैन । विदेशमा विशेष गरि जोखिमयुक्त, फोहरयुक्त वातावरण

र कठिन काम गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । दैनिक ठगी, विरामी र मृत्यु सम्मका घटनाहरूले समाचारपत्रहरू भरिने गरेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकाबाट खाडीमुलुक, भारतको कोईलाखाँद र मलेशिया लगायतका अन्य मुलुकहरूमा जाने प्रचलन धेरै रहेको छ । प्रयास सुचनाका अभाव, तयारी विना र खासै सिप विनाका कामकालागी जाने हुदाँ राम्रो तलव र सुविधा विनानै काम गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ ।

अवसर र चुनौती

यस गाउँपालिकामा युवा र आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको बाहुल्यता रहेको छ । जसको परिचालन मार्फत गाउँपालिकाले स्थानीय विकासका कार्यलाई तिब्रतर रूपमा अगाडी बढाउन सक्दछ । त्यसैले यो सङ्ख्या आफैमा एउटा महत्वपूर्ण अवसरको रूपमा लिन सकिन्छ । त्यसको अलवा विदेशमा आर्जित विप्रेषण र सिकेको सीप आफ्नो थात्थलोमा प्रयोग गर्न सकेमा आर्थिक विकासमा योगदान पुगनुका साथै उत्पादन एवं रोजगारको अवसर समेत विस्तार हुने अवसर देखिन्छ । अर्को तर्फ बढ्दो बसाईसराई र वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रवृत्तिले स्थानीय स्तरमा जनशक्तिको कमी, पारिवारीक तथा सामाजिक समस्या र परनिर्भरता बढिरहेको छ । गाउँमा भित्रि रहेको विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक क्षेत्रमा उपयोग हुन नसक्दा दैनिक उपभोगमा नै सिमित रहेको पाइन्छ । अन्तराष्ट्रिय बजारसँग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्तिको विकास गरी वैदेशिक रोजगारमा पठाउन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारको क्षेत्रमा ठगी लगायतका घटनाहरू बढ्नु, पारिवारिक तथा सामाजिक पुनःएकीकरणका सवालहरू सम्बोधन नहुनु साथै वैदेशिक रोजगारको दिगो विकल्प दिनु नसक्नु यस गाउँपालिकाको लागि चुनौती देखिन्छ ।

सोच

सुरक्षित र सम्मानित रोजगारी सबैको सरोकार ।

लक्ष्य

सुचना र सिप सहितको रोजगारीको अवसरको छनौट गर्ने क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

वैदेशिक रोजगारीबाट आएका युवाहरूको ज्ञान सिपको सदुपयोग गर्दै स्थानीय स्तरमा रोजगारीका अवसरहरू श्रृजना गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

तालिका १६: श्रम तथा रोजगार र वैदेशिक रोजगारका रणनीति र कार्यनीति

उद्देश्य १: वैदेशिक रोजगारीबाट आएका युवाहरूको ज्ञान सिपको सदुपयोग गर्दै स्थानीय स्तरमा रोजगारीका अवसरहरू श्रृजना गर्नु ।
१.१: रोजगारी पुर्वको तयारी र अनुशिक्षण गर्ने ।
रणनीति १.२: लगानी क्षेत्रमा पुँजीको परिचालन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रमहरू

१. रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना (स्वदेश तथा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी) व्यवस्थापन तथा सञ्चालन
२. आर्थिक र वित्तीय साक्षरता कक्षा सञ्चालन
३. व्यवसायिक सीप विकास तालिम सञ्चालन
४. वैदेशिक रोजगारमा गएका व्यक्ति तथा तिनका परिवारका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवा कार्यक्रम
५. वैदेशिक रोजगारसँग सम्बन्धित ठगी लगायतका समस्याहरूमा पिडितहरूको न्यायमा पहुँचका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय र वैदेशिक रोजगार विभागसँग आवश्यक समन्वय र सहजिकरण
६. वैदेशिक रोजगारबाट फर्केर आएका व्यक्तिहरूलाई उद्यम विकासका लागि सहजिकरण तथा सहयोग कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

रोजगारीमा जानु पूर्व आवश्यक पर्ने सबै सुचना लिई, संज्ञौता सहितको श्रम रोजगारीमा युवाहरू गई ठगीवाट हुने घटनामा कमि आएको हुनेछ ।

४.८ सिंचाइ तथा जलस्रोत

पृष्ठभूमि

कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा सिंचाइ महत्वपूर्ण माध्यम हो । यस गाउँपालिकामा रहेको कूल जमीनको १७२३८ हेक्टर जमिन सिंचित भएको अवस्था छ । सिंचाइ सुविधाका मरिण खोला, तामाजोर खोला, चाउखोला, रातु खोला, सिम्ले खोला, ठाडो खोला, चालिसे खोला आदि खोला र लिपे खोला लगायतका स्रोतहरूबाट यहाँका खेतीयोग्य जमीनका लागि सिंचाइ स्रोतको रूपमा रहेका छन् । गाउँपालिकामा रहेका पानीका स्रोतहरू मध्ये निकै कमले मात्रै वर्षैभरी तथा केही कुलाहरूबाट वर्षायाममा मात्र सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने गरेको छ । पालिकको बीच र उपल्लो भागमा सिंचाइको समस्या छ । तल्लो भागमा रहेका खोला एवम् नदीहरूबाट लिफिटड गरेर सिंचाइ गर्ने संभावना छ ।

प्रमुख समस्या

कृषि योग्य जमिनमा न्यून सिंचाइ सुविधा हुनु, सिंचाइ विकासमा आधुनिक प्रविधि (थोपा सिंचाइ, प्लाष्टिक पोखरी, लिफिटड) को प्रयोगमा कमी हुनु, प्रयास सिंचाइ कुलो र पोखरी गुणस्तरीय तथा पक्की नहुनु, भएका सिंचाइ आयोजनाहरू पनि पूर्ण क्षमतामा प्रयोगमा आउन नसक्नु, मर्मत सम्भारको कमी हुनु, सिंचाइ स्रोत मुहान सुक्दै जानु, जल उत्पन्न प्रकोपले सिंचाइ आयोजनामा क्षति पुग्नु, कृषि प्रणाली र सिंचाइ बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित गर्न नसकिनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू रहेका छन् ।

चुनौती र अवसर

पहाडी र जटिल भू-धरातल भएकाले सिंचाइ योजना निर्माण खर्चिलो र कठिन हुनु, कृषियोग्य जमिनमा सर्वयाम सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउन नसक्नु, कृषि र सिंचाइ बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापना नहुनु, सिंचाइ आयोजनाहरू पूर्ण क्षमतामा उपयोग नहुनु, स्थानीय समुदायहरूद्वारा सञ्चालन भईआएका परम्परागत सिंचाइ प्रणालीका कुलाहरूको संरक्षण हुन नसक्नु तथा सिंचाइ कुलाहरूको मर्मत सम्भारमा लाभग्राही उपभोक्ता समितिहरूलाई जिम्मेवार बनाउन नसक्नु यहाँका चुनौतीहरू हुन् ।

सिंचाइकालागि प्रयास स्रोतहरूको उपलब्धता हुनु, आकाशे पानी सङ्कलन र प्लाष्टिक पोखरीको अभ्यास सुरु हुनु, साना सिंचाइ निर्माणका क्षेत्रमा संघसंस्थाहरू क्रियाशील रहनु, साना सिंचाइ गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रमा पर्नु, गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा सिंचाइ क्षेत्र समावेश हुनु तथा सिंचाइका लागि उपयुक्त फाँटहरूको उपलब्धता हुनु अवसरहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच

"दिगो सिंचाइको पूर्वाधार, उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको मूल आधार"

लक्ष्य

सिंचाइ प्रणालीको विकास र जलस्रोतको व्यवस्थापनबाट कृषिजन्य उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. परम्परागत सिंचाइ संरचनामा सुधार गर्दै नयाँ वैकल्पिक सिंचाइ स्रोतको पहिचान गर्नु ।
२. कृषियोग्य जमिनमा सिंचाइको पहुँच वृद्धि गर्न दिगो सिंचाइ प्रणालीको विकास तथा व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

तालिका १७: सिंचाइका रणनीतिहरू

उद्देश्य १: परम्परागत सिंचाइ संरचनामा सुधार गर्दै नयाँ वैकल्पिक सिंचाइ स्रोतको पहिचान गर्नु ।
१.१: परम्परागत सिंचाइ संरचनामा सुधार र व्यवस्थापनबाट खाद्य असुरक्षित क्षेत्रहरूलाई प्राथमिकतामा राखी सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्ने ।
१.२: आधारभूत सिंचाइको पहुँच नपुगेका कृषिजन्य क्षेत्रहरूमा वैकल्पिक स्रोतहरूको व्यवस्थापन गरी सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्ने ।
उद्देश्य २: कृषियोग्य जमिनमा सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्न दिगो सिंचाइ प्रणालीको विकास तथा व्यवस्थापन गर्नु ।
२.१: खेतीयोग्य जमिन भएको तर सिंचाइको पहुँच नपुगेको वा अपर्याप्त भएको क्षेत्रमा प्राथमिकताको आधारमा सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्ने ।
२.२: दिगो सिंचाइ प्रणालीको लागि संरचनाको विकास र व्यवस्थापन गर्ने ।
२.३: जलउत्पन्न प्रकोपको क्षति नियन्त्रण गर्नु ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. सिरुटार-झुगनटार-लामिटार-आहाल डाँडा सिंचाइ आयोजना निर्माण- (२ किमी - वार्ड नं. २)
२. सिम्ले फाँट घट्ट - चालिसे (ठाडो खोला मुहान) सिंचाइ कुलो निर्माण (२.५ किमी - वार्ड नं. २)
३. हाँडीखोला — बजुटोल - हायूटार सिंचाइ कुलो निर्माण (३ किमी - वार्ड नं. २)
४. कोल्टा सिंचाइ (मरिण खोला) मर्मत, सम्भार र पुननिर्माण (५ किमी - वार्ड नं. ३)
५. दलिन भञ्ज्याङ्ग (हाँडी खोला मुहान) सिंचाइ कुलो निर्माण (२ किमी - वार्ड नं. ३)
६. तमाजोर चौकीटार फाँट सिंचाइ कुलो निर्माण (३ किमी - वार्ड नं. ३)
७. मसानघाट — नारकटे—छविसे- फोक्से (तामाजोर खोला) सिंचाइ कुलो निर्माण (५ किमी वार्ड नं. ४)
८. रामपुर — दोभान - भैंसे घाट (कालीखोला) सिंचाइ कुलो निर्माण (४ किमी - वार्ड नं. ४)
९. बोक्से ठाडे (डांगडुंगे सिंचाइ) सिंचाइ कुलो निर्माण (४ किमी - वार्ड नं. ५)
१०. चौतारा - घुलानटोल सिंचाइ कुलो निर्माण (२ किमी - वार्ड नं. ५)
११. माटोवारी (मुहान रामपुर खोला) किमी (२ किमी -वार्ड नं. ५)
१२. कोल्टार बागमारा (मुहान खानीखोला) सिंचाइ कुलो निर्माण (२ किमी - वार्ड नं. ५)
१३. थोपा सिंचाइ प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१४. प्लास्टिक पोखरी ५० वटा
१५. २० वटा सिंचाइको मुहान संरक्षण तथा मर्मत-संहार
१६. वाटर लिफ्टीङ्ग परियोजनाको संभाव्यता अध्ययन

अपेक्षित उपलब्धि

परम्परागत सिंचाइ संरचनामा सुधार भई नयाँ वैकल्पिक सिंचाइ स्रोतको पहिचान भएको हुनेछ । कृषियोग्य जमिनमा सिंचाइको पहुँच बृद्धि भई दिगो सिंचाइ प्रणालीको विकास तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

परिच्छेद पाँच: सामाजिक क्षेत्र

५.१ जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ

पृष्ठभूमि

नेपालमा सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा आएको सकारात्मक परिवर्तनले गर्दा जनसङ्ख्या र वृद्धिदर कम हुँदै गएको छ । जनसङ्ख्या वृद्धि, आकार, वितरण, घनत्व, बसाइँसराइ आदिले कुनै पनि स्थानको जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण प्रभाव पारेको हुन्छ । स्थानीय जनतालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार लगायत विभिन्न सुविधाहरू उपलब्ध गराएर उनीहरूको जीवनस्तर माथि उठाउन सकिन्छ । यहाँका मानिसहरूलाई आधुनिक विविध सुविधाहरू उपलब्ध गराई उनीहरूको गुणस्तरीय जीवन कायम गर्नु आजको अपरिहार्य आवश्यकता हो । पाँच वडामा विभाजित यस घ्याङलेख गाउँपालिकामा जम्मा २७११ घरधुरी छन् । जसमध्ये वडा नं.४ मा सबै भन्दा बढी घरधुरी ७२१ र सबै भन्दा कम घरधुरी ३७३ वडा नं.१ मा अवस्थित छन् । यसै गरी यस गाउँपालिकामा जम्मा १७३०३ जनसङ्ख्याको बसोबास रहेको छ । सबै भन्दा बढी जनसङ्ख्या वडा नं. ४ मा ४७५६ र सबै भन्दा कम जनसङ्ख्या वडा नं. १ मा २०६४ छन् । कुल जनसङ्ख्याको ५१.४ प्रतिशत पुरुष र ४८.६ प्रतिशत महिला छन् । वडा अनुसार हेर्दा पनि सबै वडा पुरुषकै बाहुल्यता बढी भएको देखियो । मातृभाषाको आधारमा जनसङ्ख्यालाई हेर्ने हो भने तामाङ भाषा मुख्य भाषाको रूपमा रहेको सर्भेक्षणबाट देखिन आउँछ । कुल जनसङ्ख्याको ७४.१ प्रतिशत बासिन्दाले बढी मात्रामा तामाङ भाषा प्रयोग गर्ने गरेको र दोस्रो नं.मा खस पर्वते भाषा/नेपाली भाषा १८ प्रतिशतले मात्रा प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ । यस पश्चात बाहुल्यताको आधारमा बोलिने भाषाहरूमा मगर भाषा, थामी भाषा, सुनुवार भाषा तथा नेवारी भाषा रहेका छन् । अन्य नगन्य मात्रामा बोलिने भाषाहरू रहेका छन् । यसै गरी यस गाउँपालिकामा बौद्ध धर्म मात्रै जनसङ्ख्या सबै भन्दा धेरै छन् । कुल जनसङ्ख्याको ७५ प्रतिशत जनसङ्ख्याले बौद्ध धर्म मान्छन् । बौद्ध धर्म मात्रै जनसङ्ख्या पछि हिन्दु धर्म मात्रै जनसङ्ख्या २३ प्रतिशत छन् । यस पश्चात बाहुल्यताको आधारमा क्रमशः क्रिश्चियन, किरात, बोन तथा प्रकृती पुजक रहेका छन् । बैबाहिक स्थितिको कुरा गर्दा घ्याङलेख गाउँपालिकामा ८२७३ जना विवाहित जनसङ्ख्या छन् । यस गाउँपालिकामा ४७८१ जनसङ्ख्या अविवाहित छन् भने ७७ जनाले बहुविवाह गरेका छन् भने २३ जनाको बालविवाह भएको सर्भेक्षणबाट देखिन आउँछ ।

घ्याङलेख गाउँपालिकाबाट ३६७४ जनाले अन्यत्र बसाइँसराइ गरेका छन् । यस गाउँपालिकाबाट काठमाडौँमा बसाइँसराइ गर्नेको सङ्ख्या उच्च मात्रामा देखिएको छ । २५६३ जना काठमाडौँमा बस्दै आइरहेका छन् । काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा ४२१ जना र भक्तपुरमा जिल्लामा २८२ जना बसाइँसराइ गरेका छन् । यसै गरी जनसङ्ख्याको सानो हिस्सा ललितपुर, सर्लाही, चितवन, कास्की, रामेछाप, महोत्तरी, धादिङ्ग, सिन्धुपाल्चोक, कपिलवस्तु, मकवानपुर, कञ्चनपुर, दोलखा, मोरङ्ग, धनकुटा, रौतहट, लमजुङ्ग, उदयपुर, ओखलढुंगा तथा खोटाङ्ग जिल्लामा बसाइँसरेका छन् । वार्षिक झण्डै ५ लाख युवा श्रम बजारमा प्रवेश गर्दछन् तर करिब १ लाख ५० हजारले मात्र प्राविधि तथा व्यवसायिक तालिम प्राप्त गर्ने गरेका छन् । जनासाङ्खिक संरचनालाई विश्लेषण गर्दा हाल १०—२४ वर्ष उमेर समुहको हिस्सा सर्वाधिक रहेकोले आगामी वर्षहरूको लागि शिक्षाको व्यवस्थापनमा यसलाई ध्यान दिनु जरुरी देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

गाँउबाट मानिस अन्यत्र बसाइँसराइ गर्नु, जनसङ्ख्या व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति निर्माण र कार्यन्वयनमा कमी हुनु, जनसङ्ख्या र विकास बीच असन्तुलन हुनु, जनजाति तथा दुर्गम वस्तिमा रहेका परिवारमा सोचिए अनुसारको प्रगति हुन नसक्नु, कम उमेरमा विवाह हुनु लैङ्गिक विभेद कायम रहनु, गरीबि, अशिक्षा र बेरोजगार हुनु जस्ता समस्याहरू यस गाउँपालिकामा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

गाउँबाट हुने बसाइँसराइ र विदेशिने युवालाई रोजगारका अवसरहरू सिर्जना गरी गाउँमान नै बस्ने वातावरण कार्यक्रम गर्न, विदेशमा आर्जन गरेको सीपलाई उपयोग गरी गाउँको विकासको व्यवस्थापन गर्न, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार लगायतका सुविधा उपलब्ध गराई गाउँमानै बस्ने वातावरण सिर्जना गर्ने, वस्तीहरूमा परम्परागत कृषि प्रणाली हुँदा गैह्र कृषि क्षेत्रमा रोजगारी श्रृजना गर्ने जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् ।

यि चुनौतीका बाबजुद यस गाउँपालिका भूगोलको हिसावले सानो, जनसङ्ख्या कम र श्रोत साधनले सम्पन्न भएकाले यसको आर्थिक एवं सामाजिक विकासमा सहज भएकोस आदिवासी जनसमुदायको बाहुल्यता भएको यस गाउँपालिकामा तीनै तहका सरकारको चासो रहन रहेको छ । गाउँपालिकाको सरकार क्रियाशील, सक्षम र नेतृत्वदायी भूमिका खेल्न सक्ने भएकाले जनसङ्ख्या व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रभावकारी कार्यक्रम सञ्चालन हुन सक्ने छ । यस्तै गरी बसाइँसराइको लागि घचेटने सुचकहरूमा गाउँपालिकाले सुधार गर्न पहल गर्नु (स्वास्थ्य सेवा विस्तार, विद्यालय तथा गुणस्तर शिक्षाको लागि पहल गर्नु आदि) जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

सोच

सामाजिक र साँस्कृतिक एकीकरण र सहिष्णुता घ्याडलेखको पहिचान ।

लक्ष्य

गाउँपालिकाको जानसाङ्ख्यक व्यवस्थापन गरी बसाइँसराइलाई निरुत्साहित गर्दै सम्पन्न र सुखी परिवारको निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

- बसाइँसराइलाई निरुत्साहित गर्न गाउँपालिकाका सबै वस्तीहरू व्यवस्थित गर्नु ।
- जनसङ्ख्याको हरेक बर्ग, लिङ्ग, जनजाती र भाषाभाषीलाई समान रूपले विकासको मुल प्रवाहमा ल्याउनु ।

रणनीतिहरू

तालिका १८: जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: बसाइँसराइलाई निरुत्साहित गर्न गाउँपालिकाका सबै वस्ती हरू व्यवस्थित गर्नु
१.१: गाउँपालिकाका सबै वस्तीहरू व्यवस्थित गर्ने ।
उद्देश्य २: जनसङ्ख्याको हरेक बर्ग, लिङ्ग, जनजाती र भाषाभाषीलाई समान रूपले विकासको मुल प्रवाहमा ल्याउनु
२.१: समावेशी र सहभागितामुलक विकास को अवधारणाको प्रारूप तयार पार्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

- जनसङ्ख्या सम्बन्धी सम्पूर्ण तथ्याङ्कहरू सङ्कलन तथा अद्यावधिक

- गाउँबाट अन्यत्र हुने बसाइँसराइलाई निरुत्साहित गर्न शिक्षा स्वास्थ्य, रोजगार लगायत अन्य मानवीय सेवा र सुविधा उपलब्ध
- हरेक वस्तीहरूमा जनसङ्ख्या व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन
- किशोर किशोरी मैत्री तथा यूवामुखी कार्यक्रमहरू सञ्चालन

अपेक्षित उपलब्धि

बाह्य बसाइँसराइ निरुत्साहित भई गाउँपालिकाका सबै वस्तीहरू आधारभूत सेवा सुविधा सहित व्यवस्थित भएका हुनेछन् ।

५.२ स्वास्थ्य र पोषण

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ मा आधारभूत स्वास्थ्य सेवालार्इ निःशुल्क दावी गर्न सक्ने गरी मौलिक हकका रूपमा व्यवस्था गरिएको छ । संविधानले परिकल्पना गरेको लोककल्याणकारी राज्यको अवधारणाले नागरिकको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार गर्नका लागि लगानी गर्नु पर्ने कुरालार्इ केन्द्रित गर्दछ । दिगो विकास लक्ष्य नं.२ ले उन्नत पोषणको सुनिश्चित गर्ने र लक्ष्य नं.३ अन्तर्गत सबै उमेर समूहका व्यक्तिहरूको लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवन प्रवर्द्धन गर्ने भनी तोकिएको छ ।

घ्याडलेख गाउँपालिकामा स्वास्थ्य चौकि वडा नं. ५ मा, वडा नं. ४ र ५ मा गरी निजि क्लिनिक, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र एक वटा, सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई वडा नं. २, ३ र ४ मा एक / एक गरी जम्मा ३ वटा, स्वास्थ्य चौकि वडा नं. १, २, ३, र ४ मा एक / एक वटा गरी कुल ४ वटा स्वास्थ्य चौकिहरू गरी कुल १२ वटा संयन्त्रहरूले गाउँपालिकाका कुल ८,९६९ जनसङ्ख्यालाई १२ किसिमका स्वास्थ्य सेवा तथा सुविधाहरू प्रदान गरेकाछन् । ति सेवाहरू क्रमशः क. प्रसुति सेवा ख. ल्याव सेवा ग. क्लिनिक सेवा / सामान्य फार्मोसी घ. सुरक्षित मातृत्व सेवा ड.रक्त संचारसेवा च. एक्सरे सेवा छ. खोप सेवा ज. एससिटी सेवा झ.परामर्श सेवाहरू हुन् । तुलनात्मक रूपमा कुल जनसङ्ख्याको ५२ प्रतिशत जनसङ्ख्याले सेवा लिन सफल भएको देखिन्छ । तुलनात्मक रूपमा घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र अवस्थालार्इ निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १९: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र स्वास्थ्य अवस्था

क्र.स	सूचकहरू	ईकाई	सङ्घीय	प्रदेश	घ्याडलेख
०१	जन्मदाको अपेक्षित आयु	वर्ष	७०.५	७०.५	
०२	मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जन्म)	जना	२०८	२३	०
०३	५ वर्ष मुनिका बच्चाको एआरआई सहित निमोनिया	जना	१९	१६	१९
०४	५ वर्ष मुनिकाको झाडा पखाला	प्रतिहजार	३७५		५६६
०५	२ वर्षभन्दा मुनीका कम तौल	प्रतिशत	३.५		१.१
०६	स्वास्थ्य संस्थामार्फत प्रसुति सेवा लिने	प्रतिशत	६३.३		४.८
०७	चौथो पटक गर्भवती जाँच गर्ने महिला	प्रतिशत	५६.३		१९.१
०८	सम्पूर्ण खोप प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	८६		६६.२
०९	अस्पतालमा सेवा लिने वार्षिकजनसङ्ख्या	जना			८९६९
१०	स्वास्थ्य विमा लिने जनसङ्ख्या	जना			
११	जनसङ्ख्या र स्वास्थ्यकर्मी अनुपात	जना			१:१२४७
१२	कुल प्रजनन दर	प्रतिशत	२.३		२.२

प्रमुख समस्या

सबै वर्ग तथा समुदायका व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सेवाका पहुँचमा ल्याउन नसक्नु, स्वास्थ्य सेवा लिने अभ्यास कम देखिनु, संक्रमण र महामारीजन्य रोगहरूको समुचित नियन्त्रण नहुनु, प्राकृतिक विपद र दुर्घटना वा चोटपटकबाट समग्र स्वास्थ्यमा पर्ने जोखिम न्यूनिकरण गर्ने प्रयास अव्यवस्थित बसाइँसराइ र आश्रित जनसङ्ख्याको बढ्दो अनुपात स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रमा देखा परेका प्रमुख समस्याहरू हुन् । स्वास्थ्य सेवाहरूलाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिमैत्रि जनशक्ति परिचालन सकिएको छैन ।

नागरिकले संवैधानिक हक अन्तर्गत प्राप्त गर्ने स्वास्थ्य सेवाप्रति उत्तरदायी एवं प्रयास जनशक्ति विकास गर्न नसक्नु, आवश्यकता अनुसार आधुनिक उपकरण र विशेषज्ञहरूको अभाव, विश्वव्यापी रूपमा परिवर्तन हुदै आएको खानपान तथा जीवनशैलीबाट उत्पन्न समग्र स्वास्थ्य हक बढ्दै जानु अर्को समस्याका पाटाहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

निःशुल्क र गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवालार्ई स्थानीय तहबाट सर्वसुलभ रूपमा प्रदान गर्न, गरिव तथा सीमान्तकृत समुदायलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न र स्वास्थ्य उपचारमा लाग्ने खर्च घटाउनु पहिलो चुनौती भएको छ ।

सोच

स्वास्थ्य उपचार तथा सेवालार्ई राज्य सेवाको प्रमुख लोककल्याणकारी दायित्व क्षेत्रमा रूपान्तरण गरी मानवीय स्वास्थ्य प्रति जिम्मेवार हुने र सेवाको गुणस्तरीय सुनिश्चिता ।

लक्ष्य

नेपाल सरकारले प्रदान गर्ने निदानात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, पुनस्थापनात्मक र प्रतिरोधात्मक उपचारात्मक स्वास्थ्य सेवाहरूको सर्वसुलभ निशुल्क र गुणस्तरीय सुनिश्चित सहित पहुँच अभिवृद्धि ।

उद्देश्य

- घ्याडलेखका सबै नागरिकहरूको आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गराउनु ।
- थप लगानी वातावरण सिर्जना गरी स्वास्थ्य सेवा सुधारकालागि स्वास्थ्य सेवालार्ई प्रवर्द्धन गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका २०: स्वास्थ्य तथा पोषणका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: घ्याडलेखका सबै नागरिकहरूको आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि गराउनु ।
१.१: गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको सहज पहुँच हुने गरी प्रभावकारी रूपमा सेवा उपलब्ध गर्ने ।
१.२: पालिका मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा तोकिएका सङ्ख्यामा स्वीकृत जनशक्ति व्यवस्थापन गरी सेवा प्रवाहको क्षमता र पहुँच विस्तार गर्ने ।
उद्देश्य २: थप लगानी वातावरण सिर्जना गरी स्वास्थ्य सेवा सुधारकालागि स्वास्थ्य सेवालार्ई प्रवर्द्धन गर्नु ।
२.१: स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि गरी ती क्षेत्रहरूबाट हुने लगानीलाई व्यवस्थित गर्ने ।

२.२: गाउँपालिका क्षेत्रमा उपलब्ध जडीबुटीको व्यवस्थापन र उपयोग गर्दै आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीको विकास विकास गर्ने ।

विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. एक वार्ड एक एम्बुलेन्स
२. तीन वटा बर्थिंग सेन्टर स्थापना तथा सञ्चालन
३. १५ शैया अस्पताल निर्माण
४. स्वास्थ्य कर्मीलाई SBA र परिवार नियोजनको तालिम
५. स्वास्थ्य चौकिहरूमा ल्याव सेवाको व्यवस्थापन
६. नागरिक स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम
७. “सवैका लागी स्वास्थ्य” जनचेतनामुलक कार्यक्रम (कोभिड-१९ व्यवस्थापन)
८. आधारभूत तथा पुनर्ताजकी तालीम एवं जनशक्ति व्यवस्थापन
९. स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन

अपेक्षित उपलब्धि

सबै नागरिकहरूको आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच अभिवृद्धि हुनेछ । १५ शैयाको अस्पताल बनाई गा.पा.बाट विशेषज्ञ टोलीबाट सेवा उपलब्ध हुने छ । परिवार नियोजनको प्रयोगकर्ताको सङ्ख्यामा वृद्धि भएको हुने छ । बालबालिकाको खोप लगाउनेको दरमा उल्लेखनिय वृद्धि हुनेछ । सस्थागत प्रसूती सेवा लिनेको सङ्ख्या बढेको हुनेछ । गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीमा पहुँच वृद्धि हुनेछ ।

५.३ शिक्षा

पृष्ठभूमि

शिक्षा विकासको आधार हो । संविधानले आधारभूत तहसम्मको शिक्षामा पहुँच, आधारभूत तहसम्मको अनिवार्य र निशुल्क शिक्षा तथा माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षा पाउने हक प्रत्याभूत गरेको छ । अपांगता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानुन बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हक प्रत्याभूत गरेको छ । साथै शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यवसायिक, सिपमुलक तथा रोजगारमुलक बनाउँदै शिक्षामा राज्यको लगानी अभिवृद्धि गर्दै निजी क्षेत्रको लागीनलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामूलक बनाउने निती अवलम्बन गरेको छ । आ.व. २०७४ / ७५ को अन्तयमा १५ वर्ष माथिको जनसङ्ख्याको साक्षरता दर ५८.५ पुगेको छ भने १५ देखि २४ वर्ष उमेर समुहको युवा साक्षरता दर ९२.५ पुगेको छ । पूर्व प्राथमिक शिक्षामा कुल भर्ना दर ८४.१ प्रतिशत, पूर्व प्राथमिक शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना हुने बालबालिकाको सङ्ख्या ६६.३५ पुगेको छ । कक्षा १ देखि ५ सम्मको खुद भर्नादर ९७.२५ र कक्षा १ देखि ८ सम्मको खुद भर्नादर ९२.३५ र माध्यमिक तह —कक्षा ९— १२को खुद भर्नादर ४६.५ रहेको छ । अध्ययनको क्रममा बीचैमा विद्यालय छाड्ने दर कक्षा १ देखि ५ मा ३.८५, कक्षा ६ देखि ८ मा ४.४५ र कक्षा ९ देखि १० मा ३.७५ छ । यसैगरी प्राथमिक तह र माध्यमिक तह लैङ्गिक समता सूचाकाङ्क क्रमशः १.० र १.०२ रहेको छ । उच्च शिक्षामा सहजै देखिने भर्नादर १३.५ रहेको छ । विदेश पढ्न जाने एवं वैदेशिक संस्थामा पढ्ने समेत गर्दा यो करिब १५.५ पुगेको देखिन्छ । राज्यको नेतृत्वदायी र निजी क्षेत्रको परिपूरक भूमिकामा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्दै समग्र शिक्षा क्षेत्रको विकास गर्ने मुलभूत सोच यस योजनाले राखेको छ ।

यस गाउँपालिकामा आधारभुत तह ३२ (निजी १ सहित), उच्च मावि ३ र २ मावि गरी जम्मा ३७ वटा विद्यालय रहेका छन् । यसै गरी विद्यार्थीको सङ्ख्या आधारभुत तहमा २९५९ (छात्रा १४७८ र छात्र १४८१, मा.वि. र उ.मा.वि.मा ७६३ (छात्रा ४०६ र छात्र ३५७) रहेको छ भने उ.मा.वि.मा मात्र २५४ (छात्रा १५४ र छात्र १००) जना छात्र छात्रा रहेका छन् । यस्तै प्रकारले आधारभुत तहमा ९९ जना अध्यापकहरू (३६ शिक्षिका र ६३ शिक्षक), मा.वि. र उ.मा.वि. मा १८ जना (१ शिक्षिका र १७ शिक्षक) तथा उ.मा.वि. मा जम्मा ६ जना मात्र प्रध्यानाध्यापक (१ शिक्षिका र ५ शिक्षक) रहेका छन् । यसै गरी प्राथमिक विद्यालयमा स्थायी शिक्षक २९ जना, अस्थायी शिक्षक १० जना, राहत कोटामा कार्यरत शिक्षक ४७ जना तथा गाउँपालिकाको अनुदानमा कार्यरत शिक्षक १३ जना रहेका छन् भने शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:२१ रहेको छ । नि.मा.वी. तहमा स्थायी शिक्षक ७ जना, अस्थायी १ जना, राहत कोटामा कार्यरत शिक्षक ५ जना तथा गाउँपालिकाको अनुदानमा कार्यरत शिक्षक ९ जना रहेका छन् भने शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:५३ रहेको छ । यस्तै प्रकारले मा.वि.मा स्थायी शिक्षक ३ जना, अस्थायी शिक्षक ३ जना, राहत कोटामा कार्यरत शिक्षक ५ जना तथा गाउँपालिकाको अनुदानमा कार्यरत शिक्षक ५ जना रहेका छन् भने शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:४१ रहेको छ ।

प्रमुख समस्या

यस गाउँपालिकामा ३७ वटा विद्यालय सञ्चालनमा आएको भए पनि आधारभुत तहमा देश, समाज र समुदायको बारेमा पाठ्यक्रमको विकास नहुनु माध्यमिक र उच्च माध्यमिक तहमा व्यावहारिक र प्राविधिक शिक्षाको कमी हुनु, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालय बिचको गुणस्तरमा फरक देखा पर्नु, शिक्षक दरवन्दी आवश्यकता अनुसार पुरा नहुनु, पुस्तकालयको व्यवस्था समय र आवश्यकता अनुसार प्रबन्ध नहुनु, शैक्षिक सामग्री आवश्यकता अनुसार उपलब्ध नहुनु, गरिव सिमान्तकृत परिवारको बालबच्चाको लागि विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था नहुनु, सबै विद्यालयमा इन्टरनेट को पहुँच नहुनु, कम्प्युटरको यथोचित व्यवस्था नहुनु, कक्षाको स्तर अनुसार विज्ञान प्रयोगशाला नहुनु, स्थानीय आवश्यकता र पहिचान झल्काउने स्थानीय विशेषतामा आधारित पाठ्यक्रम अझै सम्म पनि तयार हुन नसक्नु गाउँपालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा देखा परेको समस्या हुन् । दिवा खाजा प्रभावकारी ढंगले व्यवस्था नहुनु, खेलकुद मैदानहरू सबै स्कूलहरूमा यथोचित मात्रामा व्यवस्था नहुनु, गरिव र जेहेन्दारको लागी आबासिय विद्यालय स्थापना हुन नसक्नु, विद्यालय भवन तथा अन्य भौतिक सुविधाहरू यथोचित मात्रामा उपलब्ध नहुनु आदी यस गाउँपालिकाको शैक्षिक क्षेत्रमा देखा परेका अन्य समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

विद्यालय भवन, फर्निचर, खेलकुद मैदान लगायत अन्य भौतिक सुविधा उपलब्ध गराउनु विद्यालयहरू समायोजन गरी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापलाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गराउनु साक्षरता दरमा लिङ्ग, जातिगत, फरक हुंदा समानस्तरमा ल्याउनु विद्यालय छोड्ने दर शुव्यमा झार्न, समुदायलाई विद्यालय प्रति अपनत्व कायम गर्न आदि चुनौतीहरू रहेका छन् । यसै गरी विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना पूर्वप्राथमिक शिक्षालाई समुदाय एवं विद्यालयस्तरमा सञ्चालन गर्नु प्राविधिक विद्यालय स्थापना र सञ्चालन गर्न यस गाउँपालिकाको लागि अन्य चुनौतीको रूपमा रहेका छन् । साथै अनुगमन पद्धतिलाई प्रभावकारी बनाउदै कमजोर विद्यालय व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित र सुदृढ गराउनु विद्यालयहरू आपसमा गाभ्न तथा मर्ज गर्न, दलित र अति गरिव समुदायका केटाकेटीहरूलाई विद्यालय ल्याउन र टिकाउन आदी जस्ता पक्षहरू पनि चुनौती को रूपमा देखा परेका छन् ।

चुनौतीका बावजुद अधिकांश अभिभावकमा शिक्षाको जागरण रहनु, गाउँपालिकाको शिक्षाको सम्पूर्ण जिम्मा स्थानीय सरकारलाई भएकाले प्रदेश र संघीय सरकारसँग समन्वय गरी शिक्षक दरवन्दी बढाउन पहल गर्न सकिने, स्थानीय सरकार सञ्चालन सम्बन्धी ऐन अनुसार नै पाठ्यपुस्तक, शैक्षिक सामग्री, पाठ्यक्रम, पठनपाठन, भौतिक सुविधा, खेलकुद, पुस्तकालय, विद्यालय व्यवस्थापन, अनुगमन र निरिक्षणलाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्न सकिने अवसरहरू रहेका छन् । यसै प्रकारले गाउँपालिकाबाट बडा कार्यालय तथा वस्तिसम्म सडक सन्जाल जोडिनु नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको गुणस्तर कायम गर्न प्रतिवद्धता देखाउनु शिक्षा क्षेत्रको विकासकालागि गाउँपालिकाकोलागि अवसरहरू हुन् ।

सोच

सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणका लागि शैक्षिक मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

लक्ष्य

गुणस्तरिय शिक्षा मार्फत सिर्जनशील, दक्ष प्रतिस्पर्धी, उत्पादनशील र नवप्रवर्तनशील मानव श्रोतको विकास गर्ने ।

उद्देश्य

- सबै बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभव सहित आधारभूत शिक्षा अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक शिक्षामा निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र प्रविधि मैत्री बनाउनु ।
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक सिप विकासमा समावेशी र समतामूलक पहुँच विस्तार र गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु ।
- पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि गरी उच्च शिक्षालाई वैज्ञानिक, नवप्रवर्तनात्मक, अनुसन्धानात्मक, प्रविधि मैत्री र रोजगारमूलक बनाउने ज्ञानमा आधारित समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु ।
- स्थानीय कृषिलाई प्रवर्द्धन गर्न कृषिमा आधारित शिक्षा र तालिमको व्यवस्था गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका २१: शिक्षाका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: सबै बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभव सहित आधारभूत शिक्षा अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक शिक्षामा निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र प्रविधि मैत्री बनाउनु ।
१.१: यस गाउँपालिकाको माध्यमिक तह सम्मको शिक्षालाई निःशुल्क, प्रविधि मैत्री तथा भौतिक सुविधा सम्पन्न बनाउन पहल गर्ने तथा कार्यन्वयन गर्ने ।
उद्देश्य २: प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक सिप विकासमा समावेशी र समतामूलक पहुँच विस्तार र गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु ।
२.१: समावेशी सहितको व्यवसायिक सिप विकासको लागि प्राविधिक शिक्षाको आधारशिला तयार पार्ने ।
उद्देश्य ३: पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि गरी उच्च शिक्षालाई वैज्ञानिक, नवप्रवर्तनात्मक, अनुसन्धानात्मक, प्रविधिमैत्री र रोजगारमूलक बनाउने ज्ञानमा आधारित समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु ।
३.१: शिक्षालाई वैज्ञानिक, नवप्रवर्तनात्मक, अनुसन्धानात्मक, प्रविधिमैत्री र रोजगारमूलक बनाउने ।
उद्देश्य ४: व्यवसायिक शिक्षा र तालिमको व्यवस्था गर्नु ।
४.१: व्यवसायिक विकास शिक्षा लाई प्रोत्साहन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. विद्यालयमा खानेपानीको व्यवस्था (५ वटा विद्यालय)
२. छात्रा मैत्री शौचालय निर्माण (१५ वटा विद्यालय)
३. साइन्स ल्याब निर्माण (८ वटा विद्यालय)
४. विद्यालय घेराबारा (३० वटा विद्यालय)
५. खेल मैदान सुधार (५ वटा विद्यालय)
६. सामुदायिक सिकाई केन्द्रलाई सार्वजनिक पुस्तकालयमा स्तरोन्नति
७. आधारभूत तहमा स्थानीय तामाङ भाषामा पाठ्यक्रम तर्जुमा
८. एकिकृत परीक्षा प्रणाली विकास (सम्म ८ कक्षा)
९. विद्यालयको नक्साङ्कन र मर्जिङ्को अध्ययन
१०. स्कुल बस सञ्चालन (२ वटा विद्यालय)

अपेक्षित उपलब्धि

सबै बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभव सहित आधारभूत शिक्षा अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक शिक्षामा निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित भएको हुनेछ । प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक सिप विकासमा समावेशी र समतामूलक पहुँच विस्तार र गुणस्तर सुनिश्चित भएको हुनेछ । साक्षरता दर बढ्ने छ । माध्यमिक तहमा खुद भर्ना दर ८० प्रतिशत पुग्ने छ । पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि भई उच्च शिक्षा वैज्ञानिक, नवप्रवर्तनात्मक, अनुसन्धानात्मक, प्रविधी मैत्री र रोजगारमूलक हुनेछ । ज्ञानमा आधारित समाज र अर्थतन्त्र निर्माण भएको हुनेछ ।

५.४ खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छता

पृष्ठभूमि

आधारभूत खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता सुविधा सबै नागरिकलाई प्रदान गर्नु लोककल्याणकारी राज्यको अर्को मौलिक जिम्मेवारी हो । नेपालको संविधानले खानेपानी तथा सरसफाईलाई मौलिक हक र मानव अधिकारको रूपमा स्वीकार गरेको छ । खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रको सुधारबाट मात्र बालमृत्युदर कम गर्न तथा सरदर आयु वृद्धि गर्न सहयोग गर्दछ । नागरिकको समग्र स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार भई उत्पादनशिल समयमा वृद्धि भएको तथा सामाजिक रहनसहन र बालबालिकाको विद्यालय उपस्थिति दरमा अनुकूल सुधार गर्न योगदान गर्न सक्दछ । यस गाउँपालिकाको कुल घरधुरी मध्ये करिब २० प्रतिशत घरधुरीमा अझै खानेपानीको सुविधा पुग्न सकेको छैन । खानेपानीको पहुँच भएका घरधुरीहरूमा खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र प्रयाप्त परिमाण सेवा (प्रतिव्यक्ति ४५ लि.) का विषयमा स्पष्ट मापदण्ड तयार गर्न सकिएको छैन । खानेपानीको रासायनिक र जैविक तत्वको जाँच हुन सकेको छैन । बजार र बस्तीहरूमा ढल निकासको व्यवस्था नाजुक रहेको छ ।

तालिका २२: घ्याङलेख गाउँपालिकाको समग्र खानेपानी तथा सरसफाईको अवस्था

क्र.स	सूचक	सङ्घीय	प्रदेश	पालिका
०१	आधारभूत खानेपानीमा पहुँच हुने घरधुरी प्रतिशत	८७.७	९१	८१
०२	मध्यमस्तर सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच घरधुरी प्रतिशत	२०	३७	२७
०३	चर्पीको प्रयोग गर्ने घरधुरी सङ्ख्या प्रतिशत	८३	९१	९७
०४	खानेपानीको मुहान, जलभण्डार र शुष्म जलाधार संरक्षणका क्रियाकलाप सङ्ख्या			२

०५	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन स्किम सङ्ख्या			१२
०६	प्रतिव्यक्ति प्रतिदिन उपलब्ध हुने पानी (लि)	४५ लि.		
०७	खानेपानीको सुधार वा प्रशोधन गरिएको अनुपात	१५%		३
०८	खानेपानी तथा सरसफाईमा स्थानीय समुदायको उपभोक्ता समितिको सङ्ख्या			१८

प्रमुख समस्या

जनसङ्ख्या बसाइँसराइको चाप र जनसङ्ख्या वृद्धिसंगै बस्ती तथा शहरमा प्रदुषण बढ्दो छ । पर्यावरणीय असन्तुलन, प्लाष्टिकजन्य फोहरले शहरलाई कुरूप बनाउँदै गएको अवस्था छ । फोहरमैलाको विसर्जन र पुनःप्रयोग प्रणालीलाई कार्यान्वयन गर्न नसक्नु समग्र शहरी विकासको विकराल समस्याको रूपमा रहेको छ । सिन्धुली जिल्ला खुल्ला दिसा मुक्त क्षेत्र घोषणा भइसकेको छ । समग्र सरसफाई योजनाको कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अवस्था विद्यमान छ । खानेपानीको स्वच्छता र पानी जाँच गरी खानेपानी आपूर्ति हुन सकिरहेको छैन । खानेपानीको ट्रिटमेन्ट प्लानको योजना बनाउन आवश्यक देखिन्छ । बस्ती तथा बजारको ढल निकासको बृहत योजना र डिपिआर निर्माण गर्नु पर्दछ । खानेपानीलाई स्वच्छ र मध्यम स्तरको पिउनयोग्य मापदण्डको आपूर्ति हुन सकेको छैन भने आयोजनाको लाभग्राहीमा दोहोरोपना देखिन्छ । आयोजनाको प्रभावकारीता र दुरगामी प्रभावलाई आधार मानी अबका खानेपानीका आयोजनाको तर्जुमा गरिनु पर्दछ ।

चुनौती तथा अवसर

राष्ट्रिय तथ्याङ्कलाई आधार मान्ने हो भने ९० प्रतिशत जनसङ्ख्याले आधारभूत खानेपानीको लाभ लिएको देखिए पनि मध्यमस्तरको खानेपानी आयोजनाबाट लाभलिने जनसङ्ख्या जम्मा २० प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको कुरा पन्ध्रौँ योजनाको आधारपत्रमा उल्लेख छ । दिगो विकास लक्ष्यले सबैका लागि सरसफाई तथा खानेपानीको उपलब्धता र दिगो व्यवस्थापनको प्रत्याभूति गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । खानेपानीको अवस्थालाई हेर्दा पानीको ट्रिटमेन्ट र रसायनिक तथा जैविक जाँच गरी प्रारम्भिक स्वच्छताको सुनिश्चितता गर्न सकिएको छैन । खानेपानी निरन्तर आपूर्ति र गुणस्तरीयता कायम गर्नु यस उपक्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । त्यसैगरी ढल निकासलाई सिधै खोलामा मिसाइएको अवस्था छ तिनीहरूको ट्रिटमेन्ट गरिएको छैन । जनस्वास्थ्यको प्रमुख सरोकारको विषय भएको खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छतालाई अभियान सञ्चालन गर्ने गरी जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहेको छ ।

सोच

गाउँपालिकाले एक घर एक धाराको राष्ट्रिय प्रतिबद्धतालाई पूर्णरूपमा कार्यान्वयन गर्दै हाल आपूर्ति गर्दै आएको खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छतालाई मध्यमस्तरको गुणस्तर सुनिश्चिता ।

लक्ष्य

खानेपानी उपभोक्ता समिति र गाउँपालिकाको समन्वय र सहकार्यमा (खानेपानी बोर्ड) मार्फत मध्यम स्तरमा खानेपानीको स्तरोन्नती गर्ने ।

उद्देश्य

१. आधारभूत खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्नु ।

२. गुणस्तरीय खानेपानी सुविधाको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।
३. प्रत्येक घरमा व्यवस्थित शौचालय तथा घरेलु फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका २३: खानेपानी तथा सरसफाइका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: आधारभूत खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्नु ।
१.१: पहुँच नभएका बस्तीहरूमा खानेपानीको सेवा विस्तार गर्न खानेपानीका स्रोतहरूको पहिचान गर्ने
उद्देश्य २: गुणस्तरीय खानेपानी सुविधाको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।
२.१: आधारभूत खानेपानीको गुणस्तर बढाउन आवश्यक संरचनाहरू तयार गर्ने ।
उद्देश्य ३: प्रत्येक घरमा व्यवस्थित शौचालय तथा घरेलु फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्नु ।
३.१: प्रत्येक घरपरिवारमा आधारभूत शौचालय तथा सरसफाइको व्यवस्था गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. बाह्रबिसे खानेपानी योजना (चौकी डाँडा, गोपे, गोठे डाँडा, बन्दीपुर)
२. मरिण सिर खानेपानी योजना (लप्से, मगर डाँडा, राखल, ढुंगे)
३. खानी खोला लिफ्ट खानेपानी योजना (सिमपाल, चैनपुर, रामचा, रामपुर, डाँडा)
४. छोटार खोला लिफ्ट सिंचाई कार्यक्रम (पजभया, चिलाउने, बाजुडाँडा)
५. केराबारी लिफ्ट खानेपानी योजना (आरूबोट, केराबारी, चौखोला)
६. खानेपानी उपभोक्ता संस्था क्षामता विकास तथा कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन

अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिकामा आधारभूत खानेपानीको पहुँच विस्तार भएको हुनेछ । साथै गुणस्तरीय खानेपानी सुविधाको पहुँचमा बृद्धि भएको हुनेछ । प्रत्येक घरमा व्यवस्थित शौचालय तथा घरेलु फोहरमैलाको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

५.५ लैंगिक समानता, समावेशीकरण र सामाजिक संरक्षण

पृष्ठभूमि

मानव अधिकारको विकास र परिभाषा अनुसार नागरिकका आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अधिकारलाई सकारात्मक अधिकारको सूचीमा राखी राज्यले नागरिकको सुरक्षा र संरक्षणका लागि विशेष भूमिका खेल्नु पर्ने कुरा उल्लेख गरिन्छ । नेपालको संविधानको भाग ३ अन्तर्गत मौलिक हकको व्यवस्था गरी समानता, जातीय छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, शोषण विरुद्धको हक, महिलाको हक, बालबालिकाको हक, दलितको हक, जेष्ठ नागरिकको हक, सामाजिक न्यायको हक र सामाजिक सुरक्षाको हकका लागि राज्यले विशेष व्यवस्था गर्ने प्रतिवद्धता उल्लेख गरिएको छ । संविधानको भाग ४ मा उल्लेखित राज्यको निर्देशक सिद्धान्तहरू अन्तर्गत सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धि नीतिले असहाय अवस्थामा रहेकानागरिक, जोखिममा परेका, सामाजिक र पारिवारिक बहिष्करणमा परेका तथा हिंसा पीडित महिलाको पुनर्स्थापना, संरक्षण गर्ने कुरालाई जोड दिएको पाइन्छ । महिलामाथि हुने व्यवहारगत विभेद हट्न नसक्नु, अशिक्षा, हानीकारक अभ्यास, लैंगिक विभेद तथा हिंसालाई बढावा दिने सामाजिक संरचना, सोच, मूल्य मान्यता, प्रथा कायमै रहनु सामाजिक समस्याहरू हुन् । लैंगिक समानता प्रष्ट्याउने पर्याप्त खण्डिकृत तथ्याङ्कको कमि हुनु र सामाजिक रूपमा बहिष्करण र जोखिम अवस्थामा परेका समूह तथा वर्गलाई सुरक्षा र संरक्षण दिन सक्ने प्रभावकारी कार्यक्रम कार्यान्वयन हुन नसक्नु प्रशासनिक समस्याहरू हुन् । आर्थिक तथा सामाजिक जीवनमा सारभूत लैंगिक समानता कायम गर्नु, राज्यका सबै तह र निकायहरूमा लैंगिक

दृष्टिकोणलाई मूलप्रवाहिकरण गरी लैङ्गिक उत्तरदायी शासन लागु गर्नु र लैङ्गिक भूमिकामा परिवर्तन ल्याउनु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

दिगो विकास लक्ष्यले आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक समावेशीकरण प्रवर्द्धन गर्ने, आर्थिक र सामाजिक नीति अपनाउने कार्यमा राज्यको भूमिकालाई तोकिएको छ । अर्को लक्ष्य ले सबै प्रकारका हिंसा, शोषण, यातना र दुरुपयोगको नियन्त्रणका लागि प्रभावकारी, जवाफदेही र पारदर्शी नीति, कानून र निकायहरूको स्थापना गर्ने कुरा उल्लेख छ ।

तालिका २४: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था

क्र.स	सूचक	ईकाई	राष्ट्रिय	प्रदेश	पालिका
१	लैङ्गिक सूचांक	अनुपात	०.९४	०.९३	
२	महिलाको साक्षरता दर	प्रतिशत	५७.७		४८
३	जेष्ठ नागरिकको सेवा लिने सङ्ख्या	जना		८३,५३९	
४	अपाङ्गता भएका नागरिकको सेवा लिने सङ्ख्या	जना		४१,७७२	१०८
५	घरेलु हिंसामा दर्ता भएका मुद्दा	सङ्ख्या		२,९०४	४८
६	अनाथ तथा जोखिम अवस्थामा रहेको बालबालिकाको उद्धार सङ्ख्या	जना		९३३	
७	राजनीति क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता दर	प्रतिशत			
८	शिक्षिका र महिला कर्मचारी सङ्ख्या	जना			२५५
९	हिंसा पिडित महिलाको पुनस्थापना र न्यायमा पहुँचका लागि सहजीकरण सेवा केन्द्र	सङ्ख्या		२,९०४(१४)	८
१०	प्रत्यक्ष लैंगिक उत्तरदायी, बजेट विनियोजन	प्रतिशत	२९	३८	१२
११	सबै किसिमका जातीय विभेदको मुद्दा	सङ्ख्या			०

प्रमुख समस्या

समाजको वर्ण व्यवस्था प्रणाली र पितृ सत्तात्मक सामाजिक संरचनाका कारण लिङ्ग, जात र उमेरका आधारमा नागरिकहरू माथि विभेद र उत्पीडनको अवस्था कायम छ । सिमान्त समुह र वर्गको उत्थान र सशक्तिकरणका लागि उनीहरूको अवस्था र स्थानमा समानुपातिक प्रतिनिधित्वको अवस्था नाजुक रहेको छ । राज्यले उनीहरूको सहभागीता र समावेशीकरणलाई मौलिक हकको व्यवस्था गरे पनि सारभुत रूपमा मौलिक हकको उपभोग गर्न सकिराखेको अवस्था छैन । दिगो विकास लक्ष्य नं. १० मा उल्लेखित लैङ्गिक समानता, बालबालिका र किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, शोषण, दुर्व्यवहार र बेचबिखन तथा ओसारपसारको अन्त्य, भोकमरी अन्त्य गर्ने, जेष्ठ नागरिकका विशेष संरक्षण र सामाजिक सुरक्षाको हक सुनिश्चित गर्नु र अपाङ्गता भएका नागरिकहरूको सम्मानजनक जीवनयापनको अधिकारको सुनिश्चित गर्ने विषयहरू उल्लेख गरिएको छ । वास्तवमा विकासका कार्यक्रमहरूमा उनीहरूका मुद्दाहरूको सम्बोधन हुन नसकेको अवस्थामा राज्यले प्रतिवद्धता जाहेर गरेका विषयवस्तुहरूको सुनिश्चितताका लागि सकारात्मक विभेदको कार्यक्रमहरूलाई कार्यक्रमको मुल प्रवाहमा प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन सकिराखेको छैन ।

चुनौती तथा अवसर

मानव विकास सूचांक सूचीको पिँधमा रहेका नागरिकहरूको विकास र समृद्धिको अवसर प्रदान गर्न स्थानीय तहको सरकारको विशेष जिम्मेवारीलाई आत्मासात गर्दै विकासको मूलप्रवाहमा प्रवाहिकरण गर्न विशेष योजनाको आवश्यकता रहन्छ । विविध कारणबाट सीमान्तकृत वर्ग वा समूहको खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने विषयलाई विभिन्न परिमाणत्मक सूचकहरूमा राखी योजना तर्जुमा गरिएको छ । महिलाका प्रसुतिका कारण हुने मृत्युलाई शून्य बनाउने र रक्त अल्पताको समस्याबाट मुक्त गर्नु चुनौती र अवसर रहेको छ । जातीय भेदभाव र बाल दुव्यर्वहार प्रतिको शून्य सहनशिलतालाई पालिकाले कठोर रूपमा अवलम्बन गर्नेछ । बालमैत्री र अपाङ्गतामा रहेका नागरिक मैत्री शासन पद्धती र भौतिक पूर्वाधारलाई क्रसकटिङ्ग सवालका रूपमा स्वीकार गरिएको छ । राज्यले ति खास समुह वा वर्गको अवस्था र स्थानमा सुधार गर्ने संवैधानिक र नीतिगत लक्ष्य लिइरहेको परिप्रेक्षमा व्यवहारिक प्रयोग वा अभ्यासलाई अवसरका रूपमा लिइएको छ । बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसाँस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात गरी विविधतावीचको एकता, सामाजिक साँस्कृतिक ऐक्यवद्धता, सहिष्णुता र सद्भावलाई संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गर्नु चुनौती पनि रहेको छ ।

सोच

सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामुलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण ।

लक्ष्य

नेपालको संविधानको प्रस्तावना खण्डमा गर्ने संकल्प र मौलिक हकका रूपमा रहेको सामाजिक समावेशिकरण र लैङ्गिक समानता सुनिश्चितता ।

उद्देश्य

१. महिला हिंसाको अन्त्य तथा लैङ्गिक समता कायम गर्नु ।
२. बालबालिकाको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा बालमैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु ।
३. ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै ज्ञान, सीप र अनुभवको उपयोग गर्नु
४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिकालागि आधारभूत सेवा, स्रोत र प्रविधिमा सहज पहुँचको वृद्धि गर्दै आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण मार्फत् जीवनयापनमा सहजता तथा आत्मसम्मान प्रदान गर्नु

रणनीतिहरू

तालिका २५: महिला, बालबालिका, जेष्ठनागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: महिलाको हक-अधिकारको संरक्षण र लैङ्गिक समता कायम गर्नु ।
१.१: पालिका मातहतका सबै निकायहरूमा लैङ्गिक समानता वृद्धि गर्ने ।
१.२: लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
उद्देश्य २: बालबालिकाको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा बालमैत्री वातावरण सृजना गर्नु ।
२.१: विभेद, हिंसा, उत्पीडन, शोषणबाट बालबालिकालाई उचित संरक्षण गर्ने ।
२.२: बालबालिकाको सहभागिता वृद्धि गर्ने ।
२.३: बालमैत्री वातावरणको विकास गर्ने ।
उद्देश्य ३: ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै ज्ञान, सीप र अनुभवको उपयोग गर्नु ।
३.१: ज्येष्ठ नागरिकको लागि हेरचाह, स्याहारसुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ।

३.२: ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई उपयोग गरी सहभागितामा वृद्धि गर्ने ।
३.३: ज्येष्ठ नागरिकको सामाजिक सुरक्षा सेवालाई वृद्धि गर्ने ।
उद्देश्य ४: अपाङ्गता भएका व्यक्तिकालागि आधारभूत सेवा, स्रोत र प्रविधिमा सहज पहुँचको वृद्धि गर्दै आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण मार्फत् जीवन यापनमा सहजता तथा आत्मसम्मान प्रदान गर्नु ।
४.१: अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना निर्माण तथा सुधार गरी सार्वजनिक सेवामा पहुँच बढाउने ।
४.२: अपाङ्ग व्यक्तिहरूप्रति गरिने हिंसाको न्यूनीकरण गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

महिला

१. लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम
२. हिंसा प्रभावित महिलाहरूको लागि पुनर्स्थापना र सुरक्षा गृह स्थापना
३. राहतकोषको स्थापना एवम् सञ्चालन
४. महिला उद्यमशीलताको विकासका लागि तालिम र व्यवसायिक केन्द्रको स्थापना
५. GESI परिक्षण तथा बजेट कार्यन्वयन

बालबालिका

१. बालअधिकार सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम
२. बाल क्लव तथा बालसञ्चालहरूको गठन, सञ्चालन, संस्थागत तथा क्षमता विकास
३. बाल-कोष स्थापना तथा सञ्चालन
४. वार्डस्तरमा बालउद्यान निर्माण

ज्येष्ठनागरिक

१. दिवा सेवा केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन
२. ज्येष्ठ नागरिक आश्रमहरू (सत्सङ्ग भवन) को संस्थागत क्षमता तथा पूर्वाधार विकास
३. अन्तरपुस्ता छलफल तथा अन्तरक्रिया

अपाङ्गता

१. हेल्प डेक्स स्थापना
२. अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण सचेतना
३. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि क्षमता अनुसारको सीप विकास तालिम रोजगारी प्रारम्भ

अपेक्षित उपलब्धि

महिला हिंसाको अन्त्य तथा लैङ्गिक समता कायम भएको हुनेछ । साथै बालबालिकाको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा बालमैत्री वातावरण सिर्जना भएको हुनेछ । त्यसैगरी ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै ज्ञान, सीप र अनुभवको उपयोग भएको हुनेछ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिकालागि आधारभूत सेवा, स्रोत र प्रविधिमा सहज पहुँचको वृद्धि गर्दै आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण मार्फत् जीवनयापनमा सहजता तथा आत्मसम्मान प्राप्त भएको हुनेछ ।

५.६ खेलकुद, कला, सम्पदा, संस्कृति र भाषा

पृष्ठभूमि

हरेक मानिसको जीवनको आधार नै युवा अवस्थामा नागरिकले प्राप्त गर्ने अवसर र विषय गरेको सफलता वा नतिजाहरूबाट तयार हुने गर्दछ । सामाजिक सद्व्यवहार, सृजनशिलता र पहिचानका खातिर खेलकुद, ऐतिहासिक धरोहर, कला, संस्कृति र स्थानीय भाषाको जगेर्ना र प्रवर्द्धनका कार्यक्रम गर्न आवश्यक हुन्छ । सामाजिक विकासका प्रयासहरूले युवाहरूको मन छुने र क्षमतालाई बढाउन खेलकुदमा स्थानीय सरकारले प्रतियोगिताहरूको आयोजना गर्ने, कवड हल र मैदान बनाउनको लागि लगानी गरेका छन् तर खेलाडीको क्षमता विकास एवं वृत्ति गर्ने योजनाहरू निर्माण गर्न सकिएको छैन । जातीय संस्कृतिका लागि पोषाक, गरगहना, सामुहिक चाडपर्व मनाउन र भाषा एवं साहित्य प्रकाशनका लागि केही काम भइरहेको पाइन्छ । सामाजिक विकासको यो क्षेत्रले उत्साहजनक सरकारी साझेदारीता प्राप्त गर्न सकेको अवस्था छैन ।

तालिका २६: घ्याङलेख गाउँपालिकाको समग्र खेलकुदको अवस्था

क्र.स	सूचकहरू	राष्ट्रिय	प्रदेश	पालिका
१	खेलकुद चौरको मापदण्ड र सङ्ख्या			४
२	कवडहल सङ्ख्या र प्रशिक्षक सङ्ख्या			०
३	वार्षिक खेलकुद प्रतियोगिता सङ्ख्या			१
४	व्यवसायिक खेलाडी सङ्ख्या			
५	ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण र अध्ययन			२
६	स्थानीय मौलिक भाषामा प्रकाशित कृति सङ्ख्या			०
७	स्थानीय अध्ययन केन्द्रमा उपलब्ध कृति सङ्ख्या			०

प्रमुख समस्या

युवा, खेलकुद र संस्कृतिलाई सामाजिक विकासको एक उपक्षेत्रको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । युवाको अहिलेको प्रमुख रोजाई भनेको रोजगारी प्राप्त गर्नु र परिवारलाई कृषिमा आधारित निर्वाहमुखी अवस्थाबाट व्यवसायिक एवं संगठित क्षेत्रमा स्थापित गराउनु रहेको छ । युवाहरूको रोजाईमा वैदेशिक रोजगार पर्नु रहर मात्र होइन वाध्यता पनि छ । युवा तथा किशोर जनशक्ति देश बाहिर रहदा स्थानीय स्तरमा खेलाडीहरूको उत्पादन हुन सकेको छैन । खेलकुदलाई व्यवसायको रूपमा भन्दा मनोरञ्जन र व्यक्तित्व विकासको माध्यमको रूपमामात्र लिने अभ्यास रहेको छ । विश्व परिवेशमा खेलकुद प्रति आएको धारणागत परिवर्तनले व्यवसायिक खेलको दायरा विकास हुँदै गएको पाइन्छ । युवाहरूको व्यवसायिक विकासमा खेलकुदलाई व्यवसायिक धारबाट योजना बनाउनु पर्दछ ।

जातीय पहिचान, भाषिक विकासप्रति नागरिकहरूमा निक्कै संवेदनशिलता बढेको छ । पालिका भित्र रहेका विभिन्न जातीय समूहलाई सांस्कृतिक विकासका योजनामा आवद्ध गर्दै जातीय सहिष्णुता, पहिचान र सम्मानको अनुभूती गर्दै राष्ट्रिय एकता र अखण्डतालाई बलियो बनाउनु पर्दछ । जातीय मौलिक संस्कृतिको जगेर्ना गर्ने, भाषा र साहित्यको विकास गर्ने योजनाहरू तय गरिएका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

करिब २५ मुनिका धेरै युवाहरूको रोजाईमा खेलकुद क्षेत्रमा सीप, मनमा आँट वा दृढता, हृदयमा विश्वास सृजना हुन सकेको अवस्था छैन । खेलकुदलाई मनोरञ्जन भन्दा पनि व्यवसायिक र विश्व परिवेश अनुरूप प्रतिस्पर्धाको

रूपमा जागरण गर्न सक्नु पर्दछ । खेलकुदका लागि आधार तयार गर्न वा भौतिक पूर्वाधार तयार गर्न, प्रशिक्षण कक्षा र प्रतियोगिताहरूको आयोजनालाई अवसरका रूपमा लिइएको छ ।

जातिय पहिचानको राजनीतिक सवालले हरेक जातजातिहरूका आफ्ना ईतिहास, भाषा, संस्कृति र सम्पदाहरू प्रति आम नागरिकमा चासो अभिवृद्धि भएको अवस्था छ । ध्याडलेखमा जातिय किम्वदन्ति र दुर्गहरूको खोज अनुसन्धान गर्न स्थानीयहरूले चासो राखिराखेको अवस्था विद्यमान छ ।

सोच

तामाङ्ग जातीको मौलिक संस्कृतिको अध्ययन गरि सांस्कृतिक जीवनका आयामहरूमा विकास ।

लक्ष्य

खेलकुद, कला, साहित्य र मौलिक संस्कृतिका विविध क्षेत्र भित्र रहेको क्षमता र संभावनाहरूलाई व्यवस्थित रूपमा उजागर गर्दै भावि पुस्ताको पहुँच स्थापित गर्नु ।

उद्देश्य

- युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी बनाउदै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्नु ।
- खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्दै युवा खेलाडीलाई उच्च प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउनु ।

रणनीतिहरू

तालिका २७: युवा तथा खेलकुदका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी बनाउदै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्नु ।
१.१: विकासमा युवा सहभागिता बढाउने ।
१.२: युवालाई उद्यमशील, व्यवसायी र आत्मनिर्भर बनाउन वित्तीय स्रोत साधनको पहुँचमा वृद्धि गर्ने ।
१.३: युवा केन्द्रित प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा र सीप विकासका अवसरहरू विस्तार गरी उद्यमशील बनाउने ।
१.४: युवामा सकारात्मक सोच, सिर्जनशीलता र नेतृत्व क्षमताको विकास गर्ने ।
उद्देश्य २: खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्दै युवा खेलाडीलाई उच्च प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउनु ।
२.१: खेलकुदको समुचित विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।
२.२: खेल सम्बद्ध राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी खेलकुद विकास गर्ने ।
२.३: योग तथा ध्यानका साथै मनोरञ्जनात्मक, परम्परागत तथा संस्कृतिजन्य खेलकुद विकास गर्ने ।
२.४: प्रतिभावान खेलाडीको पहिचान, क्षमता विकास र प्रोत्साहन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

- युवा सूचना केन्द्रको स्थापना र सुसञ्चालन
- क्लव दर्ता गरी वैधानिक रूपमा सञ्चालन
- युवाको सहभागीतामा परम्परागत पेशाको आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरण

४. युवाहरूकालागि प्राविधिक तथा व्यवसायिक तालिम र उद्यमशीलताको विकास
५. प्रत्येक वार्डमा खेलमैदान निर्माण तथा स्तरबृद्धि
६. पालिका स्तरीय कभर्ड हल निर्माण

अपेक्षित उपलब्धि

युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी बनाउदै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि भएको हुनेछ । साथै खेलकुद पूर्वाधारको विकासबाट युवा खेलाडीलाई उच्च प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाइएको हुनेछ । प्रत्येक वार्डमा खेलमैदान निर्माण तथा स्तरबृद्धि गरिने छ । खेदकुदमा महिलाहरूको उल्लेखनिय सहभागितामा वृद्धि भएको हुने छ ।

परिच्छेद छः भौतिक पूर्वाधार विकास

६.१ भू-उपयोग र भूमि व्यवस्थापन

पृष्ठभूमि

घ्याङलेख गाउँपालिका भौगोलिक रूपमा २७ डिग्री १८ मिनटदेखि २७ डिग्री २१ मिनट उत्तरी अक्षांश र पुर्वि देशान्तर ८५ डिग्री ४१ मिनटदेखि ८५ डिग्री ५२ मिनटमा विश्वमान चित्रमा सरदर २०.५ कि.मि. लम्वाई र ६.५ कि.मि. चौडाईमा कुल १६६.७७ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । समुन्द्री सतहबाट तल्लो सतह ५२५ मिटर देखि माथिल्लो सतह फापरचुली २२७५ मिटर सम्म उचाइमा अवस्थित यस गाउँपालिकामा उष्ण मनसुनी, न्यानो समशीतोष्ण, ठण्डा समशीतोष्ण प्रकारको हावापानी पाइन्छ ।

महाभारतको काखमा रहेको यस घ्याङलेख गाउँपालिकामा प्राय भिरालो जमिन छ । यहाँ खोला किनारामा बलौटे पत्थरीलो र अन्य भागमा रातो फुस्रो माटो पाइन्छ । यस गाउँपालिकाको औसत तापक्रम ३० डिग्री र औषत वर्षा १८४१ मिलिमिटर हुन्छ । यस गाउँपालिकामा मरिण खोला, तामाजोर खोला, चाउखोला, रातु खोला, सिम्ले खोला, ठाडो खोला, चालिसे खोला आदि खोला र लिपे खोला आदीले खेतवारीहरूमा सिंचाई गर्न सहयोग गरिरहेका छन् ।

तालिका २८: घ्याङलेख गाउँपालिकाको समग्र भूउपयोगको अवस्था

क्षेत्रहरू	वडा नं १	वडा नं २	वडा नं ३	वडा नं ४	वडा नं ५	जम्मा
खेतीयोग्य जग्गा	७९५.२१	७७४.६५	६२४.६२	७४२.२७	५९४.५४	३५३१.३०
बाँझो क्षेत्र	०.३६	१.१४	०	०	०.४०	१.९०
जंगल क्षेत्र	३०९९.५८	२१४५.४२	२८७३.८९	२०६३.४२	२४८०.३४	१२६६.६३
घाँसे मैदान	६६.४४	५७.९३	४६.५२	३३.३७	५१.३०	२५५.५४
झाँडी क्षेत्र	१२३.३३	२४.९३	२.४७	८.९५	२६.५८	१८६.२४
नदि ,खोला क्षेत्र	२.३२	०	०	०.४०	११.४०	१४.११
जम्मा क्षेत्रफल	४०८७.२४	३००४.०७	३५४७.४९	२८४८.४०	३१६४.५४	१६६५१.७०

जम्मा खेतियोग्य जमिन कुल जमिनको २१.२ प्रतिशत रहेको छ भने करिव १२ प्रतिशत भुभाग जंगलले ओगटेको छ । कुल खेतियोग्य जमिनको करिव १ प्रतिशत क्षेत्रफल बाँझो छोडिएको अवस्था छ । जमिन बाँझो छोड्ने क्रम बढ्दो अवस्थामा रहेको छ । खेतियोग्य जमिनमा नै वस्ति वस्ने शिलशिला र बाँझो छोड्नेका कारण खेति गर्ने जमिनको क्षेत्रफल घट्दै गएको पाइन्छ ।

महाभारत पहाड र मरिण खोलाका कछारमा अवस्थित यस गाउँपालिकाको भुभाग भिरालो र नरम पत्थरहरूको भुवनोटमा रहेको पाइन्छ । जमिनको भिरालोपनका कारण भुक्षयको अवस्था यहाँको चुनौतीका रूपमा रहेको छ । ४० मिटरको उचाई देखि ३००० मिटरसम्मको उचाईमा फैलिएको यहाँको भुगोलमा विविधता पाइन्छ । मरिणको कछारमा उष्ण तापक्रममा पाईने वोटविरुवा देखि हिमालमा पाईने समकोणधारी वनस्पतिहरूको विविधता पाइन्छ ।

तालिका २९: घ्याडलेख गाउँपालिकाको भौगोलिक उचाइको अवस्था

उचाइ (मिटर)	वाड नं १	वाड नं २	वाड नं ३	वाड नं ४	वाड नं ५	जम्मा
५००मि. भन्दाकम	१७२.२०	१६७.७८	१६९.९१	१४५.९६	१५१.१६	८०६.९९
५००-१०००	७५३.०३	३९५.२२	५६०.४४	४०२.४७	३८४.७३	२४९५.८८
१०००-२०००	१३९२.६८	८०५.७०	११५९.७९	८६३.३१	८८८.७९	५११०.२६
२०००-३०००	१२२२.८६	१०७९.४१	१२०७.३६	१०५०.६०	१०७६.०९	५६३६.३१
४० भन्दा माथि	४८८.१७	५३७.४६	४२३.२९	३६९.०५	६२२.५७	२४४०.५४
जम्मा	४८८.९३	२९८५.४६	३५२०.७८	२८३१३७	३१२३.३३	१६४८९.९५

गाउँपालिकाका वडाहरूको वितरण उत्तर दक्षिण फैलावटमा वितरण गरिएको हुँदा र खोलाहरूले बनाएका कछारहरूका कारण सबै किसिमको भुवनोट रहेको पाइन्छ । तुलनात्मक रूपमा वडा नं. १ र ३ मा महाभारत पर्वतको शिखर भाग वढि रहेको छ भने वडा नं. २ र ५ मा खोलाका कछार भाग वढि रहेको पाइन्छ ।

तालिका ३०: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र भौगोलिक भिरालोपनको अवस्था

भिरालो पन	वडा नं १	वडा नं २	वडा नं ३	वडा नं ४	वडा नं ५	जम्मा
०-१०	२.००७					२.००७
१०-२०	२२३९.१६	५२८.४१	३९२.६२	७६५.०२	१२२२.६३	५१४७.८३
२०-३०	९०३.६१	१४१२.५०	२४८९.६३	१३१८.१८	१२४४२३	७३६८.१५
३०-४०	८६७.६९	९४२.०७	५५४.१८	७२१.४५	५५०.१५	३६३५.५२
४०भन्दा माथि	७७.२३	१२१.८३	११२.४७	४४.८६	१४९.३३	५०५.७०
जम्मा	४०८९.६८	३००४.८०	३५४८.८९	२८४९.५०	३१६६.३३	१६६५९.१८

औषत १५ देखि ३५ डिग्रीको भिरालोपनको भौगोलिक वनावट भएका कारण पहिरोको जोखिम धेरै रहेको छ । वर्षायाममा पहिरो र हिउँदयाममा सुख्याको समस्या रहन्छ । यस्ता जमिनको प्रयोग फलफुल तथा पशुपन्छिपालनका लागि उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

जमिनको वनोटका आधारमा भु-उपयोगको खासै योजना निर्माण हुन नसक्दा जमिनको उर्वराशक्तिको क्षयिकरण र विनास भएको पाइन्छ । खास गरि ताजा तरकारीका विऊ उत्पादन, पशुपन्छि पालन, मौरी पालन र जटिवुटीहरूको खेति गर्नका लागि जमिनको चक्लावन्दि हुन सकेको अवस्था छैन । जमिनको भुवनोटका आधारमा वस्तिको विकासका लागि जमिनको विकास गर्न सकिएको छैन भने कृषि सडकका लागि मापदण्ड निर्माण गरि जमिनको विकास गर्न सकिएको छैन ।

चुनौती तथा अवसर

जमिनको व्यवस्थित विकासका लागि योजना निर्माण हुन सकेको छैन तर वस्तिस्तरमा सडक संजालहरूको रेखांकन र ट्रायाक खोल्ने कार्य तिव्र रूपमा भइरहेको अवस्था छ । सडक निर्माण गर्नेक्रममा कृषि सडकको निर्माण गर्नु पूर्व जमिनको वर्गिकरण र विकास योजना गर्न सकिने अवसर रहेको छ ।

सोच

भुगोलको वनावट र उपभोगका आधारमा जमिनको वर्गिकरण र विकास गर्ने ।

लक्ष्य

आवास, कृषि र वनको प्रयोजनका लागि जमिनको वर्गिकरण गर्ने ।

उद्देश्य

- आवास क्षेत्रका लागि जमिन विकास गरि सबै वस्तिहरू व्यवस्थित गर्नु ।
- कृषि तथा पशुपन्छि पालन क्षेत्रको चक्लावन्दि गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ३१: भूउपयोग तथा भूमि व्यवस्थापनका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: आवास क्षेत्रको जमिन विकास गरि सबै वस्तीहरू व्यवस्थित गर्नु ।
१.१: सबै वडा र बस्ती हरूमा आधारभुत आवश्यकता (सुरक्षित बासस्थान र पुर्वाधारहरूको प्रबन्ध) पुग्न सक्ने गरि योजना निर्माण गर्ने ।
उद्देश्य २: कृषि तथा पशुपन्छि पालनको क्षेत्र निर्धारण गरि चक्लावन्दि गर्नु ।
१.२: कृषि उत्पादनका आधारमा चक्लावन्दि गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

- सुरक्षित वस्ति तथा आवास क्षेत्रका लागि जमिनको एकिकरण कार्यक्रम
- व्यवसाय विकासको लागि जमिनको चक्लावन्दि कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

भु-उपयोगको वृहत योजना निर्माण हुने छ ।

६.२ सडक र यातायात पूर्वाधार

पृष्ठभूमि

भौतिक पूर्वाधार आर्थिक विकास एवं सामाजिक समृद्धिका आधारहरू हुन् जसमा सडक यातायात तथा पुलको सबैभन्दा महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ । पूर्वाधारको विकासमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ स्थानीय निकायलाई जिम्मेवार बनाएको छ । पूर्वाधार निर्माणकालागि स्थानीय निकायलाई प्रदेश एवं संघीय सरकारबाट समेत आर्थिक एवं प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउने व्यवस्था गरिएको छ । गाउँपालिकाले पूर्वाधार विकासमा समावेशी, वातावरणमैत्री, गुणस्तरीय पूर्वाधार भन्ने अभियानका साथ कार्यक्रम अगाडि बढाएकोछ । गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिको प्रमुख आधारका रूपमा रहेको एक क्षेत्र यातायात पनि हो । । घ्याडलेख गाउँपालिका अन्तरगतका सबै वडाहरूमा २०५७/५८ देखि मोटरबाटो खन्न सुरु गरिएको र हाल सबै वडाहरूमा ग्रामीण सडक खनिएका छन् । गाउँपालिकाभित्र सबै वडाहरूमा सडकको पहुँचभित्र भए पनि हालसम्म व्यवस्थित र सहज बसपार्क तथा बसस्टेशनको निर्माण हुन सकेको छैन र आवश्यक पर्ने सामान्य पूर्वाधारको व्यवस्था छैन । हालका सडकहरूको चौडाइ र पार्कहरूको व्यवस्था नभएकै कारण ग्रामीण क्षेत्रमा धेरै दुर्घटनाहरू हुने गरेका छन् । यस गाउँपालिकाको यातायात गुरुयोजना सहित बनिसकेको अवस्था भएकोले सबै कार्यक्रमहरूलाई यातायात गुरुयोजना अनुरूप नै दीर्घकालीन रूपमा कार्यन्वयनमा ल्याइने छ । जस अनुरूप सडकलाई चौडाईको आधारमा चार बर्गमा विभाजन गरिएको छ ।

हाल बिद्यमान अवस्थामा गा.पा.का विभिन्न वार्ड कार्यलयमा रहेका सडकको लम्वाई र अवस्था निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका ३२: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र सडकको अवस्था

क्र.स.	सडकको बर्ग	न्यूनतम चौडाई दाया(बाँया (मिटर))// अधिकार क्षेत्र	सडकको लम्वाई (कि.मी.)				जम्मा लम्वाई (कि.मी)
			कालो पत्रे सडक	ग्राभेल सडक	धूले सडक	नयाँ टूयाक	
१	क	२०	—	१९.८३	६३.१५	६.८९	८९.८६
२	ख	१०	०.०५	—	७८.४५	१८.४३	९६.९३
३	ग	८	—	—	५२.२९	४.५२	५६.८१
४	घ	६	०.०३-	—	१०२.७५	७३.७६	१९६.५४
जम्मा			०.०९	१९.८३	२९६.६४	१२३.५९	४४०.१४

गा.पा.को सडक गुरुयोजना २०७८ अनुसार हालको सडकको अवस्था निम्न अनुसार रहेको छ ।

- ✓ जिल्ला सडक २ वटाको लम्वाई जम्मा ५१.२७ कि. मि.
- ✓ गाउँपालिका स्तरीय सडक समेत कुल लम्वाई करिब ३१६.५५ कि.मि. जसमा १२३.५ कि.मी. नयाँ सडक सात वटाको कुल लम्वाई ४४०.१४ कि.मी. रहेको छ ।

बिद्यमान अवस्थामा गा.पा.का विभिन्न वडाहरूमा रहेका सडकको लम्वाई र अवस्था निम्न अनुसार रहेको छ ।

वडा नं १ मा रहेका बिद्यमान सडकहरू

- ✓ “क” बर्गको सडकले खट्टार, अमले, आमबोटे, थलागाउँ, सिरुडाँडा बस्तीलाई जोडने काम गरिरहेको छ भने “ख” बर्गको सडकले अमले, डल्लुडाँडा, पतवास, बुक्ती आदि बस्तीलाई जोडी रहेको छ ।
- ✓ “ग” बर्गको सडकले धुण्डेखोला, आँपडाडा, गोठे, मुढेधारा लाइ जोडने काम गरेको छ
- ✓ “घ” बर्गको सडकले मुढेधारा, बछुटार र मदनवास बस्तीलाई जोडेको छ ।

वडा नं २ मा रहेका बिद्यमान सडकहरू

- ✓ “क” बर्गको सडकले चन्दनपुर, मुसीटार, केरावारी, सल्ले, गैरी, भैसे जोडेको छ ।
- ✓ “ख” बर्गको सडकले बस्तीपुर, बसेरी, फापरचुली आदि बस्तीलाई जोडी रहेको छ ।
- ✓ “ग” बर्गको सडकले बमुटोल, हायुटार, माफगाउँ, चालिसेखोला लाइ जोडने काम गरेको छ ।
- ✓ “घ” बर्गको सडकले आहलडाँडा, गोन्द्रेटोल, बस्तीपुर बस्तीलाई जोडेको छ ।

वडा नं ३ मा रहेका बिद्यमान सडकहरू

- ✓ “क” बर्गको सडकले खट्टार, तामाजोर, टेकानपुर, लसेडाँडा, गोठडाँडा बस्तीलाई जोडेको छ ।
- ✓ “ख” बर्गको सडकले मुलडाँडा, चिलाउने, तीनघरे, लस्से, सातदोबाटो आदि बस्तीलाई जोडी रहेको छ ।
- ✓ “ग” बर्गको सडकले केउराधारी, पाँचघरे, टाकुरथानलाई जोडने काम गरेको छ ।
- ✓ “घ” बर्गको सडकले जोगिनटार, चामाजोर, बाधमारा, मगरडाँडा बस्तीलाई जोडेको छ ।

वडा नं ४ मा रहेका बिद्यमान सडकहरू

- ✓ “क” बर्गको सडकले बन्दिपुर, गोपे, रामभेडा, जुगेपानी बस्तीलाई जोडने काम गरिरहेको छ ।

- ✓ “ख” बर्गको सडकले ध्याडखेल ३,४ बस्तीलाई जोडी रहेको छ ।
- ✓ “ग” बर्गको सडकले गोपे, पाखुरीफेदीलाई जोडने काम गरेको छ ।
- ✓ “घ” बर्गको सडकले रामपुर, मदानी, कालीखोला, न्यामीरे, सुनाडाँडा बस्तीलाई जोडेको छ ।

वडा नं ५ मा रहेका बिद्यमान सडकहरू

- ✓ “क” बर्गको सडकले रामभेडा, पाखुरीफेदी, पुरानोगाउँ, ठाकुरस्थान आदि बस्तीलाई जोडेको छ ।
- ✓ “ख” बर्गको सडकले मधुवन, रामपुर, बेलबोट बस्तीलाई जोडी रहेको छ ।
- ✓ “ग” बर्गको सडकले अडचले, चैनपुर, सिपाल आदि बस्तीलाई जोडने काम गरेको छ ।
- ✓ “घ” बर्गको सडकले माटोखानी, कामीटोल, रामपुरबजार बस्तीलाई जोडेको छ ।

प्रमुख समस्या

पर्याप्त मात्रामा आर्थिक, प्राविधिक एवम् भौतिक स्रोतको अभाव हुनु, यातायात पूर्वाधारमा अपेक्षित एकीकृत विकास नहुनु, मापदण्ड बिना योजना पहिचान तथा छनोट हुनु, वर्तमान अवस्थामा अति सीमित मात्रामा यातायात सञ्जाल विकास हुनु, भौगोलिक बिकटता हुनु, कच्ची सडकमात्र भएकोले यहाँको सडकको भाडादर महङ्गो हुनु, क्षमता भन्दा बढी यात्रुहरू बोकी जोखिमयुक्त यात्रा गर्ने प्रवृत्ति बढ्दो हुनु, सवारी नियमको बेवास्ता गर्ने प्रवृत्ति बढ्दो हुनु, निर्माण भइसकेका सडकहरू मर्मत तथा संरक्षणको अभावमा हुनु, अधिकांश निर्माणाधीन सडकहरू बजेट नपुगका कारण सुस्त गतिमा निर्माण हुनु, सडकको लम्बाइ बृद्धि साथै मर्मत सम्भारको दायित्व बृद्धि भए अनुरूप स्रोत व्यवस्थापन नहुनु जस्ता समस्याहरू यस पालिकामा रहेकाछन् ।

चुनौती तथा अवसर

- ✚ उच्च पहाडी कठिन भौगोलिक अवस्थाका कारण निर्माण कार्य खर्चिलो हुनु
- ✚ निर्मित संरचनाहरूको मर्मत(सम्भार र सुरक्षाकालागि स्रोत—साधनको पर्याप्त व्यवस्था नहुनु
- ✚ बाह्रै महिना चल्ने भरपर्दो र सुरक्षित सडक संरचना निर्माण गर्नु,
- ✚ छरिएर रहेका बस्तीहरूमा सडक विस्तार गर्नु,
- ✚ प्राकृतिक प्रकोप एवं जलवायु परिवर्तनको पक्षलाई समेत ध्यानमा राखी सडक निर्माण गर्नु,
- ✚ पहिले निर्माण भएका साँघुरा बाटाहरू चौडा गर्ने क्रममा दिनु पर्ने जग्गा, संरचना आदिको क्षतिपूर्ति प्रदान गर्नु
- ✚ पूर्वाधार विकासबाट आर्थिक तथा सामाजिक संरचनाको विकास भई आर्थिक समुन्नति तथा रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुने
- ✚ स्थानीय स्तरमा औद्योगीकरणमा सहजता हुने
- ✚ स्थानीय स्रोत साधनको संरक्षण तथा दिगो प्रयोग हुने
- ✚ पूर्वाधार विकासबाट स्थानीयहरूको आर्थिक स्थिति मजबुत हुने
- ✚ स्थानीय तहमा थप रोजगारी सिर्जना हुने
- ✚ गाउँपालिकाको विकासकोलागि सडक सञ्जालको विकास एवं सुदृढीकरणको रणनीति तयार हुने ।

सोच

सडक सञ्जाल तथा यातायात पूर्वाधार, ध्याडलेखको आर्थिक समृद्धिको आधार ।

लक्ष्य

दिगो पूर्वाधार विकास मार्फत नागरिकको सहज पहुँच हुने ।

उद्देश्य

१. गुणस्तरिय यातायात पूर्वाधारको विकास, बिस्तार र व्यवस्थापन गरि सामाजिक आर्थिक अवसरहरूमा गा.पा.का नागरिकहरूको पहुँच बृद्धी गर्नु ।
२. यातायात पूर्वाधारको उचित मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गरी सहज आवतजावत र स्थानीय जनताको सुविधा, आयआर्जन तथा रोजगारी सिर्जना गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ३३: यातायात तथा पूर्वाधारका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: गुणस्तरिय यातायात पूर्वाधारको विकास, बिस्तार र व्यवस्थापन गरि सामाजिक आर्थिक अवसरहरूमा पहुँच बृद्धी गर्नु ।
१.१: योजनाको दीर्घकालीन उपयोगकोलागि निर्माण भइसकेका पूर्वाधारहरूको संरक्षण, विस्तार तथा मर्मतकोलागि कोषको व्यवस्था गर्ने ।
१.२: गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिलाई सन्तुलित, समावेशी, गतिशील बनाउन योगदान पुऱ्याउन सक्ने रणनीतिक सडक सञ्जाल सुदृढ गर्ने ।
१.३: छिटो, भरपर्दो र वातावरण मैत्री सडक सञ्जाल विकास गर्न सहयोगी हुने प्रविधि तथा उपायहरू अबलम्बन गर्ने ।
उद्देश्य २: यातायात पूर्वाधारको उचित मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गरी सहज आवतजावत र स्थानीय जनताको सुविधा, आयआर्जन तथा रोजगारी सिर्जना गर्नु ।
२.१: प्रमुख ग्रामीण बस्तीहरू र प्रमुख पर्यटकीय केन्द्र जोड्ने गरी यातायात पहुँच बढाउन सडक विस्तार गर्ने
२.२: पर्यटकीय पदमार्गहरूको पहिचान तथा निर्माण कार्यलाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

गाउँपालिकाका सबै वडाहरूको सडक निमाणाको गुरुयोजना निर्माण गरि सकेको अवस्था छ । उक्त गुरुयोजना अन्तर्गत सबै वडाहरूमा सडक यातायातको आधारभुत आवश्यकताका रूपमा रहेको सडक ट्रयाक खोल्ने, धुलेवाटोलाई ग्राभेल गर्ने र मुख्य रणनीतिक सडकहरूमा कालोपत्रे गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

१. गाउँपालिकाको लागि बनाइएको MTMP कार्यन्वयन गर्ने
२. ठाडे खोला, मरिन खोला, तमाजोर खोला, रामपुर खोला ५ वटा पक्कि पुल निर्माण (औसत १०० मि.)
३. अमले जाने पक्कि पुल (वार्ड नं. १)
४. हायूटार देखि सिरुटार हिर्दिंग सम्म पक्कि पुल
५. पाँच वटै वार्डमा कल्भर्ड स्ल्याब आवश्यकता अनुसार निर्माण
६. कज्वे स्ल्याब २० वटा
७. झोलुंगे पुल ८ वटा
८. रामपुर बजार र हायूटार मा २ वटा बस पार्क
९. एक वडा एक बस स्टेशन

१०. चौकीटार- तमाजोर-गोटडाँडा सडक स्तरउन्नती

११. सोलाभंज्यांग-चिलाउने-पजमाया-ढुंगे सडक स्तरउन्नती

अपेक्षित उपलब्धि

गाउँपालिका यातायात गुरुयोजना निर्माण भई कार्यान्वयन प्रारम्भ भएको हुने, सडक मापदण्ड र सडक क्षेत्र (Right of way) निर्धारण भएको हुने, सबैवडा केन्द्र सर्वयाम सडकले जोडिएको हुने, २ घण्टाको दुरीमा सर्वयाम सडकसम्मको पहुँच पुगेको हुने, गाउँपालिकाबाट निर्मित सडकको इन्जिनियरिङ सुपरिवेक्षण पश्चात यातायात सञ्चालनको अनुमति प्रदान भएको हुने, निर्मित सडक सुरक्षित भएको हुने, सडक मर्मत सम्भार कोष स्थापना भएको हुनेछ । बसस्टप र प्रतिक्षालय निर्माण हुनेछ ।

६.३ उर्जा

पृष्ठभूमि

जल सम्पदामा धनी हाम्रो देश नेपालको उज्जल भविष्य जल उपयोगमा निर्भर गर्छ । नेपाल सरकारको उच्च प्राथमिकतामा परेको जलविद्युत आर्थिक वृद्धि र आर्थिक रुपान्तरणको एक महत्वपूर्ण साधन हो । नेपालको विद्युत विकासको यात्रा वि.स. १९६८ देखि फर्पिङबाट सुरु भए ८३ हजार मेगावाट क्षमता भए पनि हालसम्म भारत बाट समेत बिजुली ल्याइरहेको अवस्था छ । हाल विश्वभर वैकल्पिक ऊर्जा, परम्परागत ऊर्जा अर्थात् खनिज ऊर्जामा आधारित ऊर्जाको प्रतिस्पर्धी बनेर उदाउँदो छ । नेपालको संविधानले वैकल्पिक ऊर्जाको विकास गरी आधारभूत आवश्यकता परिपूर्तिकालागि सुपथ र सुलभ रूपमा भरपर्दो ऊर्जाको आपूर्ति गर्ने नीति अङ्गीकार गरेको छ र यसबाट दुर्गम क्षेत्रमा रहेका राष्ट्रिय प्रशारण लाइन पुन्याउन सम्भाव्यता नभएका तथा छरिएर रहेका बस्तीहरूमा आधुनिक ऊर्जाको पहुँच पुन्याउन र शहरी क्षेत्रको बढ्दो ऊर्जा भागको व्यवस्थापन गर्न र परम्परागत तथा आयातित ऊर्जा माथिको निर्भरतालाई कम गर्न विभिन्न किसिमका नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धन, विकास र दिगो व्यवस्थापन गरी यस क्षेत्रलाई मुल प्रवाहमा लयाउन जरुरी छ । नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रमा नेपालमा भैरहेका कार्यहरूमा लघु जलविद्युत सुधारिएको पानि घट्ट, सौर्य ऊर्जा, वायु ऊर्जा, सुधारिएको चुलो, विद्युतीय चुलो, गोबरग्यास र बायोग्यास आदि रहेको छ ।

हाल घ्याङलेख गाउँपालिकामा केहि लघु जलविद्युत अयोजनाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । वडा नं २ मा रहेको मरिण खोला लघु जलविद्युत १५ किलोवाट, ठाडो खोलामा रहेको १२ किलोवाट क्षमता, त्यसरी नै घट्टे खोलामा र खानीखोलामा रहेका लघु जलविद्युत अयोजनाहरूका साथै वडा नं ३ मा रहेको तामाजोर खोलामा रहेको १५ किलोवाट क्षमताका लघु जलविद्युत अयोजनाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

प्रमुख समस्या

पहाडी क्षेत्र धेरै भएकोले बाढी तथा पहिरो प्रकोप जोखिम युक्त भूबनोट भएको समग्र जलस्रोत तथा नदी व्यवस्थापनको गुरुयोजना निर्माण गरी योजनाबद्ध विकास हुन नसकेको, वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्द्धन र विस्तारको लागि सहूलियत ऋण, जोखिम व्यवस्थापनको व्यवस्था नहुनु, वैकल्पिक ऊर्जा विकासमा निजी क्षेत्र अपेक्षाकृत रूपमा आकर्षित हुन नसक्नु, वैकल्पिक ऊर्जा प्रविधि प्रवर्द्धन तथा प्रयोग सम्बन्धमा क्षमताको कमी हुनु, जोखिम व्यवस्थापन र विमा सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था नहुनु पर्याप्त मानव, आर्थिक र भौतिक स्रोत नभएको, वैकल्पिक ऊर्जा व्यवस्थापनको गुरुयोजना निर्माण गरी योजनाबद्ध विकास हुन नसक्नु आदि समस्या रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

- बजारीकरण तथा आर्थिक गतिविधिको विस्तारका कारण बढ्दै गएको विद्युतको माग पुरा गर्नु
- भौगोलिक बिकटता र बस्ती छरिएको भएकाले एकीकृत सेवा प्रदान गर्न गाह्रो हुनु
- नविकरणीय ऊर्जा क्षेत्रमा सहूलियत कर्जाको व्यवस्थापन गर्नु
- खाना पकाउने प्रयोजनकालागि प्रयोग हुने परम्परागत ऊर्जाको स्रोतलाई स्वच्छ र आधुनिक ऊर्जाले प्रतिस्थापन गर्नु
- सौर्य तथा वायु ऊर्जा उत्पादनमा निजी तथा समुदायको लगानी आकर्षित गर्नु
- ग्रामीण क्षेत्रका लघु जल तथा सौर्य विद्युत आयोजनाबाट खेर गैरहेको विद्युत प्रसारण लाइनमा प्रवाह गरी आय बृद्धि गर्नु
- आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी परम्परागत व्यवहारलाई परिवर्तन गरी उत्पादन बृद्धि गर्ने
- ऊर्जा विकासबाट अन्य साना तथा घरेलु उद्योग स्थापना तथा सञ्चालनमा सहजता हुने
- दाउराको खपत कम हुन गई वनजङ्गल संरक्षणमा योगदान हुने
- स्थानीय स्रोत साधनको संरक्षण तथा दिगो प्रयोग हुने
- वैकल्पिक ऊर्जा मार्फत धुवाँ रहित भान्साको अवधारणा लागु हुने
- सिंचाइ तथा खानेपानीको पहुँच पुऱ्याउन सम्भावना नरहेका क्षेत्रमा सौर्य ऊर्जाको प्रयोग गरी लिफ्ट खानेपानीको सञ्चालन गर्न सकिने ।

सोच

ऊर्जाको अधिकतम प्रयोग, घ्याडलेखको दिगो आर्थिक र सामाजिक विकासको आधार ।

लक्ष्य

नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जाको उत्पादन र उपभोगमा दक्षता बढाई वातावरण मैत्री, दिगो, भरपर्दो, गुणस्तरीय र स्वच्छ ऊर्जामा सबैको पहुँचमा बृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. ऊर्जाको उपभोगमा दक्षता बढाई वातावरण—मैत्री, दिगो, भरपर्दो, गुणस्तरीय र स्वच्छ ऊर्जामा सबैको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।
२. परम्परागत ऊर्जाको सट्टामा वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगमा बृद्धि गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ३४: उर्जाका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: ऊर्जाको उपभोगमा दक्षता बढाई वातावरण—मैत्री, दिगो, भरपर्दो, गुणस्तरीय र स्वच्छ ऊर्जामा सबैको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।
१.१: ऊर्जा क्षेत्रको संस्थागत संरचना तयार गरी दिगो र अधिकतम उपयोगको आधार तयार गर्ने ।
१.२: उपलब्ध सम्पूर्ण ऊर्जा स्रोतको पहिचान, उत्पादन, वर्तमान तथा भविष्यमा ऊर्जाको माग र आपूर्ति सम्बन्धी डाटाबेस तयार गरी संस्थागत विकासमा जोड दिने ।
उद्देश्य २: परम्परागत ऊर्जाको सट्टामा वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगमा बृद्धि गर्नु ।
२.१: ऊर्जाको प्रयोगलाई दिगो, भरपर्दो गुणस्तरीय र प्रभावकारी रूपमा विकास गरी बहुउपयोगि बनाउने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगमार्फत वातावरण संरक्षण तथा ऊर्जामा आत्मनिर्भरता सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम
२. सामुदायमा सामुदायिक विद्युतीकरणको पूर्वाधार तर्जुमा
३. दाउरा माथिको निर्भरतालाई कम गर्न विद्युतीय उपकरण प्रयोग गर्न प्रोत्साहन कार्यक्रम
४. वैकल्पिक ऊर्जा मार्फत धुवाँरहित भान्छा कार्यक्रम
५. लघुविद्युत सञ्चालनमा समन्वय तथा व्यवस्थापन
६. सौर्य उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका लघु जलविद्युतको मर्मत र नयाँको सम्भाव्यता अध्ययन

अपेक्षित उपलब्धि

आवश्यकता अनुरूप सबैले विद्युतीय ऊर्जा खपत गर्न सक्ने अवस्था सिर्जना भएको हुनेछ । घरायसी प्रयोजनकालागी ऊर्जाको अधिकतम प्रयोग भएको हुनेछ । खाना पकाउन विद्युतीय इन्धनको प्रयोगमा बृद्धि भई दाउराको प्रयोगमा हास आएको हुनेछ ।

६.४ आवास तथा बस्ती विकास

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले अव्यवस्थित बसोबासलाई योजनाबद्ध पूर्ण पूर्वाधार वातावरणमैत्री तथा नागरिकको सुरक्षित आवासको हकलाई प्रत्याभूति गरेको छ । बागमती प्रदेशमा ७२.५७ प्रतिशत जनता शहरमा र २७.४३ प्रतिशत मानिसहरू गाउँमा बस्ने गरेका छन् । देशको कुल क्षेत्रफल मध्ये १३.७९ प्रतिशत यो प्रदेशमा छ । यस प्रदेशको सरदर जनघनत्व प्रति वर्ग मिटर २७२ जना रहेको छ । तर ग्रामीण चरित्रको जनसंख्यालाई भूगोलको आधारमा शहरी परिभाषित गरिए पनि कार्यपद्धति र चरित्रको आधारमा अधिकांश शहरी जनसङ्ख्या ग्रामीण चरित्रको नै छ । घ्याङलेख गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले बिकट र छरिएर रहेका तथा विपद् जोखिममा रहेका घर परिवारलाई सुविधा सम्पन्न वातावरणमैत्री आवासको व्यवस्थापन र विपन्न तथा बजारी क्षेत्रमा अनधिकृत अव्यवस्थित रूपले बसोबास गरेका परिवारलाई उचित व्यवस्था गर्न यस क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । व्यवस्थित बस्ती विकासकोलागी गाउँपालिकाले उपयुक्त नीति तयार गरेर प्राविधिक विज्ञहरूको सहयोगमा उक्त कार्य गर्नुपर्ने टड्कारो आवश्यकता देखिन्छ । भवन निर्माण तथा व्यवस्थित बस्तीहरूकोलागी प्रभावकारी अध्ययन अनुसन्धान तथा आवधिक योजना तर्जुमा गरी यस क्षेत्रमा योजनाबद्ध किसिमको योजना तयार गरेर जान सकिन्छ ।

प्रमुख समस्या

भूउपयोग नीति अनुसार बस्ती विकास नहुनु, विभिन्न ठाउँहरूमा मापदण्ड विपरित आवास निर्माण हुनु तथा मापदण्ड अनुसार भएको वा नभएको अनुगमन गर्ने कार्य प्रभावकारी नहुनु, गाउँपालिकामा विद्यमान अवस्थामा शहरी विकासको पूर्वाधार विकास गर्न आवश्यक आर्थिक समस्या रहेको छ, एकै पटकमा सेवा प्रदान गर्न बनाउन पर्ने भवनहरू र तिनीहरूकोलागी आवश्यक मानव स्रोत एवं साधनहरूकोलागी गर्नु पर्ने लगानी पुन्याउन सक्षम हुन नसक्नु, ग्रामीण क्षेत्रमा आवासको निर्माण गर्दा प्राविधिकको परामर्श नलिनु, निर्माण सामग्री कम गुणस्तर र खर्चिलो हुनु, सुरक्षित स्वास्थ्य र सुविधायुक्त आवास नहुनु सामुहिक आवास निर्माणमा जनचासो नहुनु आदि यहाँका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

- शहरीक्षेत्रमा अनाधिकृत रूपमा बसोबास गर्ने धरपरिवार स्थानान्तरण गर्नु
- स्थानीय नसर्माण सामग्री उच्चतम प्रयोग गरी सुरक्षित आवासको निर्माण गर्नु
- भौगोलिक हिसाबले विकट र विपद्को यच्च जोखिममा रहेका धरपरिवारको लागि भूउपयोगमा एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गर्नु
- शहरी विकासगर्ने कामकोलागि आधुनिक सबै सेवाहरू उपलब्ध गराउन धेरै रकमको आवश्यकता पर्नु
- पहाडी एवं उच्च पहाडी भौगोलिक अवस्था, उच्च प्रविधिहरू, जन शक्तिहरूको परिपूर्ति गर्नु
- शहरी पूर्वाधारको निर्माण पश्चात् सहर बसाल्नु, सडक, चुस्त यातायात सुविधा, पर्याप्त गुणस्तरीय खानेपानी, गुणस्तरीय बिजुली तथा सूचना प्रणालीको व्यवस्था गर्नु
- यस गाउँपालिकामा कुनै ठूलो अव्यवस्थित किसिमको शहरीकरण नभइसकेकोले शुरूको अवस्थाबाट नै बैज्ञानिक ढङ्गले यसलाई अगाडि बढाउन सकिने
- भौगोलिक अवस्था र बस्तीलाई एकीकृत कार्यमूलक योजना मार्फत बस्ती विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिने
- गरिब तथा न्यून आय भएका परिवारको लागि सुरक्षित आवास कार्यक्रम सचालन गर्न सकिने
- सुरक्षित आवास निर्माणमा जनचेतना बृद्धि हुनु
- पूर्वाधार विकास र आवास निर्माण गर्दै स्थानीय पहिचानयुक्त सहर बसाल्ने सम्भावना रहनु
- भूउपयोग नीति अनुसार विभिन्न मापदण्ड लागु गर्न पालिकाको चासो हुनु ।

सोच

“दिगो विकासकालागि सुरक्षित आवास तथा पहिचानयुक्त शहर तथा बस्ती विकास” ।

लक्ष्य

सुरक्षित, सुलभ र वातावरणमैत्री एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गर्ने ।

उद्देश्य

१. एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अव्यवस्थित र छरिएका घरपरिवारलाई एकताबद्ध र प्रभावकारी सेवा प्रवाहको विकास गर्नु ।
२. स्थानीय निर्माण सामग्रीको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती भवनहरू निर्माण गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ३५: आवास तथा बस्ती विकासका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अव्यवस्थित र छरिएका घरपरिवारलाई एकताबद्ध र प्रभावकारी सेवा प्रवाहको विकास गर्नु ।
१.१: ग्रामीण क्षेत्रमा भौगोलिक हिसाबले विकट र छरिएर रहेका तथा विपद्को जोखिममा रहेका र सीमान्तकृत घर परिवारलाई आधारभूत सुविधा सहितको एकीकृत बस्ती निर्माण गर्ने ।
१.२: भूउपयोग नीति तथा योजना निर्माण गर्ने र योजनाबद्ध रूपमा एकीकृत बस्ती विकास गर्ने कार्यलाई अभियानको रूपमा अगाडि बढाउने ।

उद्देश्य २: स्थानीय निर्माण सामग्रीको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती भवनहरू निर्माण गर्नु ।
२.१: स्थानीय पहिचान भएको र सबै वर्ग तथा समुदायले किन्न सक्ने भवनहरूको निर्माण गर्ने ।
२.२: भवन डिजाइन, निर्माण तथा सुपरीवेक्षणका कार्यमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. गाउँपालिका भवन निर्माण
२. कर्मचारी आवास भवन निर्माण
३. वार्ड कार्यालय भवन (५ वटा)
४. एक वार्ड २ सामुदायिक भवन गरी जम्मा १४ वटा सामुदायिक भवन निर्माण
५. वार्ड नं. ३-४ मा रामभेडा, तिनघरे, जुरे र राम्चाकोदाले स्थानान्तरण
६. अमले वस्ती, सुखाचोरी ढोडे जोखिम न्यूनीकरण
७. मजुवा तथा सोमबारे (वार्ड नं. ३) जोखिम बस्ति व्यवस्थापन
८. बगरटोल, दलित बस्ति, रामपुर बजार, ठाकुर थान, चौकिटार, पजमाया बस्ति, केराबारी बस्ति जोखिम न्यूनीकरण (वार्ड नं. ५)
९. जनप्रेमी प्रावि सोलाभंज्यांग, सिङपाल स्कूल, चैनपुर आधारभूत विद्यालय (वार्ड नं. ५) जोखिम न्यूनीकरण
१०. शारदा मावि, सुखाचोरी प्रावि जोखिम न्यूनीकरण (वार्ड नं. २)

अपेक्षित उपलब्धि

एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अव्यवस्थित र छरिएका घरपरिवारलाई एकताबद्ध र प्रभावकारी सेवा प्रवाह भएको हुनेछ । स्थानीय निर्माण सामग्रीको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती भवनहरू निर्माण भएको हुनेछ ।

६.५ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि

पृष्ठभूमि

नागरिकको संविधान प्रदत्त मौलिक हकको रूपमा रहेको सूचनाको हकको संरक्षण र सम्बर्धन गर्दै आमसञ्चारलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, जिम्मेवार र व्यवसायिक बनाउन आवश्यक व्यवस्था गर्ने राज्यको नीति हुने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । विगत केही वर्षदेखि नेपालमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको क्षेत्रमा विभिन्न नीतिगत प्रयासहरू भएका छन् । बदलिंदो परिवेश तथा त्यसबाट सिर्जित चुनौती सामना गर्न तथा सिर्जित अवसरहरू प्रभावकारी रूपले उपयोग गर्न तदनुरूपको नीतिगत, कानुनी, संस्थागत व्यवस्था तथा रणनीतिक उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने आवश्यकता महशुस गरी एकीकृत सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति २०७२ तर्जुमा गरिएको छ । प्रविधिको व्यापक प्रयोगबाट कानूनको शासन, भ्रष्टाचारमूक्त र चुस्त प्रशासन, विकेन्द्रिकरण, आर्थिक अनुशासन तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाह र स्रोतको कुशल व्यवस्थापन जस्ता असल शासनका आधारभूत मान्यतालाई आत्मसात गरी सर्वसाधारणले पाउनु पर्ने सेवा छिटो, छरितो तथा कम खर्चिलो ढङ्गबाट प्रदान गर्न सकिन्छ ।

प्रमुख समस्या

सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी पर्याप्त नीतिगत र कानुनी व्यवस्था नहुनु, आमसञ्चार माध्यम पूर्णरूपमा मर्यादित, जिम्मेवार, जवाफदेही हुन नसक्नु, भौगोलिक बिकटताको कारण सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तारलाई द्रुतता दिन समस्या रहेको, साइबर सुरक्षाका लागि संस्थागत र प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनु, केही वडाका बिकट स्थानहरूमा अप्टिकल फाइबर पुग्न नसकेको आदि यस क्षेत्रका समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

- गाउँपालिका भित्र सूचना तथा सञ्चार पहुँचको एकिकृत र अद्यावधिक विवरण तयार पार्नु र सञ्चार माध्यमहरूलाई ग्रामीण भेगसम्म विस्तार गर्नु
- भौगोलिक बिकटता हुनु र सेवा प्रवाहकोलागि बस्ती छरिएर रहनु
- सञ्चार माध्यमहरूलाई विश्वसनिय र जवाफदेही बनउदै गुणस्तरीय सेवा प्रदायकका रूपमा विकास गर्नु
- सामाजिक सञ्जालको वृद्धिसँगै यसमा बढ्दै गएको दुरुपयोग नियन्त्रण गर्नु
- साइबर सुरक्षा सम्बन्धी संस्थागत संरचना तयार गरी आम जनतामा यस सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु
- सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी अधिकारलाई संविधानमा नै मौलिकहकका रूपमा लिपिबद्ध हुनु
- सार्वजनिक निकायका काम कारबाहीका बारेमा नागरिकलाई जानकारी गराउने सामाजिक सञ्जालको विकास हुँदै जानु
- प्रशासनिक लगायत दैनिक कामकाजकालागि आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग मार्फत सहज एवं चुस्त बनाउन सकिने
- पर्यटकीय, कला, भाषा तथा संस्कृतिको दृष्टिकोणले महत्त्वपूर्ण स्थलहरूको संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्न सकिने
- ब्रोडब्यान्ड ईन्टरनेटको प्रयोग र अनलाइन प्रकाशनको बढ्दो प्रयोगले सूचनाको पहुँचमा सहज हुनु
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई विद्यमान योजना तथा नीति अनुरूप गाउँपालिकालाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि मैत्री बनाउन सकिने ।

सोच

सूचना तथा सञ्चारको गुणस्तरीय सेवाहरूमा सबै वर्गको पहुँच ।

लक्ष्य

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास गर्दै सबै नागरिकको पहुँच तथा उच्चतम उपयोग सुनिश्चित गरी आमनागरिकको जीवनस्तरलाई सहज बनाउने ।

उद्देश्य

१. आम सञ्चार माध्यमलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, विश्वसनीय बनाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र सेवाहरू सबै नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याउनु ।
२. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सेवालार्ई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाई प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ३६: सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: आम सञ्चार माध्यमलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, विश्वसनीय बनाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र सेवाहरू सबै नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याउनु ।

१.१: सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी नयाँ खोज तथा अनुसन्धान र विकासको लागि कानुनी आधार तयार गर्ने ।
१.२: बजार तथा चलचित्र क्षेत्रको पूर्वाधार विकास गरी उद्योगको रूपमा विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
१.३: समग्र प्रविधिका विकासकालागि डिजिटाइजेसन मार्फत सामाजिक, आर्थिक र शासकीय व्यवस्थामा सुधार गर्ने ।
उद्देश्य २: सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सेवालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाई प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्नु ।
२.१: सूचना तथा सञ्चार सेवालाई प्रतिस्पर्धी, मर्यादित, सर्वसुलभ तथा नियमित पहुँचको स्थापना गरी सूचना प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्ने ।
२.२: सूचनामा सम्पूर्ण नागरिकहरूको पहुँच र सञ्चार प्रविधिको उच्चतम प्रयोगको सुनिश्चितता गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. पाँच वटा टेलिकम टावर निर्माण
२. एक वडा एक टेलिमेडिसिन स्थापना
३. एक वडा एक डिजिटल सूचनापाटि व्यवस्था
४. एक वडा एक free Wi-Fi zone व्यवस्था

अपेक्षित उपलब्धि

आम सञ्चार माध्यमलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, विश्वसनीय बनाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र सेवाहरू सबै नागरिकको पहुँचमा पुगेको हुनेछ । साथै सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सेवालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाई प्रविधिको उच्चतम सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ । गाउँपालिकाका विविध विषयगत क्षेत्रका तथ्याङ्कहरूको संकलन, प्रसोधन, व्यवस्थापन कार्य सम्पन्न भएको हुनेछ ।

परिच्छेद सात: वन, वातावरण र विपद् व्यवस्थापन

७.१ वन क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्धन र विकास

पृष्ठभूमि

घ्याङलेख गाउँपालिकाको करिब १२ प्रतिशत क्षेत्रफल वन क्षेत्रले ओगटेको अवस्था छ । अधिकांश कृषकहरूले कृषि तथा पशुपालनलाई निर्वाहमुखी व्यवसायका रूपमा प्रयोग गर्दै आईराखेको अवस्थामा वन क्षेत्रको आधारमा मानिसहरूले कृषि तथा पशुपालन धानिराखेका छन् । गाउँपालिकाको कृषि उत्पादकत्वको वढाउनका लागि वन क्षेत्रको संरक्षण र विकासको आवश्यकता रहन्छ । गाउँपालिकाको स्थानीय आयको प्रमुख स्रोतकारूपमा सामुदायिक वनको आय र वन पैदावारको व्यवसायिक विकास पनि हो । कृषि वनको आधारमा नै विकासको सम्भावना रहेको यस गाउँपालिकामा हाल उपलब्ध स्रोतको अवस्थालाई विकास गर्न सके प्रमुख आम्दानीको स्रोत बन्न सक्ने संभावना रहेको अवस्था छ । कतिपय जडिवुटीहरूको प्रशोधन र व्यवस्थापनको अभावमा त्यसै खेर गईराखेको अवस्था छ भने उचित संरक्षणको अभावमा लोप हुँदै गईराखेको अवस्था छ । साना सरिसृप जातका प्राणीहरू लोपोन्मुख अवस्थामा छन् भने केही चराहरू अब देखिन छाडेका छन् । जंगलमा खानेपानीको अभाव र वातावरणीय प्रदूषणका कारण चराहरूको प्रजनन क्षमताको अभाव मात्र होईन आगन्तुक चराहरू आउन छोडेको अवस्था छ ।

प्रमुख समस्या

वन तथा वातावरणका हिसावबाट देखिएको प्रमुख समस्या भनेको वन पैदावारलाई गरिबी निवारणको साधनका रूपमा प्रयोग गर्दै स्थानीय समुदायलाई उद्यमशिल बनाउन नसक्नु रहेको छ । कार्बन उत्सर्जनको क्षमता अभिवृद्धि गरे वापत प्राप्त हुने (रेड परिक्षण) रकममा स्थानीय समुदायको पहुँच स्थापना गर्नु र गैह्रकाष्ठ पैदावर पकेट क्षेत्रको रूपमा विकास गर्न नसक्नु हाल स्थानीय तहमा देखिएका समस्याहरू हुन् । वन क्षेत्रभित्र रहेका पानीका मुहान, पोखरी र सिमसार क्षेत्रको संरक्षण गर्न नसक्नु अन्य कोटीका समस्याका रूपमा लिन सकिन्छ ।

चुनौती तथा अवसर

वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको दिगो र सहभागीमूलक व्यवस्थापनबाट वातावरणीय सन्तुलन र दिगो विकास गर्न वनजन्य उद्यम तथा पर्यटनको विकास तथा वनजन्य वस्तु तथा सेवा उत्पादन गर्ने राष्ट्रिय लक्ष्य अनुसार वन क्षेत्रको पूर्णक्षमताको उपयोग हुने गरी वस्तु तथा सेवा विविधिकरण गर्ने चुनौती तथा अवसर रहेको छ ।

गाउँपालिकाको एकीकृत विकासका लागि कृषि तथा पशुपालन र पर्यटनको व्यवसायिक विकासमा सामुदायिक वनभित्रको जैविक विविधतालाई परिचालन गरी वातावरण सन्तुलनलाई अछुण्य राख्ने सोच राखिएको छ ।

सोच

वन तथा वातावरणको संरक्षण गरी दिगो विकासका अवधारणा अनुसार वन, जैविक विविधता र जलाधारको संरक्षण, पुनस्थापना र प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्ने सोच रहेको छ ।

लक्ष्य

वन क्षेत्रलाई जैविक विविधताका आधारमा करिडोरको (जैविक मार्ग) निर्माण गरी मानव तथा वन्यजन्तुको द्वन्द्व न्यूनीकरण गर्ने र शुष्म तथा लघु जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय वनको संरक्षण र वैज्ञानिक व्यवस्थापन, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्नु।
- भूसंरक्षण तथा वातावरणीय सन्तुलन कायम गरी उपलब्ध वित्तीय स्रोतसाधनको समूचित व्यवस्थापन गर्नु।

रणनीतिहरू

तालिका ३७: वन तथा भूसंरक्षणका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: स्थानीय वनको संरक्षण र वैज्ञानिक व्यवस्थापन वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्नु।
२.१: वनलाई उत्पादनमुखी बनाई वनजन्य उत्पादनको व्यवसायीकरण गर्ने ।
१.२: समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणाली अनुसार वनको संरक्षण गर्ने ।
उद्देश्य २: भूसंरक्षण तथा वातावरणीय सन्तुलन कायम गरी उपलब्ध वित्तीय स्रोतसाधनको समूचित व्यवस्थापन गर्नु।
२.१: जनसहभागिता मार्फत् दिगो माटो व्यवस्थापन प्रणाली अवलम्बन गरी भूमिको उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने ।
२.२: बाह्य र आन्तरिक स्रोतसाधनको परिचालन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

- पहिरो तथा नदी कटान नियन्त्रण
- बाढी तथा पहिरोको पूर्व-सूचक यन्त्र जडान
- महत्त्वपूर्ण विकासे आयोजनाहरूको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA)
- वृक्षारोपण तथा संरक्षण
- वन क्षेत्रमा बढ्दो मिचाहा प्रजातिको रोकथाम कार्यक्रम
- वन्यजन्तुको अतिक्रमण न्यूनीकरण कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीय वनको संरक्षण र वैज्ञानिक व्यवस्थापन भएको हुनेछ तथा वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण गरिएको हुनेछ । भूसंरक्षण तथा वातावरणीय सन्तुलन कायम गरी उपलब्ध वित्तीय स्रोतसाधनको समूचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

७.२ वातावरण संरक्षण र जलवायु अनुकूलन

पृष्ठभूमि

वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरू एकआपसमा सम्बन्धित हुने भएकोले यसको प्रभावको सामना गर्न वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव अनुकूलन गर्दै समष्टिगत विकासका लक्ष्यहरू विषय गर्ने महत्त्वपूर्ण सवाललाई मध्यनजर गरी नेपालको संविधानमा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ भनी मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरिएको छ । यस क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि (महासन्धि)हरूको अनुमोदन तथा सम्मिलन गर्दै तदनुसृत राष्ट्रिय नीति, कानून तथा संस्थागत संयन्त्रहरूको व्यवस्था गरेको छ । वातावरणीय पक्षमा पर्ने प्रभाव तथा जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्न हरित विकासको अवधारणालाई आत्मसात गरिएको छ । सरकारी तथा राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ—संस्था समेतको सक्रियतामा राष्ट्रिय तथा स्थानीय अनुकूलनकालागि रणनीतिक कार्यक्रमहरू, कार्बन व्यापारको थालनी, वातावरणीय संवेदनशीलताका मुद्दाहरूको आन्तरिकीकरण र सम्बोधनजस्ता प्रयासहरू भइरहेका छन् । वातावरण

व्यवस्थापनलाई विकास कार्यसँग आबद्ध गर्ने क्रममा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनलाई संस्थागत गर्ने प्रयत्न भएको छ । वायुको गुणस्तरसम्बन्धी मापदण्ड एवं नेपाल सवारी प्रदूषण सम्बन्धी मापदण्डहरू निर्धारण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । क्योटो प्रोटोकल अन्तर्गत कार्बन व्यापारबाट नेपालले आमदानी प्राप्त गर्न सुरु गरिसकेको छ ।

प्रमुख समस्या

वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन र सूचना प्रवाहको कमी, स्थानीय स्तरमा वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी कार्य गर्न प्रभावकारी निकायको अभाव, वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने नकारात्मक असरहरू न्यूनीकरण गर्न पर्याप्त मानव, आर्थिक र भौतिक स्रोतहरूको कमी, वातावरण तथा जलवायु सम्बन्धी कार्यक्रमहरू गाउँपालिका स्तरीय विकासका कार्यक्रमहरूसँग आबद्ध गरी योजना तर्जुमाको अभाव, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव, जोखिम सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान यथेष्ट रूपमा नहुनु आदि समस्याहरू रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

- जलवायु परिवर्तनको असरबाट अनुकूलित हुनु
- खोला तथा सार्वजनिक स्थलहरूबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटोको अधिक दोहन
- होटल, उद्योग, कलकारखाना, यातायात तथा अन्य मानवीय क्रियाकलापहरूबाट हुने फोहर उत्सर्जन नियन्त्रण
- बढ्दो क्रममा रहेको वन विनासलाई रोक्नु
- जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी कार्यक्रमहरूलाई जनस्तरमा आन्तरिकीकरण गर्नु
- वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी ज्ञान तथा चेतना अभिवृद्धि
- स्थानीय स्रोत साधनहरूमा जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने प्रभाव कम हुँदै अनुकूलित वातावरण सिर्जना
- गाउँपालिकाको प्राकृतिक स्रोत साधनलगायत स्थानीय सम्पदाहरूको संरक्षण

सोच

“स्वच्छ एव स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार दिगो विकासको आधार” ।

लक्ष्य

वातावरणमैत्री र जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलित हुने गरी स्वच्छ एवम् सफा वातावरण सहितका विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

उद्देश्य

१. दिगो विकासको लक्ष्य विषय गर्न वातावरणमैत्री सफा स्वच्छ र हरित वातावरण संरक्षण गर्नु ।
२. प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गर्न मानवीय क्रियाकलाप तथा विकास प्रक्रियालाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलित गराउनु ।

रणनीतिहरू

तालिका ३८: वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: दिगो विकासको लक्ष्य विषय गर्न वातावरणमैत्री सफा स्वच्छ र हरित वातावरण संरक्षण गर्नु ।
१.१: विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रममा वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनलाई आन्तरिकीकरण गर्ने

१.२: जलवायु परिवर्तनबाट प्राकृतिक स्रोत तथा मानिसमा पर्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न अनुकूलन कार्यक्रम चलाउने ।
१.३: वातावरण प्रदूषण हुन नदिने तथा फोहरमैला व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
उद्देश्य २: प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गर्न मानवीय क्रियाकलाप तथा विकास प्रक्रियालाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलित गराउनु ।
२.१: जल तथा मौसम सम्बन्धी सूचना तथा सेवालाई नियमित रूपमा सम्प्रेषण गरी सम्बन्धित संस्था तथा सरोकारवालाहरूलाई जलवायु परिवर्तन न्यून गर्ने कार्यहरूमा परिचालन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. घ्याडलेख डाँडा, सातदोबाटो एरिया, सिपाल डाँडा लगायतक ठाउँहरूमा २० वटा रिचार्ज पोखरी निर्माण
२. हरेक वार्डमा एक एक वटा डम्पिङ साइट निर्माण
३. जलवायु परिवर्तनको प्रभाव जोखिम सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन
४. जलवायु परिवर्तनको प्रभाव जोखिम सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान
५. प्लाष्टिक पोखरी निर्माण (उपभोक्ता समितिलाई प्लाष्टिक उपलब्ध गराउने)
६. आयोजनाहरूको प्रचलित कानून वमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA)
७. वातावरण शिक्षा तथा प्रचारप्रसारका कार्यक्रम सञ्चालन

अपेक्षित उपलब्धि

स्थानीय तहमा अनुकूलन योजना तयार भई कार्यन्वयन भएको हुनेछ । दिगो विकासको लक्ष्य विषय गर्न वातावरणमैत्री सफा स्वच्छ र हरित वातावरण संरक्षण भएको हुनेछ । साथै प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गरी मानवीय क्रियाकलाप तथा विकास प्रक्रियालाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलित गराइएको हुनेछ ।

७.३ विपद् व्यवस्थापन

पृष्ठभूमि

नेपाल विपद्को उच्च जोखिममा रहेकाले विपद्का कारण वर्षेनी धनजनको ठुलो क्षति हुने गरेको छ । मुख्यतः भूकम्प, अतिवृष्टि, बाढी, पहिरो, हावाहुरी, चट्याङ, आगलागी, खडेरी, महामारी, शीतलहर र हिमताल विष्फोटन हुनसक्ने कारण नेपाल विपद्को उच्च जोखिममा रहेको छ । यसैगरी कोरोना, हैजा, बर्डफ्लु, स्वाइन फ्लुजस्ता रोगहरू पनि विपद्को कारकका रूपमा देखिएका छन् । घ्याडलेख गाउँपालिका क्षेत्र विशिष्ट भौगोलिक बनोट, भिरालोपन, कमजोर चट्टान र प्राकृतिक तथा जलवायु एवम् मानवीय क्रियाकलापबाट सिर्जित विपद्का दृष्टिले जोखिममा रहेको छ । प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्का घटनाहरूबाट धनजन तथा विकासका पूर्वाधारहरूको क्षतिले आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा ठुलो असर पर्न सक्छ । दुर्गम र कठिन भौगोलिक बनावटका कारण यो क्षेत्रको आधारभूत सेवामा पहुँच कठिन भएको र विकास प्रक्रियाहरूमा बाधा पर्दै आएको छ ।

प्रमुख समस्या

मनसुनको समयमा हुने मेघगर्जन र चट्याङ्ग, मनसुनी वर्षाले सिर्जना गर्ने बाढी पहिरो र डोजरको जथाभावी प्रयोगले भूक्षय भई खेतवारी तथा भौतिक पूर्वाधारमा क्षति, विपद् सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन र सूचना प्रवाहमा समन्वयको कमी, विपद् हुनु अघि त्यसको तयारी र प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू क्रियाशील हुन नसकिएको अवस्था छ । त्यसैगरी गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा नहुनु, पर्याप्त मानव, आर्थिक, भौतिक स्रोत को अभाव, एक द्वार प्रणाली मार्फत विपद् सम्बन्धी भएका घटनाहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रक्षेपण हुन नसक्नु, क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानको कमी, स्थानीय स्तरको विपद् सम्बन्धी भरपर्दो तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्न नसकिएको अवस्था विद्यमान रहेको छ ।

चुनौती तथा अवसर

- विकासका नाममा उचित सर्वेक्षण नै नगरी यत्रतत्र डोजर लगाई पूर्वाधार निर्माण गर्नु
- पूर्वानुमान सूचना प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्था नहुनु
- उद्धार राहात र पुनरुत्थापनाको लागि प्रभावकारी सयन्त्रको कमी हुनु
- विपद् न्यूनीकरण गर्ने ठोसरूपयुक्त योजना, नीति, निर्देशिकाहरूको अभाव हुनु
- विपद् न्यूनीकरण गर्न नयाँ प्रविधि, सिकाइहरू विकास र विस्तार नहुनु
- विपद् व्यवस्थापनमा कार्य गर्ने सङ्घसंस्थाहरूको काम कर्तव्यमा अधिकार बाझिने वा दोहोरोपन सिर्जना हुनु
- नयाँ बन्ने संरचना तथा पूर्वाधारहरू विपद् प्रतिरोधी हुने
- जनसमुदाय तथा विपद् सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि हुने
- खुला क्षेत्रहरूको संरक्षण हुने
- परम्परागत ज्ञान, सीप र स्थानीय स्रोतहरूको दिगो प्रयोग हुने
- आकर्षक भू-वातावरण सिर्जना हुने ।

सोच

सुरक्षित जीवनकालागि विपद् न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ।

लक्ष्य

विपद्बाट हुने मानवीय, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र पर्यावरणीय क्षतिमा कमी ल्याउने ।

उद्देश्य

१. जोखिम न्यूनीकरणकालागि सम्भाव्य ठाँउहरूको पहिचान गरी पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास गर्नु ।
२. मानव सिर्जित तथा प्राकृतिक कारणबाट हुने प्रकोप/विपद्को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी घ्याडलेख गाउँपालिकालाई कम प्रकोप/विपद् जोखिम हुने क्षेत्रको रूपमा विकास गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ३९: विपद् व्यवस्थापनका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: जोखिम न्यूनीकरणका लागि सम्भाव्य ठाँउहरूको पहिचान गरी पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास गर्नु ।
१.१: विपद् रोकथाम मार्फत् विपद् न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाजको निर्माण गर्ने ।
१.२: सरोकारवालाहरूको समन्वय र संलग्नतामा विपद् व्यवस्थापन कार्यहरूलाई प्रभावकारी रूपले सञ्चालन गर्ने ।
१.३: विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने प्रभावकारी प्रचार/प्रसारका कार्यहरू सञ्चालन गर्ने ।
उद्देश्य २: मानव सिर्जित तथा प्राकृतिक कारणबाट हुने प्रकोप/विपद्को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी घ्याडलेख गाउँपालिकालाई कम प्रकोप/विपद् जोखिम हुने क्षेत्रको रूपमा विकास गर्नु ।
२.१: विपद् संवेदनशील क्षेत्रहरूको पहिचान, संरक्षण, रोकथाम, पुनः स्थापना र स्थानान्तरण गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. सुखाचोरी, डोठे (वार्ड नं. १) मा चट्याङ प्रोन एरिया भएकोले अर्थिग व्यवस्थापन
२. अज्जसे, पर्ली (वार्ड नं. ५) चट्याङ प्रोन एरिया भएकोले अर्थिग व्यवस्थापन

३. एक वडा एक उद्धार सामग्री भण्डारण केन्द्र स्थापना
४. Fire extinguisher टोल टोलमा राख्ने व्यवस्था

अपेक्षित उपलब्धि

जोखिम न्यूनीकरणकालागि सम्भाव्य ठाँउहरूको पहिचान गरी पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास भएको हुनेछ । गा मा प्रकोप र बिपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको स्थापना हुनुको साथै पा.आधुनिक उपकरण ,बन्दोवस्ती , प्रविधि र दक्ष जनशक्तीको विकासले मानव सिर्जित तथा प्राकृतिक कारणबाट हुने प्रकोप/विपद्को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी घ्याङलेख गाउँपालिकालाई कम प्रकोप विपद् जोखिम हुने क्षेत्रको रूपमा विकास/भएको हुनेछ । हरेक वर्ष रोशी खोला, घ्याम्पे खोला, भोटेखोलामा आउने बाढी, खाल्टे निगौली खोलाको तटबन्धनको दीर्घकालीन व्यवस्थापन कार्य गर्न अति आवश्यक छ ।

परिच्छेद आठ: संस्थागत विकास, सुशासन र सार्वजनिक सेवा

द.१ लोकतान्त्रिक संघीय शासन प्रणालीको प्रवर्द्धन

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तलाई संघीय शासन पद्धतिको मूल आधार मानेको छ । सोही मर्मलाई आत्मसात गर्दै संविधानले निर्धारण गरेको क्षेत्राधिकारको अभ्यासबाट सुशासनमैत्री र संघीय शासन प्रणाली प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक छ । विभिन्न जात, जाति, वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग र समुदायका नागरिकहरूको स्वामित्व, सहभागिता र पहुँच अभिवृद्धि गर्दै विविधताको व्यवस्थापनका माध्यमबाट राष्ट्र निर्माण गर्ने उद्देश्यका साथ लोकतान्त्रिक संघीय शासन प्रणाली लागु भएको हो ।

प्रमुख समस्या

संघीयता कार्यान्वयनको स्पष्ट मार्गचित्र तयार भई नसक्नु र नितान्त नवीन संवैधानिक स्थानीय संरचना हुनु तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकार बीच अन्तरसम्बन्धित कार्यक्रमहरूको कतिपय कार्यान्वयनका क्षेत्रहरू परिभाषित भए तापनि कार्यान्वयनमा प्रष्टता नभएको र दोहोरोपन देखिएको अवस्था छ ।

चुनौती तथा अवसर

- कतिपय स्रोत परिचालन र कार्यान्वयनमा स्पष्ट कानुनी आधार तयार गर्ने ।
- पर्याप्त संस्थागत संरचना तथा भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्दै जानु ।
- आवश्यकता र आवश्यकताका आधारमा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्न ढिलाई ।
- वित्तीय संघीयताको वैज्ञानिक विधि अपनाई कार्यान्वयन गर्न कार्यविधि तयार गर्ने कोशिस ।
- संघीयताको मूल्य र मान्यतालाई आत्मसात गर्न कतिपय सरकारी संयन्त्र नै तयार गर्ने प्रयास
- सबैतहका बीचमा समन्वय स्थापित गर्न राजनीतिक अन्यायतामा बहस हुनु ।
- हाल प्रशासनिक संरचना र आवश्यक आधारभूत कानूनहरूको उपलब्धता ।
- राजनीतिक प्रतिबद्धता सहितको निर्वाचित स्थिर सरकार ।
- संघीयता कार्यान्वयनकालागि सहयोगी वातावरण ।
- सकारात्मक नागरिक सोच ।

सोच

सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयमा आधारित समावेशी संघीय शासन प्रणालीको अभ्यास ।

लक्ष्य

सबै नागरिकको समान पहुँच र अवसर सहित घरदैलोमै प्रभावकारी सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्ने ।

उद्देश्य

१. संघीय शासन प्रणालीबाट प्राप्त हुने लाभको समन्यायिक वितरण गर्दै छिटो छरितो सेवा प्रवाह हुने वातावरण सिर्जना गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका ४०: लोकतान्त्रिक संघीय शासन प्रणालीको प्रवर्द्धनका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: संघीय शासन प्रणालीबाट प्राप्त हुने लाभको समन्यायिक वितरण गर्दै छिटो छरितो सेवा प्रवाह हुने वातावरण सिर्जना गर्नु ।
१.१: समावेशी तथा समन्यायिक विकासकालागि आवश्यक कानुनी र संस्थागत आधार तयार गर्ने ।

१.२: पालिकाबाट प्रदान गरिने सेवालार्ई प्रभावकारी रूपमा प्रवाह गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
१.३: जनप्रतिनिधि, पदाधिकारी र कर्मचारीको क्षमता विकास गर्ने ।
१.४: संघ तथा प्रदेश सरकारसँगको समन्वयलाई व्यवस्थित बनाई निरन्तर संवादको आधार तयार पार्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. जनचेतनामूलक तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम सञ्चालन
२. स्थानीय राजनीतिक नेतृत्व, जनप्रतिनिधिको लागि क्षमता विकासका लागि तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन
३. कर्मचारीकोलागि क्षमता विकासकालागि तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन

अपेक्षित उपलब्धि

आवश्यक कानुन, नीति, संस्थागत संरचना निर्माण भएको हुनेछ । जनताले सरल, सहज र छरितो सेवा प्राप्त गरेका हुनेछन् । जनप्रतिनिधि, पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

द.२ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि एवं सशक्तिकरण

पृष्ठभूमि

शीघ्र सेवा र तीव्र विकासको लागि घ्याङलेख गाउँपालिका भन्ने सोचका साथ सार्वजनिक सेवालार्ई अझ बढी प्रभावकारी र चुस्त बनाउनको लागि संस्थागत विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । पालिकामा सेवा लिन आउने सेवाग्राहीले सरकारसँगको सन्निकटताको पूर्णप्रत्याभूति गर्ने, पालिकालार्ई आफ्नो संरक्षण र अभिभावकको रूपमा आभाष गर्ने र सामाजिक सेवामा तत्पर सस्थाको रूपमा महसुस गर्न सक्ने गरी योजना निर्माण गर्न लागिएको छ । हाल यस पालिकामा राजनीतिक नेतृत्व गर्न युवा पुस्ताहरूको चाहना देखिन्छ तर त्यसका लागि सरकारी संरचना, कार्य सम्पादन गर्ने पद्धती र न्युनतम मापदण्डका विषयमा जानकारीको अभाव रहेको पाइन्छ । नेतृत्वकर्तामा हुनुपर्ने गुण, क्षमता र योग्यताका विषयमा हुनु पर्ने छलफलहरू र तालिमहरूको व्यवस्था गर्न गाउँपालिकाले केहि लगानी गरेको भए पनि अन्य क्षेत्रहरूवाट खासै लगानी भएको पाइँदैन ।

प्रमुख समस्या

गाउँपालिकामा हाल नेतृत्व विकास, क्षमता अभिवृद्धि र सशक्तिकरणका क्षेत्रमा कार्य गर्ने अनुभवी संघ संस्थाहरूको विध्यमानता देखिँदैन । राजनीतिक दलहरूले पनि यस्ता विषयमा खासै प्रशिक्षणहरू सञ्चालन गरेको पाइँदैन । नेतृत्व विकासका लागि अन्तरपुस्तामा क्षमता विकासका कार्यक्रमहरूको सञ्चालन गर्न सकिएको छैन । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय सरकार सञ्चालनका लागि विभिन्न विषयगत समितिहरूको निर्माण गरि तिनीहरूको विभिन्न पाँच विषयगत समिति, न्यायिक समिति, राजस्व परामर्श समिति, अनुगमन समिति र अन्य कार्यदल आदिहरूको निर्माण गरि कार्य सम्पादन गर्ने कुराहरू उल्लेख छ । ति सबै संयन्त्रहरूका कार्यविधि, निर्देशिका र प्रतिवेदनहरूलाई व्यवस्थित रूपमा वार्षिक कार्यपालिका सभामा पेश गर्न सकिराखेको अवस्था छैन

चुनौती तथा अवसर

- ✓ संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, नियम, निर्देशिकाहरूले विभिन्न समिति, उपसमितिहरूको गठन गर्ने व्यवस्था गरि तिनीहरूले सम्पादन गर्ने काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरू तोकिएको छ ।
- ✓ गाउँपालिकाले निर्माण गर्नु पर्ने समितिहरूको गठन र परिचालन गर्दै आएको अवस्था छ ।
- ✓ ति समितिहरूले आ—आफना काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरूलाई आत्मासाथ गरिरहेको अवस्था छ ।
- ✓ समितिहरूले आ—आफना कार्य क्षेत्रहरूको दिर्घ कालिन गुरुयोजना निर्माण गर्ने प्रयासरत छन् ।

- ✓ समितिहरूको क्षमता विकास तालिम तथा प्रशिक्षणहरूमा कर्मचारी र समितिका सदस्यहरूको रुचि रहनेगरेको अवस्था छ ।

सोच

लोकतन्त्रको संस्थागत अभ्यास स्थानीय तहमा अनुभूति गर्न सक्ने वातावरण तयार गर्ने ।

लक्ष्य

सिघ्र सेवा त्रि विकास अभियान सञ्चालन गर्न सक्ने सामुहिक नेतृत्व तयार गर्ने ।

उद्देश्य

१. कार्यपालिका र व्यवस्थापिकालाई विकास, विकासप्रतिको दृष्टिकोण र कार्य योजनामा केन्द्रित छलफल सभाका रूपमा विकास गर्ने विषयगत समितिहरूको सबलीकरण गर्नु ।
२. सेवा प्रदायकहरूको संस्थागत संरचनामा सबलीकरण गर्नु ।
३. सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम गर्नु ।
४. पालिकाको संस्थागत स्मरण, अभिलेख र तथ्याङ्कहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न सेवा प्रदायक शाखाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ४१: गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि एवं सशक्तिकरणका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: कार्यपालिका र व्यवस्थापिकालाई विकास, विकासप्रतिको दृष्टिकोण र कार्य योजनामा केन्द्रित छलफल सभाका रूपमा विकास गर्ने विषयगत समितिहरूको सबलीकरण गर्नु ।
१.१: कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था र अध्यावधि गर्ने ।
उद्देश्य २: सेवा प्रदायकहरूको संस्थागत संरचनामा सबलीकरण गर्नु ।
२.१: सङ्घीयताको सिद्धान्त, संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा कार्यविधि अनुसार आवश्यक ऐन, नियमावली र निर्देशिकाहरू तयार गर्ने ।
उद्देश्य ३: सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम गर्नु ।
३.१: अन्तर समन्वय विस्तार र सबलीकरण गर्ने ।
३.२: बजेट, वस्तु तथा सेवाका गुणस्तरलाई जनता समक्ष अनुमोदन वा जानकारी गराउने प्रक्रियालाई सबलीकरण गर्ने ।
उद्देश्य ४: पालिकाको संस्थागत स्मरण, अभिलेख र तथ्याङ्कहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न सेवा प्रदायक शाखाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
४.१: आन्तरिक मूल्याङ्कन पद्धतिको विकास गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. विषयगत समितिहरूका सचिवालय निर्माण तथा अभिलेखन
२. सचिवालयका लागि आवश्यक भौतिक तथा व्यवस्थापकिय व्यवस्थापन
३. नियमित परामर्श सेवा लिने र सुचकका आधारमा मूल्याङ्कन कार्यविधि तर्जुमा
४. प्रदेश सुशासन केन्द्र, नीति तथा योजना आयोगहरूसंगको नियमित समन्वय विस्तार

अपेक्षित उपलब्धि

घ्याडलेख गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवाको गुणस्तर र सेवाग्राहिको सन्तुष्टिमा गुणत्मक परिवर्तन हुनेछ ।

८.३ शासकीय प्रबन्ध र सुशासन

पृष्ठभूमि

घ्याङलेख गाउँपालिकाको अबको कार्यदिशा भनेको सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासन प्रत्याभूत गर्नु हुनेछ । सबै जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको कुशल शासकीय व्यवस्थापनद्वारा नागरिकका सामाजिक तथा आर्थिक आकांक्षा पूरा गर्न र शासन सञ्चालनकालागि विद्यमान पद्धति र औजारलाई समयसापेक्ष बनाउँदै लैजानु आवश्यक छ । यसका लागि पालिकाको दिर्घकालिन योजना छैन तर स—साना क्रियाकलापहरू भने सञ्चालन गरिएका छन् । आयोजनाहरूको अनुगमन तथा योजनाको प्राथमिकीकरण तदर्थ शैलीमा गरिएको छ । आवश्यक दक्ष र प्रयास जनशक्तिका अभावमा कार्य सम्पादनका कार्यहरू भई रहँदा गुणस्तरका विषयमा सधैं अनुमानका आधारमा कार्य गर्नु पर्ने अवस्था छ ।

प्रमुख समस्या

जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको कार्य जिम्मेवारी बमोजिमको क्षमता अभिवृद्धि नहुनु, कार्य क्षेत्रका आधारमा प्रयास दक्ष जनशक्ति नहुनु, सार्वजनिक सेवा प्रवाहको क्षेत्रमा प्रचलित विकास एवं प्रविधिको समुचित उपयोग गर्न नसक्नु साथै पारदर्शिता र जवाफदेहिताको प्रणालीमा पूर्ण रूपमा विकास भई नसक्नु आदि यहाँका समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

- सार्वजनिक क्षेत्रमा पारदर्शिता, निष्पक्षता, जवाफदेहिता र प्रभावकारिता कायम गर्नु ।
- जनताको घर दैलोमा विकासका कार्यक्रम पुऱ्याउनु ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
- विकास प्रशासनको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
- शासन सञ्चालनमा सदाचार र मितव्ययिता कायम गर्नु ।
- सार्वजनिक व्यवस्थापनप्रति नागरिकको विश्वास बढाई स्थानीय सरकारप्रति उत्साह पैदा गर्नु ।
- पालिकाको काम कारवाहीमा नागरिक स्तरबाट निगरानी गर्न सक्ने वातावरण तयार हुनु ।
- राज्यका तीनै तहमा निर्वाचन सम्पन्न भई स्थिर सरकार गठन हुनु ।
- नागरिकले आफ्नो घरदैलोमै सरकारी सेवा र सुविधा पाउने अवस्था सिर्जना हुनु ।
- आयोजनाको छनौट, प्राथमिकीकरण र कार्यान्वयनमा जनसहभागिता बढ्ने वातावरण बन्नु ।
- अपेक्षित विकासको लक्ष्यमा पुग्न अनुकूल वातावरण तयार हुनु ।

सोच

पारदर्शी, जवाफदेही, नागरिकमैत्री र जनसहभागितामूलक शासन व्यवस्था ।

लक्ष्य

प्रविधिमैत्री, जनउत्तरदायी, प्रभावकारी सेवा प्रवाह मार्फत सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने ।

उद्देश्य

१. भ्रष्टाचारमुक्त, पारदर्शी, जनउत्तरदायी, नागरिकमैत्री तथा प्रविधिमैत्री शासन व्यवस्था मार्फत समृद्धि विषय गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ४२: शासकीय प्रबन्ध र सुशासनका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: भ्रष्टाचारमुक्त, पारदर्शी, जनउत्तरदायी, नागरिकमैत्री तथा प्रविधिमैत्री शासन व्यवस्था मार्फत समृद्धि विषय गर्नु ।
१.१: विकास आयोजनाहरूको अनुगमन गरी कार्यान्वयनमा आइपरेका समस्यालाई तत्काल सम्बोधन गर्ने ।
१.२: कानून तथा व्यवहारमा सुधार गरी सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउने ।

१.३: पदाधिकारी तथा कर्मचारीको कार्यसम्पादनलाई मापन योग्य बनाउने ।
१.४: पालिकाका काम कारवाहीप्रति जनविश्वास अभिवृद्धि गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. सार्वजनिक नागरिक सुनुवाइलाई व्यवस्थित बनाउँदै सबै जनताको उपस्थितिको सुनिश्चितता अभियान सञ्चालन
२. नियमित वेबसाइट अद्यावधिक तथा व्यवस्थापन परीक्षण
३. कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली विकास
४. कर्मचारीको कार्यसम्पादनलाई कार्य प्रगतिसँग आवद्धता गर्ने व्यवस्था
५. सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह सञ्चालन

अपेक्षित उपलब्धि

घ्याडलेखका काम कारवाही स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी, सहभागितामूलक, नागरिकमैत्री तथा प्रविधिमैत्री भएको हुनेछ । नागरिकको गुनासो प्रत्यक्ष रूपमा सुनुवाइ हुने व्यवस्थाबाट जनविश्वास अभिवृद्धि भई सार्वजनिक जवाफदेहितामा सुधार भएको हुनेछ ।

८.४ प्रशासकीय सुधार र सार्वजनिक सेवा

पृष्ठभूमि

शासकीय निर्णयहरू तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन नियमित सूचना प्रवाह, सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक लेखा परीक्षण जस्ता नविन शासकीय उपक्रमहरू सञ्चालन गरी सुशासन प्रत्याभूत गर्न घ्याडलेख गाउँपालिका अग्रसर रहेको छ । जवाफदेहिताको संस्कृति विकास गर्नुका साथै नागरिक(मैत्री शासन, संघीय शासन प्रणाली अनुरूपको सेवाप्रवाह, कानुनी शासनको प्रत्याभूति र समन्वय तथा सहकार्यलाई व्यवस्थित गर्दै प्रशासकीय सुशासन सुनिश्चित गर्नुपर्दछ । नागरिकको समृद्धि तथा सुखी जीवनको सुनिश्चितता गर्नु प्रशासनिक सुशासन घ्याडलेखको प्रमुख लक्ष्य हो । सुशासन कायम गरी सेवा प्रवाहमा सरलता एवं सहजता ल्याउनु पालिकाको मुलभूत दायित्व हो । सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै पालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्न आवश्यक भएको छ ।

प्रमुख समस्या

प्रशासनिक क्षेत्रमा बढ्दो राजनीतिक हस्तक्षेप, कर्मचारीमा सुशासन कायम गर्न चाहिने सीप र ज्ञानको कमी, सुशासन कायम गर्न राष्ट्रसेवक कर्मचारीलाई दिशानिर्देश गर्ने संयन्त्रको कमी, प्रशासनिक अनुशासनमा हास आउनु, प्रोत्साहन र प्रशिक्षणको अभाव हुनु तथा आवश्यकता अनुरूप कर्मचारीको पदपूर्ति नहुनु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

- सार्वजनिक सेवामा कार्यरत राष्ट्रसेवकहरूमा राष्ट्रप्रति समर्पण र जनताप्रति सेवाभाव जगाई संघीय व्यवस्थाको मर्म अनुरूप प्रदेश सरकारको उपस्थिति, नियमितता, गतिशीलता र प्रभावकारिता स्थापित गर्नु ।
- संविधानले गरेका व्यवस्था अनुरूप प्रभावकारी ढङ्गले प्रशासनिक पुनर्संरचना गरी प्रशासकीय संक्रमणकालको व्यवस्थापन गर्नु ।
- जनताको घरदैलोमा सहभागितामूलक गुणस्तरीय सेवाप्रवाहको सुनिश्चितता गर्नु ।
- कर्मचारीको क्षमता विकास गर्नु ।
- सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको प्रयोग अभिवृद्धि हुनु ।

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा कर्मचारी समायोजन हुनु ।
- संविधानको मर्म र जनताको चाहना अनुरूप सुशासनको व्यवस्थापन गर्न विभिन्न आवश्यक ऐन, नियम तर्जुमा हुनु ।

सोच

जनमुखी सार्वजनिक प्रशासन ।

सोच

सार्वजनिक प्रशासनलाई जनताप्रति उत्तरदायी, विकासमैत्री, विद्युतीय(सुशासन युक्त र सेवामूलक बनाउने ।

उद्देश्य

सार्वजनिक प्रशासनलाई पारदर्शी, परिणाममुखी, जवाफदेही बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु ।

रणनीतिहरू

तालिका ४३: प्रशासकीय सुधार र सार्वजनिक सेवाका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य सार्वजनिक प्रशासनलाई पारदर्शी, परिणाममुखी, जवाफदेही बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
प्रशासनलाई जनउत्तरदायी बनाउन आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
आयोजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता बृद्धि गर्ने ।
प्रशासनिक सुशासन कायम गर्न कर्मचारीको प्रशासनिक क्षमता बृद्धि गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. कर्मचारीहरूको मनोबल र उत्प्रेरणा अभिवृद्धि गर्न कर्मचारीकालागि तालिम, आवास, शिशुस्याहार केन्द्र तथा स्वास्थ्य विमा जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन
२. नियमित व्यवस्थापन परीक्षण र सूचना प्रविधिको विकास र विस्तारको माध्यमबाट स्वचालित कार्य प्रणालीको विस्तार
३. कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली अवलम्बन गरी प्रत्येक कर्मचारीको कार्य(सम्पादनलाई कार्यालयको कार्य प्रगतिसँग आवद्धता कार्यक्रम
४. जनगुनासो व्यवस्थापन गर्न उजुरी पेटिकाको व्यवस्थापन

अपेक्षित उपलब्धि

सूचना प्रविधिको प्रयोग र विस्तारबाट स्वचालित कार्यप्रणालीको विस्तार भएको हुनेछ । गुणस्तरीय सेवाप्रवाह भएको हुनेछ । उत्प्रेरित र उच्च मनोबलयुक्त कर्मचारीबाट प्रभावकारी सेवा प्रवाह भएको हुनेछ ।

८.५ वित्तीय अनुशासन

पृष्ठभूमि

सार्वजनिक आयको अद्यावधिक स्थितिको लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र एकरूपता कायम गरी प्रभावकारी बनाउँदै लैजानकोलागि सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापनको विकासमा जोड दिँदै एकल खाताकोष प्रणाली र राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास आवश्यकता छ । सार्वजनिक स्रोतको मितव्ययी र अधिकतम परिचालन, प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण मार्फत् वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गरी नागरिकलाई वित्तीय सुशासनको प्रत्याभूति दिनु घ्याडलेख गाउँपालिकाको दायित्व हो । सार्वजनिक

खर्चको पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्न सरकारी निकायका कार्यक्रम तथा खर्चलाई सार्वजनिकीकरण गर्ने पद्धतिको विकास जरुरी भएकोछ ।

प्रमुख समस्या

गाउँपालिकाहरूका वार्षिक लेखापरिक्षण प्रतिवेदनहरूमा वार्षिक रुपमा बेरुजुको मात्रामा बृद्धि हुँदै जानु । आर्थिक उत्तरदायित्व तथा जवाफदेहिताको अवस्था कमजोर हुनु । विकास खर्च अपेक्षित गति र परिमाणमा नहुनु । चालु खर्चमा भएको बढोत्तरीगै वित्तीय सुशासनको स्थिति खस्कदै जानु ।

चुनौती तथा अवसर

- संघीय वित्तीय ढाँचा अनुरूप संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त गर्ने अनुदान समयमै प्राप्त गर्नु ।
- समयमै कार्यक्रम स्वीकृत गरी वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नु ।
- समयमा ठेक्का बन्दोबस्त गर्नु, पुँजीगत खर्च बृद्धि गर्नु ।
- आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा नियन्त्रण प्रणाली सुदृढीकरण गर्नु ।
- अनुगमन कार्यक्रमलाई यथार्थपरक बनाउनु ।
- खरिद कार्यलाई सार्वजनिक खरिद ऐनको मर्म अनुरूप मितव्ययी र प्रतिस्पर्धी बनाउदै लगी आर्थिक वर्षको अन्त्यमा मात्र अत्यधिक खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा रोक लगाउने कार्य गर्नु ।
- राजस्व र व्ययको अनुमान प्रत्येक वर्ष आषाढ १५ भित्र गाउँसभामा पेश गर्ने व्यवस्था रहेको ।
- पालिकाको लेखा प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली, सार्वजनिक सेवा लेखामान तयार गरी सो अनुसार प्रतिवेदन प्रणाली विकास गरिनु ।

सोच

प्रभावकारी विकास खर्च व्यवस्थापनद्वारा वित्तीय सुशासन ।

लक्ष्य

सार्वजनिक आय र व्ययलाई व्यवस्थित, पारदर्शी र अनुमानयोग्य बनाई समग्र विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउने ।

उद्देश्य

१. सार्वजनिक आय र खर्च प्रणाली पारदर्शी एवं प्रभावकारी बनाउनु ।

रणनीतिहरू

तालिका ४४: वित्तीय अनुशासनका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: सार्वजनिक आय र खर्च प्रणाली पारदर्शी एवं प्रभावकारी बनाउनु ।
वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ।
सार्वजनिक आय व्यय र खरिदलाई प्रभावकारी, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउने ।
बेरुजु न्यूनीकरण गरी बेरुजु फल्लुयौटलाई प्राथमिकता दिने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. लाभ र लागतको विश्लेषणसहित योजना तथा कार्यक्रम अवधिका आधारमा वार्षिक बजेट विनियोजन
२. राजस्व परिचालन क्षमता बृद्धि तालिम सञ्चालन
३. लेखा प्रणाली सुदृढीकरण तालिम सञ्चालन
४. विद्युतीय आर्थिक कारोबार प्रणालीको सुदृढीकरण कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

वार्षिक खरिद योजना समयमै तयार भई खरिद कार्य भएको हुनेछ । राजस्व परिचालन प्रभावकारी रूपमा भएको हुनेछ । सार्वजनिक खर्च व्यवस्थित भई बेरुजु कम भएको हुनेछ ।

८.६ सन्तुलित विकास

पृष्ठभूमि

सघं, प्रदेश र स्थानीय तह बीच प्राकृतिक स्रोतसाधन प्रतिको अधिकार र उपलब्ध स्रोत साधनको बाँडफाँट गर्दा विभिन्न तहहरूको सन्तुलित विकासको अवधारणालाई आत्मसात गरी उपलब्ध स्रोतसाधन र अवसरमा पहुँच सहित समन्यायिक विकास गर्नुपर्ने अवधारणा रहेको छ । लामो समयदेखि विकास निर्माणमा पछाडि परेका वर्ग, समुदाय र क्षेत्रलाई विकासको मूल धारमा ल्याई समान रूपमा विकासको प्रतिफल उपलब्ध गराउने संघीयताको मूल ध्येय रहेको छ । नेपालको संविधानले यही अन्तरवस्तुलाई आत्मसात गर्दै विकासका दृष्टिले पछाडि परेका क्षेत्र र वर्गलाई प्राथमिकता दिई सन्तुलित, वातावरण अनुकूल, गुणस्तरीय तथा दिगो रूपमा पूर्वाधारको विकास गर्ने नीति लिएको छ ।

प्रमुख समस्या

भौगोलिक बिकटताले गर्दा घ्याडलेखका केही बिकट वडाहरू गाउँपालिकाको विकासको मूल प्रवाहमा समाहित हुन नसक्नु तथा निर्माण तथा भौतिक पूर्वाधारहरू बजार क्षेत्र तथा राजमार्गका आसपासमा केन्द्रित हुनु यहाँको सन्तुलित विकासकालागि मुख्य समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

- दुर्गम वडाहरूमा पूर्वाधार विकासकालागि आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको व्यवस्था गर्नु ।
- भौगोलिक कठिनाइ र बिकटताको कारण पूर्वाधार निर्माणमा कठिनाइ हुनु ।
- जनसहभागिता, पारदर्शिता र उत्तरदायित्व प्रवर्द्धन गरी सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु ।
- पिछडिएको क्षेत्र र वर्गलाई विशेष प्राथमिकता दिने नीतिगत व्यवस्था हुनु ।
- गरिबी निवारण तथा रोजगारीकालागि विशेष कार्यक्रम सहित संस्थागत व्यवस्था हुनु ।
- विकास कार्यक्रमको मागमा अत्यधिक वृद्धि हुनु ।

सोच

घ्याडलेखको सन्तुलित विकासमा व्यवहारिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन ।

लक्ष्य

सन्तुलित विकासका माध्यमबाट सामाजिक न्यायको सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य

१. बिकट भुगोल, उत्पीडन र मानव विकासका आधारमा पछाडी परेका समुदायलाई विकासको प्रतिफल समन्यायिक आधारमा वितरण गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका ४५: सन्तुलित विकासका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: बिकट भुगोल, उत्पीडन र मानव विकासका आधारमा पछाडी परेका समुदायलाई विकासको प्रतिफल समन्यायिक आधारमा वितरण गर्नु ।
१.१: गरिवीका आधारमा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत साधनको सम्भाव्यताका आधारमा लगानी बृद्धि गरी सन्तुलित विकास गर्ने । (गरिवी मापनको मापदण्ड अनुसुचिमा दिईएको छ)
१.२: जनतालाई दैनिक आवश्यकताका वस्तु तथा सेवाको पहुँच सहज बनाउने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. हरेक तिन वर्षमा घरधुरीको गरिवी मापन

२. गरिवीका आधारमा अनुदानको कार्यविधि निर्माण तथा कार्यान्वयन
३. स्थानीय रोजगारी प्रवर्द्धन र क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन
४. खानेपानी, सरसफाइ, शिक्षा र भौतिक पूर्वाधारको निर्माणलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने व्यवस्था
५. सहभागीमुलक गरिवी निवारणको व्यवहारिक योजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन
६. सार्वजनिक सहकारी साझेदारीमा विकासका कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

पिछ्छाडिएका वर्ग तथा क्षेत्र लक्षित कार्यक्रमहरूको प्रभावकारितामा अभिवृद्धि भई विपन्न, पिछ्छाडिएको क्षेत्र र सीमान्तकृत वर्ग तथा समुदाय थप लाभ लिई सीप विकास र आयआर्जनका अवसरलाई गरिवी न्यूनीकरणमा परिचालन गरेका हुनेछ ।

परिच्छेद नौ: अन्तर सम्बन्धित क्षेत्रहरू

९.१ मानव अधिकार र न्याय प्रणाली

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले नागरिकका आधारभूत मानव अधिकारलाई मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूति गरेको छ। नेपाल संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्र तथा मानव अधिकार सम्बन्धी विभिन्न महत्त्वपूर्ण अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको पक्ष राष्ट्र भइसकेको छ। नेपालले जनाएको मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्नकालागि संवैधानिक, कानुनी, नीतिगत एवम् संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गर्दै आएको छ। त्यसरी नै न्यायीक प्रणाली अन्तरगत जनतालाई छिटो र छरितो न्याय पाउने कानुनी व्यवस्था अनुरूप गाउँपालिकामा गा।पा।को उपाध्यक्षको नेतृत्वमा रहेको न्यायीक समितिले स्थानीय स्तरका झैझगडा देखी अन्य मिलापत्रका कामहरू सम्पादन गर्दै आएको अवस्था छ।

आर्थिक, सामाजिक वा शैक्षिक दृष्टिले पछाडि परेका वर्ग र समुदायलाई समानुपातिक र समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यका निकायमा सहभागिताको हक हुनेछ भनी संविधानमा नै सामाजिक न्यायको हकको व्यवस्था गरिएको छ। मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र प्रवर्द्धनकालागि संघीय तहमा विद्यमान स्थायी संरचना एवम् संस्थाहरूलाई प्रदेश तथा स्थानीय तहमा पनि विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ। अन्तर तहबीच समन्वय तथा सहकार्य मार्फत मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रमलाई विकासका मुद्दासँग संरचनागत एवम् कार्यात्मक रूपमा जोड्दै लानु आवश्यक देखिन्छ।

प्रमुख समस्या

मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने कुरामा नागरिक र राज्यका सबै निकायमा सचेतना अभिवृद्धि भए तापनि मानव अधिकार सम्बन्धी संस्थागत र नीतिगत स्पष्ट व्यवस्था नहुनु तथा भेदभाव, छुवाछुत, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा जस्ता कुप्रथा, आर्थिक, शैक्षिक तथा सामाजिक पछ्यौटेपन, भौगोलिक संरचना, पूर्वाधार एवम् सेवा सुविधाको उपलब्धता जस्ता कुराहरू मानव अधिकार र सामाजिक न्यायको प्रत्याभूति गर्न नसक्नु आदि यहाँका समस्याका रूपमा रहेका छन्। पालिका स्तरमा उपाध्यक्षको नेतृत्वमा रहेको समितिमा क्षमता विकासको अभाव रहेको छ।

चुनौती तथा अवसर

- संविधान, कानून र अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरूप मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा परिपालना गर्नु र गराउनु।
- मानव अधिकारमैत्री तथा सामाजिक न्यायसहितको सामाजिक एवम् आर्थिक विकास निर्माण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु।
- विद्यमान सर्वस्वीकार्य भएका मानव अधिकार सम्बन्धी मूल्य(मान्यतालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गर्नु।
- मौलिक हक कार्यान्वयनकालागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था हुनु।
- संविधान एवम् कानूनद्वारा संरक्षित मानव अधिकारको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने, मानव अधिकार उल्लङ्घनमा अनुसन्धान गर्ने लगायतका कार्य गर्ने स्वतन्त्र र सक्षम संवैधानिक आयोगको व्यवस्था तथा न्याय सम्पादनकालागि स्वतन्त्र न्यायालयको व्यवस्था हुनु।

सोच

स्वअनुशासित र समतामूलक समाजको निर्माण।

लक्ष्य

संविधानले तोकेका सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक र राजनैतिक अधिकारहरूको प्रत्याभूति गराउने।

उद्देश्य

१. मानव अधिकारमैत्री समाज र शासन पद्धतिको विकास एवम् विस्तार गर्नु।

रणनीतिहरू

तालिका ४६: मानव अधिकार र न्याय प्रणालीका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: मानव अधिकारमैत्री समाज र शासन पद्धतिको विकास एवम् विस्तार गर्नु ।
१.१: समाजमा विद्यमान सबै प्रकारका भेदभाव, छुवाछुत, हिंसा तथा कुप्रथाको अन्त्य गर्ने ।
१.२: मौलिक हक सम्बन्धी कानूनहरूको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
१.३: मानव अधिकार उल्लङ्घनको घटनामा दण्डहीनताको अन्त्य गरी पीडितलाई क्षतिपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. वडा तथा विद्यालय स्तरमा मानव अधिकार सम्बन्धी सचेतनामूलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन
२. फरक क्षमता भएका, असहाय, सीमान्तकृत वर्ग र क्षेत्रका सेवाग्राहीलाई सेवाप्रवाहमा विशेष व्यवस्था
३. पीडित महिला र बालबालिकालाई आर्थिक तथा कानुनी सहायता प्रदान कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय सम्बन्धमा निर्माण भएका कानूनको पूर्ण पालना भएको हुनेछ । मानव अधिकारको व्यावहारिक र संस्थागत रूपमा उपभोग गर्न सक्ने अवस्था सुनिश्चित भएको हुनेछ । मानव अधिकारमैत्री नीति, योजना तथा कार्यक्रम र कार्ययोजना तर्जुमा भएको हुनेछ ।

९.२ शान्ति र सुव्यवस्था

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रिय एकता, स्वाधीनता र स्वाभिमानलाई अक्षुण्ण राखी जनताको सार्वभौम अधिकार, स्वायत्तता र स्वशासनको अधिकारलाई आत्मसात् गरेको छ । वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक लगायत सबै प्रकारका विभेद र छुवाछुतको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने सङ्कल्प गरेको छ । प्रभावकारी सुरक्षा प्रबन्ध सुशासन र विकासको पूर्व शर्त हो । घ्याडलेखमा शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम गरी जनताको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको रक्षा गर्न, शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्न, पूर्वाधार निर्माण र आर्थिक विकासकालागि समेत प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्था गर्न आवश्यक छ ।

प्रमुख समस्या

संवैधानिक व्यवस्था अनुसार शान्ति सुरक्षाकोलागि स्थानीय तहले सम्पादन गर्ने कार्यको सञ्चालन, सुपरीवेक्षण र समन्वय सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने संघीय कानून बनी नसकेको, भड्किएको प्रहरी सङ्गठनकोलागि पनि साधन स्रोत सीमित भएको साथै प्रादेशिक प्रहरी समेत व्यवस्था हुन नसकेको अवस्थामा संघीय प्रहरीले सम्पूर्ण शान्ति सुरक्षाको जिम्मा लिनुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

चुनौती तथा अवसर

- सुरक्षा निकायहरूको आधुनिकीकरण गर्नु ।
- सूचना सञ्जालको व्यवस्था गर्नु ।
- सरकारी एवम् सार्वजनिक सम्पत्तिको बढ्दो अतिक्रमण रोक्नु ।
- पर्याप्त स्रोत साधनको व्यवस्था गर्नु ।
- जिम्मेवार निकाय बीच समन्वय कायम गर्नु ।

- सुरक्षा निकायका संरचना पालिकास्तरमा विस्तार हुनु ।
- जनचेतनतामा अभिवृद्धि हुनु ।
- अनुसन्धान प्रविधिमा द्रुत विकास हुनु ।
- सूचना प्रविधि तथा सञ्चार सुविधाको तीव्र विकास र विस्तार हुनु ।

सोच

शान्तिपूर्ण र सुरक्षित घ्याडलेख ।

लक्ष्य

घ्याडलेखमा भरपर्दो शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम गर्ने ।

उद्देश्य

१. शान्ति, सुव्यवस्था र अमनचयन कायम गरी नागरिकको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्नु ।
२. अपराध नियन्त्रण गरी कानुनी शासन पद्धतिको विकास गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ४७: शान्ति र सुव्यवस्थाका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: शान्ति, सुव्यवस्था र अमनचयन कायम गरी नागरिकको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्नु ।
१.१: पालिकाभित्र शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम गर्ने ।
१.२: शान्ति सुरक्षा स्थापनामा विधिको शासनलाई प्राथमिकतामा राखी काम गर्ने ।
उद्देश्य २: अपराध नियन्त्रण गरी कानुनी शासन पद्धतिको विकास गर्नु ।
२.१: मानव बेचबिखन, अपराध नियन्त्रण तथा लागू औषध नियन्त्रण गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. प्रविधिमैत्री अपराध अनुसन्धानको विकास
२. पालिकाको सुरक्षा नीति तर्जुमा
३. विद्युतीय शासनको अवधारणाको प्रभावकारी कार्यान्वयन
४. लागू औषध नियन्त्रण र अनुगमन कार्यक्रम
५. प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्न पूर्व-सूचना प्रणालीको विकास
६. शान्ति सुरक्षा सम्बन्धी कानूनको संशोधन, परिमार्जन एवम् आवश्यक नयाँ कानूनको निर्माण

अपेक्षित उपलब्धि

पालिकाबासी नागरिकहरूले शान्ति र सुरक्षाको अनुभूति स्पष्ट रूपमा गर्नेछन् । सुरक्षा निकायको क्षमता अभिवृद्धि तथा संगठन सुदृढीकरण भई जनतामा कानून कार्यान्वयनको प्रभावकारिता, दण्डहीनताको अन्त्य, अपराधिक घटनाहरूको न्यूनीकरण तथा सामाजिक शान्ति कायम भएको हुनेछ ।

९.३ भ्रष्टाचार निवारण

पृष्ठभूमि

सार्वजनिक निकायमा हुने ढिलासुस्ती, अनियमितता तथा अनिर्णयजस्ता विकृति एवम् भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको निराकरण गर्न आवश्यक रहेको छ । सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, उत्तरदायी, जनमुखी, अनुमानयोग्य र कानून सम्मत रूपमा सहज र सरल तरिकाले उपलब्ध गराई सबै तह र स्वरूपका भ्रष्टाचार एवम् अनियमिततालाई नियन्त्रण गरी सदाचारयुक्त समाज बनाउन जरूरी छ । घ्याडलेख गाउँपालिकामा भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको विकास गरी सदाचार र सुशासन प्रवर्द्धन गर्न जरूरी छ ।

प्रमुख समस्या

सार्वजनिक निकायहरूमा अपेक्षित उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता बहन गर्ने संस्कृति नहुनु । भ्रष्टाचार विरोधी संस्कृतिको विकास नहुनु । भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकार बीच प्रभावकारी सञ्चार, समन्वय र सहकार्य कायम गर्न नसकिनु ।

चुनौती तथा अवसर

- प्रभावकारी अनुसन्धान तहकिकात सम्बन्धी क्षमता विकास गर्नु ।
- सूचनादाताको संरक्षण गर्नु ।
- साक्षी बस्ने तथा अभियोजन गर्ने कर्मचारीहरूको उचित संरक्षण गर्नु ।
- भ्रष्टाचारीलाई सामाजिक बहिष्कार हुनुपर्नेमा सम्मान प्राप्त हुनु ।
- भ्रष्टाचार विरुद्ध सक्रिय नागरिक समाज तथा सञ्चार जगत हुनु ।
- अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग, सहकार्य र समन्वय तथा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको क्षेत्रीय र सम्पर्क कार्यालयहरूको स्थापना भई भ्रष्टाचार विरुद्धको अभियानलाई प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउनु ।

सोच

भ्रष्टाचारमुक्त घ्याडलेख ।

लक्ष्य

भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति अख्तियार गरी सुशासन कायम गर्ने ।

उद्देश्य

१. भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको नियन्त्रण गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ४८: भ्रष्टाचार निवारणका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको नियन्त्रण गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्नु ।
१.१: भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गर्ने ।
१.२: भ्रष्टाचार निवारण सम्बन्धमा प्राविधिक सहायता र सूचना आदान प्रदानसम्बन्धी नेपाल सरकारले गरेको व्यवस्थालाई सहयोग र कार्यान्वयन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. भ्रष्टाचार विरुद्ध नागरिक सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम
२. भ्रष्टाचारको सूचना दिनेलाई पुरस्कारको व्यवस्था
३. नियमित सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम
४. विकास आयोजनाको खर्च निर्माण स्थलमै सार्वजनिकीकरण गर्ने व्यवस्था
५. संस्थागत क्षमता विकासकालागि आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग

अपेक्षित उपलब्धि

भ्रष्टाचार विरुद्धमा नियोजित रूपमा अभियान सञ्चालन भई भ्रष्टाचार नियन्त्रण हुनेछ । भ्रष्टाचार विरुद्धको शून्य सहनशीलताको नीतिलाई बल मिलेको हुनेछ । सबै संघ संस्थाहरूसँग सहकार्य वृद्धि भई सूचना आदान प्रदान र आवश्यक समन्वयमा प्रभावकारिता आएको हुनेछ ।

९.४ तथ्याङ्क प्रणाली

पृष्ठभूमि

योजना तर्जुमालाई प्रभावकारी बनाउनकालागि तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण गर्न संस्थागत संरचनाको आवश्यक पर्दछ । घ्याडलेख गाउँपालिकाले प्राथमिक सर्वेक्षण तथा द्वितीय स्रोतको तथ्याङ्कको प्रयोग गरेर “घ्याडलेख गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, २०७५” प्रकाशन गरी तथ्याङ्क प्रयोगको एक तहको आधारशीला तयार गरेको छ । साथै सबै वडाहरूले आन्तरिक प्रयोजनकोलागि खण्डित रूपमा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कामको शुरुवात गरेका छन्, तर व्यवस्थित भइसकेको छैन ।

प्रमुख समस्या

तथ्याङ्क सङ्कलन र व्यवस्थापन हेर्ने शाखा व्यवस्थित नहुनु, वडा स्तरमा तथ्याङ्क खण्डीकृत गर्न कठिनाइहरू रहनु, तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण गर्न दक्ष जनशक्ति उपलब्ध नहुनु साथै तथ्याङ्कहरू एकीकृत नहुँदा प्रयोगमा एकरूपकता कायम गर्न नसक्नु आदि मुख्य समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

- तथ्याङ्कमा आधारित रहेर योजना तर्जुमा गर्ने र योजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने परिपाटीको आधारशीला तय गर्नु ।
- तथ्यगत अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गर्दै विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गर्न सघाउ पुऱ्याउन आवश्यक तथ्याङ्कहरूको सङ्कलन र व्यवस्थापन गर्नु ।
- तथ्याङ्कको प्रयोगमा एकरूपकता कायम गर्नु ।
- तथ्याङ्कको आवसेयकता र महत्त्वको बोध हुनु ।
- तथ्याङ्कमा आधारित रहेर योजनाहरू निर्माण हुने परिपाटीको विकास हुनु ।
- छिटो र छरितो रूपमा तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र वितरण गर्न सघाउ पुऱ्याउन सक्ने नयाँ प्रविधिहरू विकास हुँदै जानु ।

सोच

यथार्थ तथ्याङ्कमा आधारित घ्याडलेख को नीति तथा योजना ।

लक्ष्य

गाउँपालिकाका सबै किसिमका तथ्याङ्कहरू नियमित रूपमा अद्यावधिक गरी सबैकालागि पहुँचयोग्य बनाउने ।

उद्देश्य

१. तथ्याङ्कहरू नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने प्रणालीको विकास गर्नु ।
२. तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रियालाई आधुनिकीकरण गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ४९: तथ्याङ्क प्रणालीका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: तथ्याङ्कहरू नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने प्रणालीको विकास गर्नु ।
१.१: तथ्याङ्कको सङ्कलन, प्रशोधन, व्यवस्थापन र प्रकाशनलाई व्यवस्थित बनाउने ।
उद्देश्य २: तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रियालाई आधुनिकीकरण गर्नु ।
२.१: तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र वितरण प्रणालीको आधुनिकीकरण गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. तथ्याङ्क सङ्कलन सम्बन्धी नीति निर्माण
२. तथ्याङ्कका मानक र मापदण्डहरू विकास

३. पालिकाको तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण गरी तथ्याङ्कहरूको एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन र सार्वजनिकीकरण
४. तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषणकोलागि कर्मचारी तथा विज्ञहरूको क्षमता र दक्षता बृद्धि कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

विद्युतीय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना र सञ्चालन भएको हुनेछ । आयोजना अनुगमन र मूल्याङ्कनकोलागि आवश्यक सूचना उपलब्ध भएको हुनेछ । प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध भएका हुनेछ ।

परिच्छेद दश: योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१०.१ योजना तर्जुमा

पृष्ठभूमि

पन्ध्रौं योजनाको राष्ट्रिय लक्ष्य विषय गर्न वागमती प्रदेश सरकारले “ सुसंस्कृत र सुखी जनता समाजवाद उन्मुख समृद्ध प्रदेश” निर्माण गर्ने लक्ष्यका साथ प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाको आधारपत्र तर्जुमा गरेको छ । योजनाबद्ध विकासकालागि तथ्यगत अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गर्दै विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गर्ने र त्यसका आधारमा विषय केन्द्रित रणनीति र व्यवहारिक कार्यनीतिसहितको योजना आवश्यक पर्दछ । त्यसैले घ्याडलेख गाउँपालिकाले पनि पन्ध्रौं योजना तथा वागमती प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाका आधारमा ती योजनाका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू प्राप्ति आधारमा घ्याडलेख गाउँपालिकाले आफ्नो पहिलो पञ्चवर्षीय योजना तयार पारेको छ । योजनाहरूलाई तथ्य र प्रमाणमा आधारित र नतिजामुखी बनाउन हरेक आयोजनाको नतिजा खाका विकास गर्ने र पालिकाले कार्यान्वयन गरेको योजनाको नियमित रूपमा मूल्याङ्कन गरी उपलब्धि सार्वजनिक गर्ने व्यवस्थाको विकास गर्न पनि आवश्यक भएको छ ।

प्रमुख समस्या

राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश योजना आयोगसँग नियमित रूपमा परामर्श गरी नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यक्रमहरूको वर्गीकरण गर्ने वातावरण बन्न नसक्नु । योजना तर्जुमालाई मार्गनिर्देश गर्न आवश्यक खण्डीकृत तथ्याङ्कको उपलब्धता नहुनु । पर्याप्त जनशक्ति, भौतिक संरचना र बजेटको अभाव रहनु । कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु र समयमा नै योजनाको तयारी हुन नसक्नु मुख्य मस्याहरू हुन ।

चुनौती तथा अवसर

- प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, वार्षिक विकास कार्यक्रम र मध्यमकालीन खर्च संरचना बीचको सामन्जस्य कायम गर्दै योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
- योजना निर्माणकोलागि आवश्यक विज्ञ जनशक्तिहरू पालिका स्तरमा नै उत्पादन गरी योजना निर्माणको प्रणालीलाई मजबुत र दिगो बनाउनु ।
- नियमित रूपमा विषयगत तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषण गरी योजना छनौट गर्ने प्रणालीको आधारशीला तयार गर्नु ।
- योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायको क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गरी योजना कार्यान्वयन गर्नु ।
- योजना तर्जुमाप्रति सबै समुदायको जनचासो र सहभागिता बढ्दै जानु ।
- राष्ट्रिय योजना आयोग तथा प्रादेशिक नीति तथा योजना आयोगको अनुभव योजना निर्माणमा उपयोग गर्न सक्ने सम्भावनाहरू रहनु ।
- घ्याडलेख पालिकाले पञ्चवर्षीय योजना निर्माण गरी योजनाबद्ध रूपमा विकास निर्माणका कार्यहरू अगाडि बढाउने कार्यको थालनी हुनु ।
- राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश नीति तथा योजना आयोग बीच सहकार्य र समन्वय बृद्धि भई स्थानीय तहलाई सहजीकरण गर्ने वातावरण बन्नु ।

सोच

"स्थानीय आवश्यकताका आधारमा योजना निर्माण तथा प्राथमिकीकरण गर्ने पद्धतिको विकास"

लक्ष्य

परिणाममुखी योजना निर्माणको घ्याडलेखलाई समृद्ध बनाउने ।

उद्देश्य

- वैज्ञानिक तथ्यमा आधारित परिणाममुखी योजना तर्जुमा गर्नु ।
- योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
- योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ५०: योजना तर्जुमाका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: वैज्ञानिक तथ्यमा आधारित परिणाममुखी योजना तर्जुमा गर्नु ।
१.१: तथ्यका आधारमा स्थानीय आवश्यकतालाई समेटेर परिणाममुखी नीति तथा योजना बनाउने ।
उद्देश्य २: योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
२.१: विषयगत समितिहरू बनाई तहगत सम्बन्ध तथा अन्तरसरकारी समन्वय कायम गर्ने ।
उद्देश्य ३: योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गर्नु ।
३.१: योजना अनुगमन निर्देशिका र सयन्त्र बनाई नियमित समीक्षा गर्ने साथै तेस्रो र स्वतन्त्र पक्षबाट विशेष आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

- योजनाको वर्गीकरण गर्न मापदण्ड तर्जुमा
- अनुगमनको निर्देशिका निर्माण तथा कार्यान्वयन
- आयोजनाको पहिचान, छनौट र कार्यान्वयन गर्ने उच्चस्तरीय संयन्त्र निर्माण
- राष्ट्रिय योजना आयोग, प्रादेशिक नीति तथा योजना आयोग, विकास साझेदार संघ संस्था, र निजी संघ—संस्थाहरूसँग सहकार्य गरी अनुसन्धानमूलक कार्य सञ्चालन
- तोकिएका आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन आफै वा तेस्रो पक्षद्वारा मूल्याङ्कन
- योजना तर्जुमाका सबै चरणमा लाभग्राही र सरोकारवालाको सहभागितामा छलफल कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

योजना तर्जुमा प्रणालीको संस्थागत विकास र नीतिगत व्यवस्था लागु हुनेछ । सूचकहरूको आधारमा आयोजनाहरूको कार्यान्वयन र बजेटको निश्चित प्रतिशत अध्ययन अनुसन्धानकालागि छुट्याइएको हुनेछ ।

१०.२ आयोजना बैंक

पृष्ठभूमि

घ्याडलेखको तिब्र आर्थिक विकास तथा सामाजिक रुपान्तरणकालागि आवश्यक आयोजनाहरूको पहिचान गर्दै तिनको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरी वित्तीय अनुशासन कायम गर्न र लगानीका थप अवसर जुटाउन प्रारम्भ देखि नै आयोजना बैंकको अवधारणालाई आत्मसात सोही अनुरूप अयोजना बैंकको तयारी गरे बाट स्थानीय माग र आवश्यकता अनुरूप आर्थिक रूपमा संभाव्य, सामाजिक सांस्कृतिक रूपमा ग्राह्य, वातावरणीय रूपमा अनुकूलित र व्यवस्थापकीय रूपमा कार्यान्वयन योग्य आयोजनाहरूको छनौट गर्न र कुशल कार्यान्वयन गरी अपेक्षित उपलब्धि विषय गर्न घ्याडलेख आयोजना बैंकले आवधिक योजना बनाउन सहयोग गरेको छ ।

प्रमुख समस्या

पूर्वतयारी र विश्लेषण विना आयोजनाहरूको छनोट गरी कार्यान्वयन गर्ने परिपाटीले निरन्तरता पाउनु । आवश्यकता, लागत र लाभ विश्लेषण गरी आयोजनाहरूको बैंक बनाउने परिपाटी विकास हुनु पर्नेमा राजनीतिक र प्रशासनिक पहुँच हावी हुनु । संस्थागत संरचना र पर्याप्त जनशक्ति नहुँदा आयोजना बैंक बनाउने कार्यहरू अगाडि बढ्न नसक्नु । अध्ययन र अनुसन्धानको आधारमा आयोजनाहरूको लागत र मुनाफाबारे स्पष्ट हुन नसक्दा अन्तरिक लगानी व्यवस्थापन र लगानी आकर्षित गर्नमा कठिनाइहरू हुनु ।

चुनौती तथा अवसर

- संघीय तथा प्रदेश सरकारसँग तादत्म्यता हुने गरी आयोजनाहरूको बैंक तयार पार्नु ।
- आयोजना बैंक बनाउनकोलागि संस्थागत संरचना निर्माण गर्नु ।
- लागत र मुनाफा हेरी सरकारी आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने परिपाटीको विकास गर्न सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याउने आयोजनाहरूको आयोजना बैंक बनाउनु ।
- सरकारी स्रोतले मात्र विकास गर्न नसकिने पालिकाका गौरवका आयोजनाहरूको विकासकोलागि निजी क्षेत्र तथा वैदेशिक लगानीकर्ता आकर्षित गर्न सहयोगी हुने गरी आयोजना बैंक बनाउनु ।
- आयोजनाहरूको छनोट प्रक्रिया वैज्ञानिक बनाउनु ।
- सम्भाव्यता अध्ययनका आधारमा स्थानीय स्तरको आयोजना बैंक बनाउने अभ्यास प्रारम्भ गर्नु ।
- आयोजना बैंक बनाउने कार्यलाई प्राथमिकतामा राख्नु ।
- आयोजना बैंक बनाएर मात्र बजेट विनियोजन योजना तर्जुमालाई भरपर्दो बनाउन आयोजनाको सूची तयार गर्ने अभ्यासहरूको प्रारम्भ हुनु ।

सोच

"आयोजना बैंक मार्फत घ्याडलेखको रणनीतिक आयोजनाहरूको पहिचान र छनोट"

लक्ष्य

आयोजनाहरूका निर्धारित लक्ष्यहरू तोकिएको गुणस्तर, लागत र समयबधि भित्र सम्पन्न गरी लगानीको उच्चतम प्रतिफल प्राप्त गर्ने ।

उद्देश्य

१. घ्याडलेखको त्रि विकासकालागि आयोजना बैंक बनाउने आधारशीला निर्माण गर्नु ।
२. आयोजना कार्यान्वयन मोडालिटी पहिचान गरी सिफारिस गर्नु ।
३. वित्तीय स्रोतको पहिचान गरी प्रभावकारी ढङ्गबाट परिचालन गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ५१: आयोजना बैंकका रणनीतिहरू

रणनीतिहरू
उद्देश्य १: घ्याडलेखको त्रि विकासकालागि आयोजना बैंक बनाउने आधारशीला निर्माण गर्नु ।
१.१: आयोजना बैंक निर्माणको थप वैज्ञानिक आधार तयार गर्ने ।
उद्देश्य २: आयोजना कार्यान्वयन मोडालिटी पहिचान गरी सिफारिस गर्नु ।
२.१: कार्यान्वयन मोडालिटीकोलागि आवश्यक नीति नियम बनाई नियमन गर्ने ।
उद्देश्य ३: वित्तीय स्रोतको पहिचान गरी प्रभावकारी ढङ्गबाट परिचालन गर्नु ।

३.१: संघीय तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी आवश्यक वित्तीय स्रोत तथा साधनको पहिचान तथा परिचालन गर्ने ।

विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. आयोजना बैंक समिक्षा
२. सम्भाव्यता अध्ययन गरी आयोजना बैंक अनुरूप कार्यक्रम तर्जुमा
३. छनौटमा परेका आयोजनालाई आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने र मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गर्ने व्यवस्था
४. आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्माण
५. आयोजना बैंकलाई विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेख राख्न कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि
६. राजस्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा

अपेक्षित उपलब्धि

बजेट विनियोजन पारदर्शी, समतामूलक र वैज्ञानिक भएको हुनेछ । विकासका आयोजनाहरू आयोजना बैंकमा आवद्ध गरी सञ्चालन भएको हुनेछ । आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण र छनौट अध्ययन अनुसन्धान र मापदण्डको आधारमा भएका हुनेछन् ।

१०.३ योजनाको संस्थागत कार्यान्वयनको व्यवस्था

पृष्ठभूमि

समृद्ध घ्याडलेख निर्माण गर्न बनेका योजनाहरूको सफल कार्यान्वयनकालागि तीन तहका सरकारहरू बीच मात्र नभई पालिका भित्रैका सबै वडा कार्यालयहरू तथा विभिन्न सरकारी कार्यालयहरू बीच समन्वय एवम् सहकार्य अत्यावश्यक हुन्छ । नेपालको संविधानको धारा २३२ मा तीन तहका सरकारहरूको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने उल्लेख गरेको छ । त्यसैगरी अनुसूची ५ मा नेपाल सरकारले सम्पादन गर्ने एकल अधिकार क्षेत्र भित्रका कार्यहरू, अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारले सम्पादन गर्ने कार्यहरू, अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशले साझा रूपमा सम्पादन गर्ने कार्यहरू, अनुसूची ८ मा स्थानीय तहका एकल अधिकार क्षेत्र भित्रका कार्यहरू र अनुसूची ९ मा तीन तहका सरकारले सम्पादन गर्ने साझा अधिकारका कार्यहरू उल्लेख गरिएको छ । देशमा संघीयताको अभ्यास प्रारम्भ भए पश्चात् तीन तहमा (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) सरकार गठन भई क्रियाशील भएका छन् । तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने एकल अधिकार क्षेत्रका कार्यहरूमा प्रष्टता भए तापनि साझा अधिकार भित्रका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने कार्यहरूमा प्रष्टता आएको छैन । तसर्थ तीन तहका सरकारले प्रभावकारी काम सम्पादन गर्न आपसी सामन्जस्य, समन्वय र सहकार्य आवश्यक पर्दछ । प्रष्टता नभएका कार्यहरू आपसी सहकार्य र समन्वयमा सम्पादन गरी जनतालाई सरकारको उपस्थिति र अनुभूति गराउन सकिन्छ ।

प्रमुख समस्या

स्थानीय तहका क्षेत्राधिकारहरू मोटामोटी रूपमा मात्र उल्लेख गरिएको र तोकिएको नछुट्याइएको हुँदा कार्य सम्पादन गर्न केही अस्पष्टताहरू रहेको । कार्य विस्तृतीकरणमा केही व्याख्या गरिएको भए तापनि व्याख्या नभएका कैयौं सबालहरू रहेको । कार्यान्वयन चरणमा ती कार्यहरू दोहोरिने, एक अर्काको क्षेत्र अतिक्रमण हुने । तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने आयोजनाहरूको हालसम्म वर्गीकरण नभएको । योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा थप समस्या पैदा गरेको ।

चुनौती तथा अवसर

१. तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने आयोजनाहरूको वर्गीकरण गरी कार्य प्रष्टता गर्नु ।
२. प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू कार्यान्वयनकोलागि स्रोत व्यवस्थापन गर्नु ।
३. आयोजना कार्यान्वयनमा प्रभावकरिता ल्याउनु ।
४. आयोजनाहरूको वर्गीकरण गरी कार्य प्रष्टता ल्याउन आयोजना वर्गीकरण सम्बन्धी छलफलले नीति निर्माताको ध्यान आकर्षण गर्नु ।
५. संघीयता कार्यान्वयनकोलागि कार्यतालिका निर्माण हुनु ।

सोच

"सबै तहका सरोकारवाला सरकारहरू तथा सरकारी निकायसँग सहअस्तित्व सहितको सहकार्य"

लक्ष्य

सहकार्य र समन्वयका आधारमा आयोजनाहरूका किफायत र समयमा नै कार्यान्वयन गर्ने क्षमतामा अभिवृद्धि

उद्देश्य

क आयोजना पहिचान, बजेट विनियोजन तथा निर्माणमा सबै तहका सरोकारवाला सरकारहरू तथा सरकारी निकायसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ५२: योजनाको संस्थागत कार्यान्वयनको व्यवस्थाका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: आयोजना पहिचान, बजेट विनियोजन तथा निर्माणमा सबै तहका सरोकारवाला सरकारहरू तथा सरकारी निकायसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्नु ।
१.१: तीन तहका सरकारको कार्यक्षेत्र र क्षेत्राधिकार प्रष्ट गर्न आयोजनाहरूको वर्गीकरण गर्न प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. आयोजनाहरूको पहिचान, विकास तथा कार्यान्वयन
२. ठुला आयोजनाहरूको कार्यान्वयन समयन्वय सहजीकरण
३. योजना तर्जुमा गर्न विज्ञहरूसँग प्राविधिक परामर्श

अपेक्षित उपलब्धि

संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट राजस्वको बाँडफाँड, समपूरक, ससर्त र विशेष अनुदान आवश्यकता अनुसार समयमै प्राप्त हुनेछ । ठुला रणनीतिक आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन गर्ने र कार्यान्वयनकोलागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था हुनेछ ।

१०.४ अनुगमन, मूल्याङ्कन र वार्षिक समिक्षा

पृष्ठभूमि

अनुगमनले विकास कार्यक्रम र आयोजनाहरूको नतिजा खोज्ने र कार्यान्वयन गर्ने पक्षलाई बढी जिम्मेवार बनाउनुको साथै जवाफदेही पनि बनाउँछ । नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको कार्यान्वयनको सुनिश्चिततालागि अनुगमन तथा त्यसबाट प्राप्त नतिजाको विश्लेषणकालागि मूल्याङ्कनको आवश्यकता पर्दछ । विकास आयोजनाहरूबाट, निर्धारित समयवाधि भित्र निश्चित उपलब्धि तथा लागत अनुसारको प्रतिफल प्राप्त भए/नभएको यकिन गर्न सशक्त एवम् निष्पक्ष अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था हुनुपर्दछ । अनुगमन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो, जो

आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ, यसको मुख्य उद्देश्य चालु परियोजनाको प्रगति र ढिलासुस्तीको बारेमा सरोकारवालाहरूलाई समयमा नै जानकारी गराई परियोजनालाई सही बाटोमा हिंडाउनु हो ।

प्रमुख समस्या

कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु, आवश्यक तथ्याङ्क र सूचनाहरू उपलब्ध र व्यवस्थित नहुनु । सीमित बजेट, तथ्याङ्कको कमजोर आधारहरू, संस्थागत संरचनाहरू व्यवस्थित नहुनु । पर्याप्त जनशक्ति र भौतिक संरचना नहुनु

चुनौती तथा अवसर

- सफलतापूर्वक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन गर्नु ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गर्नु ।
- नतिजामूलक तथ्यहरूको पहिचान गरी आयोजनामा समावेश गर्नु ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन बारे संस्थागत धारण बन्नु ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यकोलागि संगठन संरचना निर्माण गर्दा महत्त्व दिनु ।

सोच

"प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास"

लक्ष्य

नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई विकास निर्माण तथा व्यवस्थापनमा संस्थागत एवम् स्थापित गर्ने ।

उद्देश्य

१. योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको निर्माण तथा नीतिगत व्यवस्था गर्नु ।

रणनीतिहरू

तालिका ५३: अनुगमन, मूल्याङ्कन र वार्षिक समिक्षाका रणनीतिहरू

रणनीति
उद्देश्य १: योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
१.१: जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
१.२: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका बनाई तहगत रूपमा अनुगमन संयन्त्र विकास गर्ने ।
१.३: आयोजनाहरूको हरेक पक्षलाई आधार मानी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
उद्देश्य २: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको निर्माण तथा नीतिगत व्यवस्था गर्नु ।
२.१: अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकोलागि स्पष्ट नीति बनाई लागु गर्ने ।
२.२: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
२.३: योजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई यथार्थपरक र परिणामुखी बनाउने ।
विस्तृत जानकारीका लागि हेर्नुहोस् आवधिक योजना

प्रमुख कार्यक्रम

१. आयोजनाहरूको आवश्यक अनुगमन र मूल्याङ्कन
२. निर्देशिका तथा अन्य सामग्रीको विकास
३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड निर्माण तथा कार्यान्वयन
४. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तर्जुमा
५. सूचकहरूको निर्माण
६. जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

आयोजना अनुगमन र मूल्याङ्कनकोलागि छुट्टाछुट्टै निर्देशिका बनेको हुनेछ । हरेको आयोजनाको लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका सूचकहरू बनेका हुनेछन् । सूचकहरूको आधारमा आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गरिएको हुनेछ । विकासकोलागि छुट्याइएको बजेटको निश्चित प्रतिशत अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकोलागि छुट्याइएको हुनेछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट निस्केका परिणामहरू र सिफारिसहरूलाई योजना तर्जुमा समावेश गरिएको हुनेछ ।

परिच्छेद एघारः कार्यक्रम खाका

तालिका ५४: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र विकास योजना/कार्यक्रम खाका

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रू. हजारमा)		
घ्याडलेख गाउँपालिकाका गौरवका आयोजनाहरू										३६२०००	३७.६०	
पिपल भङ्गाङ्ग - हायूटार- सोला भङ्गाङ्ग - रामपुर पक्की सडक निर्माण	किमि	६	५	७५०००	५	७५०००	५	७५०००	२३	२२५०००	२२.२७	P ¹
घ्याडलेख रिडरोड निर्माण (सिम्ले खोला - रामपुर — सिङ्पाल — जुगेपानी — कागलिङ — सातदोबाटो — फापरचुली — सिम्ले)	किमि	०	२	३००००	२	३००००	२	३००००	६	९००००	६.९९	P ¹
कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	सङ्ख्या	०				५०००		५०००		९००००	०.९९	P ²
फापरचुली पर्यटन क्षेत्र पूर्वाधार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	एकमुष्ट	०		९५००		९५००		९५००		४५००	०.४५	
रामपुर खोला (पाखुराफेदी) ड्याम निर्माण गरी लिफ्ट सिंचाइ आयोजना सञ्चालन (वार्ड नं. ४/५ करिव ५०० मि. उचाइ)	सङ्ख्या	०		९०००		५०००		५०००		९९०००	९.०९	P ¹
लिपे खोला - टुनी भङ्गाङ्ग लिफ्ट सिंचाइ आयोजना सञ्चालन (करिव २०० मि. उचाइ)	सङ्ख्या	०		९०००						९०००	०.९०	P ¹
चिस्थान केन्द्र निर्माण (५०० मे.ट. क्षमता)	सङ्ख्या	९		५००		५०००		५०००	९	९०५००	९.०४	P ²
पन्ध्र शैयाको सुविधा सम्पन्न अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालन	सङ्ख्या	०		९००००		२००००				३००००	२.९७	P ¹
कृषि, वागवानी, पशुपन्छि विकास र व्यवसायिकरण										५०५५०	५.००	
कृषि										३९५५०	३.९९	
एक घर एक टनेल	सङ्ख्या	२००	९००	५००	९५०	७५०	२००	९०००	६५०	२२५०	०.२२	P ¹
एक वडा एक बिउ विजन भण्डारण तथा संकलन केन्द्र (अदुवा, आलु र बकुल्ला)	सङ्ख्या	०	९	३००	९	३००	९	३५०	३	९५०	०.०९	P ²

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
कृषि पकेट क्षेत्र निर्माण (अदुवा, कागती, केरा, अलैची-वार्ड नं. १; बकुल्ला, अदुवा-वार्ड नं. २; बकुल्ला, लसुन र प्याज-वार्ड नं. ३; कोदो र आलु-वार्ड नं. ४; बकुल्ला, कागती, अम्लीसो-वार्ड नं. ५)	सङ्ख्या	०	१	५००	१	५००	१	५००	३	१५००	०.१५	P ¹
आर्गानिक खेति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
एक पकेट क्षेत्र एक हाते ट्र्याक्टर व्यवस्थापन	सङ्ख्या	०	५	१०००	१०	२०००	१०	२०००	२५	५०००	०.४९	P ¹
एक वडा एक कृषि प्राविधिक	सङ्ख्या	२	१	४००	१	४००	१	४००	५	१२००	०.१२	P ²
कृषि प्राविधिक विद्यालय	सङ्ख्या	०					१	२००००	१	२००००	१.९८	P ²
एक वडा एक आधुनिक नर्सरी सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३५०	३	९५०	०.०९	P ²
एक वडा एक कृषि प्याथोलोजी ल्याब निर्माण तथा सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३५०	१	३५०	३	१०००	०.१०	P ²
बाली बिमा कार्यक्रम	एकमुष्ट			४००		४००		५००		१३००	०.१३	P ¹
बाँझो जग्गा निरुत्साहित कार्यक्रम	एकमुष्ट			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ¹
कृषि एम्बुलेन्स सञ्चालन	सङ्ख्या	०			१	३०००			१	३०००	०.३०	P ¹
पशुपालन										११०००	१.०९	
दुग्ध संकलन केन्द्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम (वार्ड नं. २, ४ र ५)	सङ्ख्या	२	१	५००	१	५००	१	५००	५	१५००	०.१५	
बाखा पालन प्रवर्द्धन तथा पकेट क्षेत्र व्यवस्थापन (वार्ड नं. १, २, ३, ४ र ५)	सङ्ख्या	०	१	५००	१	५००	१	६००	३	१६००	०.१६	P ¹
एक वार्ड एक पशु प्राविधिक (ल्याब सहित)	सङ्ख्या	२	१	४००	१	४००	१	४००	५	१२००	०.१२	P ²
नस्र सुधार कार्यक्रम (जैविक र AI)	एकमुष्ट			७००		८००		९००		२४००	०.२४	P ²
कुखुरा पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	एकमुष्ट			३००		३५०		४००		१०५०	०.१०	P ¹
बंगुर पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	एकमुष्ट			२००		२५०		३००		७५०	०.०७	P ¹
पशु बिमा कार्यक्रम (७५%/२५%)	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
पशुपालन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	२	५००	२	५००			४	१०००	०.१०	P ¹
पर्यटन विकास										११५००	१.१४	
जातीय तथा सांस्कृतिक पहिचान सहितको होमस्टे सञ्चालन (सुनुवार टोल -वार्ड नं. १); थामी टोल - वार्ड नं. २; र अमले वार्ड नं. १)	सङ्ख्या	०					१	५००	१	५००	०.०५	P ²
पदमार्गहरूको निर्माण (हरिहरपुरगढी-मरिन-मधुवनी-डांडी गुरासे-सोला भञ्ज्याङ्ग-चन्दनपुर-नैसने-राजधानी)	किमि	०	३	१५००	४	२०००	५	२५००	१२	६०००	०.५९	P ¹
पदमार्गहरूको निर्माण (फापरचुली-सातदोबाटो)	किमि	०					३	१५००	३	१५००	०.१५	P ²
जुगेपानी (सिन्धुली/काभ्रे बोर्डर) रहेको लखान गुम्बा संरक्षण तथा पर्यटन प्रवर्द्धन	एकमुष्ट			५००				१५००		२०००	०.२०	P ²
मरिन-बराज मन्दिर संरक्षण तथा पर्यटन प्रवर्द्धन	एकमुष्ट			५००		१०००				१५००	०.१५	P ²
लघु उद्यमशिलता विकास र स्व-व्यवसाय प्रवर्द्धन										६२००	०.६१	
लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹
स्थानीय बजारको माग र आपूर्तिको आधारमा व्यवसाय सञ्चालनमा सहजिकरण कार्यक्रम	एकमुष्ट			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ¹
प्रविधि तथा सिप हस्तान्तरण र सबलीकरण कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	५००		८००		१०००	१	२३००	०.२३	P ²
लगानी स्रोत सम्मको पहुँच स्थापित गर्न सहजिकरण कार्यक्रम	एकमुष्ट			३००		५००		७००		१५००	०.१५	P ¹
वित्तिय संस्था र सहकारी क्षेत्र परिचालन										५१००	०.५०	
हरेक बस्ती तथा टोलमा महिला आत्मनिर्भर समूहहरूको गठन र परिचालन	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ¹
समूहलाई बडास्तरको वचत तथा ऋण सहकारीमा आवद्धता र मर्जिड	सङ्ख्या	०			१	५००			१	५००	०.०५	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण	
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)			
सहकारीको व्यवसायिक योजना निर्माण	सङ्ख्या	०	१	४००					१	४००	०.०४	P ²	
डिजिटल अभिलेखनका लागि सहजिकरण कार्यक्रम	सङ्ख्या	०					१	५००	१	५००	०.०५	P ²	
सहकारी सिद्धान्त र अन्तरराष्ट्रिय अभ्यासको आधारमा अनुगमन	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ¹	
गाउँपालिकाका सबै घरघुरीलाई सहकारीमा आवद्ध गर्ने कार्यक्रम	सङ्ख्या	६५०	३००	२००	५००	३००	५००	३००	१९५०	८००	०.०८	P ¹	
गरिवी स्तर अनुसार आयआर्जन वृद्धिका लागि सहकारी मार्फत सहायता कार्यक्रम	एकमुष्ट			५००		५००		७००		१७००	०.१७	P ¹	
उद्योग बाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्था										८२००	०.८१		
पिठो तथा च्याखला उत्पादन तथा प्याकिङ्ग उद्योग सञ्चालन	एकमुष्ट			५००		१०००		१५००		३०००	०.३०	P ¹	
तितेपातीको व्यवसायिक खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ²	
स्थानीय श्रोतको पहिचान गरी स्थानीय स्रोतमा आधारित हस्तकला उद्योग सञ्चालन (नाड्लो, डालो आदि)	सङ्ख्या	०	१	३००	२	६००	२	६००	५	१५००	०.१५	P ¹	
एक वडा एक शुपथ मुल्य खाद्यान्न पसल	सङ्ख्या	०				१	५००	१	५००	२	१०००	०.१०	P ¹
उद्योग व्यवशाय सञ्चालनकालागि स्थानीय आवश्यकता अनुरूपको कार्यविधि निर्माण	सङ्ख्या	०	१	३००					१	३००	०.०३	P ²	
सबै प्रकारका स्थानीय उद्योग-व्यवशायको सहज दर्ता तथा नियमित अनुगमनको व्यवस्था	एकमुष्ट			१००		१००		१००		३००	०.०३	P ²	
गाउँपालिका क्षेत्रबाट भइ राखेको कुचो, बाँस, बोडी, सिमि, अदुवाको निर्यातको व्यवसायिक प्रवर्द्धन	एकमुष्ट			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ¹	
स्थानीय उद्योग-व्यवसायी प्रोत्साहन कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	२००	१	२००	१	२००	३	६००	०.०६	P ¹	
खाद्य सुरक्षा र गरिवी निवारण										८४००	०.८३		
सुत्केरी प्रोत्साहन कार्यक्रम	एकमुष्ट			१०००		१०००		११००		३१००	०.३१	P ¹	

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
पोषण स्तरिकरण तथा गर्भवती महिला पहिचान कार्यक्रम	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ¹
पोषण सचेतना कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	५	१०००	५	१०००	५	१०००	१५	३०००	०.३०	P ¹
गरिवी नक्सांकन कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	७००					१	७००	०.०७	P ¹
बाँझो जग्गा राख्ने प्रवृत्ती निरुत्साहन कार्यक्रम	एकमुष्ट					५००		५००		१०००	०.१०	P ¹
श्रम तथा रोजगार र वैदेशिक रोजगार										६५००	०.६४	
रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना (स्वदेश तथा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी) व्यवस्थापन तथा सञ्चालन	सङ्ख्या	०					१	१५००	१	१५००	०.१५	P ¹
सचेतनामुलक (रिटर्नी स्वयंसेवक परिचालन र अन्तरक्रिया र होर्डिङ बोर्ड र जानकारीमुलक पर्चा विकास तथा वितरण) कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ¹
आर्थिक र वित्तीय साक्षरता कक्षा सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	५००					१	५००	०.०५	P ¹
व्यवसायिक सीप विकास तालिम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ¹
वैदेशिक रोजगारमा गएका व्यक्ति तथा तिनका परिवारका लागि मनोसामाजिक परामर्श सेवा कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	२००	१	२००	१	२००	३	६००	०.०६	P ¹
वैदेशिक रोजगारसँग सम्बन्धित ठगी लगायतका समस्याहरूमा पिडितहरूको न्यायमा पहुँचका लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय र वैदेशिक रोजगार विभागसँग आवश्यक समन्वय र सहजिकरण	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ¹
वैदेशिक रोजगारबाट फर्केर आएका व्यक्तिहरूलाई उद्यम विकासका लागि सहजिकरण तथा सहयोग कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	५००	१	५००	१	५००	३	१५००	०.१५	P ¹
सिंचाइ तथा जलस्रोत										२९८००	२.९५	

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य				योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण		
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट			लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)
सिरुटार-झुगनटार-लामिटार-आहाल डाँडा सिंचाइ आयोजना निर्माण- (२ किमी - वार्ड नं. २)	बहुवर्षीय			५००		१०००		२०००		३५००	०.३५	P ¹
सिम्ले फाँट घट्ट - चालिसे (ठाडो खोला मुहान) सिंचाइ कुलो निर्माण (२.५ किमी - वार्ड नं. २)	बहुवर्षीय			५००		२०००		२०००		४५००	०.४५	P ¹
हाँडीखोला — बजुटोल - हायूटार सिंचाइ कुलो निर्माण (३ किमी - वार्ड नं. २)	बहुवर्षीय			५००		१०००		१०००		२५००	०.२५	P ¹
कोल्टा सिंचाई (मरिण खोला) मर्मत, सम्भार र पुननिर्माण (५ किमी - वार्ड नं. ३)	वार्षिक			१०००		१०००		१०००		३०००	०.३०	P ¹
दलिन भञ्ज्याङ्ग (हाँडी खोला मुहान) सिंचाइ कुलो निर्माण (२ किमी - वार्ड नं. ३)	बहुवर्षीय			५००						५००	०.०५	P ¹
तमाजोर चौकीटार फाँट सिंचाइ कुलो निर्माण (३ किमी - वार्ड नं. ३)	बहुवर्षीय			५००		१०००		१०००		२५००	०.२५	P ¹
मसानघाट — नारकटे — छबिसे - फोक्से (तामाजोर खोला) सिंचाइ कुलो निर्माण (५ किमी - वार्ड नं. ४)	बहुवर्षीय					५००		१५००		२०००	०.२०	P ¹
रामपुर — दोभान - भैसे घाट (कालीखोला) सिंचाइ कुलो निर्माण (४ किमी - वार्ड नं. ४)	बहुवर्षीय					५००		२०००		२५००	०.२५	P ¹
बोक्से ठाडे (डांगडुंगे सिंचाई) सिंचाइ कुलो निर्माण (४ किमी - वार्ड नं. ५)	बहुवर्षीय					५००		१०००		१५००	०.१५	P ¹
चौतारा - घुलानटोल सिंचाइ कुलो निर्माण (२ किमी - वार्ड नं. ५)	बहुवर्षीय							५००		५००	०.०५	P ¹
माटोबारी (मुहान रामपुर खोला) किमी (२ किमी - वार्ड नं. ५)	बहुवर्षीय							५००		५००	०.०५	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
कोल्टार बागमारा (मुहान खानीखोला) सिंचाइ कुलो निर्माण (२ किमी - वार्ड नं. ५)	बहुवर्षीय							५००		५००	०.०५	P ¹
थोपा सिंचाई प्रवर्द्धन कार्यक्रम	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹
प्लास्टिक पोखरी ५० वटा	सङ्ख्या	०	५	१००	१०	२००	१०	२००	२५	५००	०.०५	P ¹
२० वटा सिंचाइको मुहान संरक्षण तथा मर्मत-संहार	सङ्ख्या	०	१	३००	४	१२००	५	१५००	१०	३०००	०.३०	P ¹
वाटर लिफ्टीङ्ग परियोजनाको संभाव्यता अध्ययन	सङ्ख्या	०	१	८००					१	८००	०.०८	P ¹
जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ										६२००	०.६१	
जनसङ्ख्या सम्बन्धी सम्पूर्ण तथ्याङ्कहरू सङ्कलन तथा अद्यावधिक	एकमुष्ट			५००						५००	०.०५	P ²
हरेक वस्तीहरूमा जनसङ्ख्या व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	२०	५००	२०	५००	२०	५००	६०	१५००	०.१५	P ²
किशोर किशोरी मैत्री तथा यूवामुखी कार्यक्रमहरू सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ¹
वस्तीहरूमा स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउने लागि गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ¹
गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरी बसाइँसराइलाई कम गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ¹
विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹
स्वास्थ्य र पोषण										३९२००	३.८८	
एक वार्ड एक एम्बुलेन्स	सङ्ख्या	१			१	२०००	१	२०००	३	४०००	०.४०	P ¹
तीन वटा बर्थिंग सेन्टर स्थापना तथा सञ्चालन	सङ्ख्या	३	१	२०००			१	२०००	५	४०००	०.४०	P ¹
१५ शैया अस्पताल निर्माण	बहुवर्षीय			१००००		१००००				२००००	१.९८	P ¹
स्वास्थ्य कर्मीलाई SBA र परिवार नियोजनको तालिम	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
स्वास्थ्य चौकिहरूमा ल्याव सेवाको व्यवस्थापन	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹
नागरिक स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम	एकमुष्ट			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ¹
“सवैका लागी स्वास्थ्य” जनचेतनामुलक कार्यक्रम (कोभिड-१९ व्यवस्थापन)	एकमुष्ट			२०००		१५००		५००		४०००	०.४०	P ¹
आधारभूत तथा पुनर्ताजकी तालीम एवं जनशक्ति व्यवस्थापन	सङ्ख्या	०	१	५००	१	५००	१	५००	३	१५००	०.१५	P ¹
स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	सङ्ख्या		१	५००	१	५००	१	५००	३	२४००	०.२४	P ¹
शिक्षा										१७०००	१.६६	
विद्यालयमा खानेपानीको व्यवस्था (५ वटा विद्यालय)	सङ्ख्या	२५	३	६००	२	४००			३०	१०००	०.१०	P ¹
छात्रा मैत्री शौचालय निर्माण (१५ वटा विद्यालय)	सङ्ख्या	३	२	१०००	३	१५००	४	२०००	१२	४५००	०.४५	P ¹
साइन्स ल्याब निर्माण (८ वटा विद्यालय)	सङ्ख्या	२	२	५००	२	५००	२	५००	६	१५००	०.१५	P ¹
विद्यालय घेराबारा (३० वटा विद्यालय)	सङ्ख्या	२	२	५००	३	७५०	५	१२५०	१२	२५००	०.२५	P ²
खेल मैदान सुधार (५ वटा विद्यालय)	सङ्ख्या	०			१	१०००	१	१०००	२	२०००	०.२०	P ²
सामुदायिक सिकाई केन्द्रलाई सार्वजनिक पुस्तकालयमा स्तरोन्नति	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
आधारभूत तहमा स्थानीय तामाङ भाषामा पाठ्यक्रम तर्जुमा	एकमुष्ट			१०००						१०००	०.१०	P ¹
विद्यालयको नक्सान्कन र मर्जिङ्गो अध्ययन	सङ्ख्या	०	१	५००					१	५००	०.०५	P ²
स्कूल बस सञ्चालन (२ वटा विद्यालय)	सङ्ख्या	०					१	२५००	१	२५००	०.२५	P ¹
खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छता										१३०००	१.२९	
बाह्रबिसे खानेपानी योजना (चौकी डाँडा, गोपे, गोठे डाँडा, बन्दीपुर)	बहुवर्षिय			१५००		१५००		१५००		४५००	०.४५	P ¹
मरिण सिर खानेपानी योजना (लप्से, मगर डाँडा, राखल, ढुंगे)	बहुवर्षिय					५००		१०००		१५००	०.१५	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण	
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)			
खानी खोला लिफ्ट खानेपानी योजना (सिमपाल, चैनपुर, रामचा, रामपुर, डाँडा)	बहुवर्षीय			५००		१०००			१५००		३०००	०.३०	P ¹
छोटार खोला लिफ्ट सिंचाई कार्यक्रम (पजभया, चिलाउने, बाजुडाँडा)	बहुवर्षीय								५००		५००	०.०५	P ¹
केराबारी लिफ्ट खानेपानी योजना (आरूबोट, केराबारी, चौखोला)	बहुवर्षीय			५००		१०००			१०००		२५००	०.२५	P ¹
खानेपानी उपभोक्ता संस्था क्षमता विकास तथा कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन	एकमुष्ट			५००		५००					१०००	०.१०	P ¹
लैंगिक समानता, समावेशीकरण र सामाजिक संरक्षण											१७४००	१.७२	
महिला											०	०.००	
लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	९००	०.०९	P ¹
राहतकोषको स्थापना एवम् सञ्चालन	एकमुष्ट			२००		२००		२००			६००	०.०६	P ¹
GESI परिक्षण तथा बजेट कार्यन्वयन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	९००	०.०९	P ²
बालबालिका											०	०.००	P ²
बालअधिकार सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	९००	०.०९	P ¹
बाल क्लव तथा बालसञ्चालहरूको गठन, सञ्चालन, संस्थागत तथा क्षमता विकास	एकमुष्ट			३००		३००		३००			९००	०.०९	P ¹
बाल-कोष स्थापना तथा सञ्चालन	एकमुष्ट			२००		२००		२००			६००	०.०६	P ¹
वार्डस्तरमा बालउद्यान निर्माण	सङ्ख्या	०	१	१५००	१	१५००	१	१५००	३	४५००	४५००	०.४५	P ²
ज्येष्ठनागरिक											०	०.००	
ज्येष्ठ नागरिक आश्रमहरू (सत्सङ्ग भवन) को संस्थागत क्षमता तथा पूर्वाधार विकास	बहुवर्षीय			१०००		१०००		१०००			३०००	०.३०	P ¹
अन्तरपुस्ता छुलफल तथा अन्तरक्रिया	वार्षिक			५००		५००		५००			१५००	०.१५	P ²

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
अपाङ्गता										०	०.००	
हेल्प डेक्स स्थापना	सङ्ख्या	०	१	५००	१	५००	१	५००	३	१५००	०.१५	P ¹
अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण सचेतना	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ¹
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि क्षमता अनुसारको सीप विकास तालिम रोजगारी प्रारम्भ	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹
खेलकुद, कला, सम्पदा, संस्कृति र भाषा										११९००	१.१८	
युवा सूचना केन्द्रको स्थापना र सुसञ्चालन	सङ्ख्या	०								०	०.००	P ¹
क्लव दर्ता गरी बैधानिक रूपमा सञ्चालन	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ²
युवाको सहभागीतामा परम्परागत पेशाको आधुनिकीकरण तथा व्यवसायीकरण	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
युवाहरूकालागि प्राविधिक तथा व्यवसायिक तालिम र उद्यमशीलताको विकास	सङ्ख्या	०	१	५००	१	५००	१	५००	३	१५००	०.१५	P ¹
प्रत्येक वार्डमा खेलमैदान निर्माण तथा स्तरवृद्धि	एकमुष्ट			१५००		१५००		१५००		४५००	०.४५	P ²
पालिका स्तरीय कभर्ड हल निर्माण	बहुवर्षिय							५००		५००	०.०५	P ²
एक वडा एक एक योग केन्द्र स्थापना	सङ्ख्या	०	१	१०००	१	१०००	१	१०००	३	३०००	०.३०	P ²
भू-उपयोग र भूमि व्यवस्थापन										८०००	०.७९	
सुरक्षित वस्ति तथा आवास क्षेत्रका लागि जमिनको एकिकरण कार्यक्रम	एकमुष्ट			१०००		१०००		१०००		३०००	०.३०	P ¹
अन्नवाली जमिनको चक्लावन्दि कार्यक्रम	एकमुष्ट			१५००						१५००	०.१५	P ¹
तरकारी वाली जमिनको चक्लावन्दि कार्यक्रम	एकमुष्ट					१५००				१५००	०.१५	P ¹
मसलावाली जमिनको चक्लावन्दि कार्यक्रम	एकमुष्ट							१०००		१०००	०.१०	P ¹
जटिवुटिवाली जमिनको चक्लावन्दि कार्यक्रम	एकमुष्ट							५००		५००	०.०५	P ²
मौरी व्यवसायको लागि जमिनको चक्लावन्दि कार्यक्रम	एकमुष्ट					५००				५००	०.०५	P ²

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
सडक र यातायात पूर्वाधार										१४२५००	१४.१०	
ठाडे खोला, मरिन खोला, तमाजोर खोला, रामपुर खोला ५ वटा पक्कि पुल निर्माण (औसत १०० मि.)	सङ्ख्या	३	१	३००००	१	३००००	१	३००००	६	९००००	८.९१	P ¹
पाँच वटै वार्डमा कल्भर्ड स्ल्याब आवश्यकता अनुसार निर्माण	सङ्ख्या	५	५	५०००	५	५०००	५	५०००	२०	१५०००	१.४८	P ¹
कज्वे स्ल्याब २० वटा	सङ्ख्या	०	२	२०००	३	३०००	४	४०००	९	९०००	०.८९	P ²
झोलुगे पुल ८ वटा	सङ्ख्या	१५	१	१५००	२	३०००	३	४५००	२१	९०००	०.८९	P ²
एक वडा एक बस स्टेशन	सङ्ख्या	०	१	१५००	१	१५००	१	१५००	३	४५००	०.४५	P ²
चौकीटार- तमाजोर-गोटडाँडा सडक स्तरउन्नती	किमि	०			३	३०००	३	३०००	६	६०००	०.५९	P ¹
सोलाभंज्यांग-चिलाउने-पजमाया-हुंगे सडक स्तरउन्नती	किमि	०	२	२०००	३	३०००	४	४०००	९	९०००	०.८९	P ¹
ऊर्जा										९४००	०.९३	
वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगमार्फत वातावरण संरक्षण तथा ऊर्जामा आत्मनिर्भरता सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ²
सामुदायमा सामुदायिक विद्युतीकरणको पूर्वाधार तर्जुमा	वार्षिक			१०००		१०००		१०००		३०००	०.३०	P ¹
दाउरा माथिको निर्भरतालाई कम गर्न विद्युतीय उपकरण प्रयोग गर्न प्रोत्साहन कार्यक्रम	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ²
वैकल्पिक ऊर्जा मार्फत धुवौरहित भान्सा कार्यक्रम	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
लघुविद्युत सञ्चालनमा समन्वय तथा व्यवस्थापन	एकमुष्ट			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ²
सञ्चालनमा रहेका लघु जलविद्युतको मर्मत र नयाँको सम्भाव्यता अध्ययन	सङ्ख्या	०	१	१०००					१	१०००	०.१०	P ²
सौर्य उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	एकमुष्ट					५००		१०००		१५००	०.१५	P ²

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
आवास तथा बस्ती विकास										६९०००	६.८३	
गाउँपालिका भवन निर्माण	बहुवर्षीय			५०००		१००००				१५०००	१.४८	P ²
कर्मचारी आवास भवन निर्माण	सङ्ख्या						१	१५०००	१	१५०००	१.४८	P ²
वार्ड कार्यालय भवन (५ वटा)	सङ्ख्या	०	१	८०००					१	८०००	०.७९	P ²
एक वार्ड २ सामुदायिक भवन गरी जम्मा १० वटा सामुदायिक भवन निर्माण	सङ्ख्या	०	२	५०००	२	५०००	२	५०००	६	१५०००	१.४८	P ²
वार्ड नं. ३-४ मा रामभेडा, तिनघरे, जुरे र राम्चाकोदाले स्थानान्तरण	बहुवर्षीय			५००		१५००		१५००		३५००	०.३५	P ¹
अमले वस्ती, सुखाचोरी ढोडे जोखिम न्यूनीकरण	बहुवर्षीय			५००		१०००		१०००		२५००	०.२५	P ¹
मजुवा तथा सोमबारे (वार्ड नं. ३) जोखिम बस्ति व्यवस्थापन	बहुवर्षीय			५००		१०००		१०००		२५००	०.२५	P ¹
बगरटोल, दलित बस्ति, रामपुर बजार, ठाकुर थान, चौकिटार, पजमाया बस्ति, केरावारी बस्ति जोखिम न्यूनीकरण (वार्ड नं. ५)	बहुवर्षीय			५००		१०००		१०००		२५००	०.२५	P ¹
जनप्रेमी प्रावि सोलाभंज्यांग, सिङपाल स्कूल, चैनपुर आधारभूत विद्यालय (वार्ड नं. ५) जोखिम न्यूनीकरण	बहुवर्षीय			५००		१०००		१०००		२५००	०.२५	P ¹
शारदा मावि, सुखाचोरी प्रावि जोखिम न्यूनीकरण (वार्ड नं. २)	बहुवर्षीय			५००		१०००		१०००		२५००	०.२५	P ¹
सञ्चार तथा सूचना प्रविधि										३५००	०.३५	
पाँच वटा टेलिकम टावर निर्माण	सङ्ख्या	३	१	५००	१	५००	२	१०००	७	२०००	०.२०	P ¹
एक वडा एक डिजिटल सूचनापाटि व्यवस्था	एकमुष्ट					५००		५००		१०००	०.१०	P ²
एक वडा एक free Wi-Fi zone व्यवस्था	सङ्ख्या	०	१	१००	२	२००	२	२००	५	५००	०.०५	P ²
वन क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्धन र विकास										२६२००	२.५९	
पहिरो तथा नदी कटान नियन्त्रण	वार्षिक			३०००		४०००		५०००		१२०००	१.१९	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रू. हजारमा)		
बाढी तथा पहिरोको पूर्व-सूचक यन्त्र जडान	सङ्ख्या	०	१	१५००	२	३०००	२	३०००	५	७५००	०.७४	P ¹
महत्त्वपूर्ण विकासे आयोजनाहरूको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA)	सङ्ख्या	०	१	५००	२	१०००	२	१०००	५	२५००	०.२५	P ¹
वृक्षारोपण तथा संरक्षण	वार्षिक			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ²
वन क्षेत्रमा बढ्दो मिचाहा प्रजातिको रोकथाम कार्यक्रम	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ²
वन्यजन्तुको अतिक्रमण न्यूनीकरण कार्यक्रम	वार्षिक			१०००		१०००		१०००		३०००	०.३०	P ¹
वातावरण संरक्षण र जलवायु अनुकुलन										९८००	०.९७	
घ्याडलेख डाँडा, सातदोबाटो एरिया, सिपाल डाँडा लगायतक ठाउँहरूमा २० वटा रिचार्ज पोखरी निर्माण	सङ्ख्या	०	२	५००	४	१०००	४	१०००	१०	२५००	०.२५	P ¹
हेरेक वार्डमा एक एक वटा डम्पिङ साइट निर्माण	सङ्ख्या	०					१	५०००	१	५०००	०.४९	P ¹
जलवायु परिवर्तनको प्रभाव जोखिम सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ²
जलवायु परिवर्तनको प्रभाव जोखिम सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान	सङ्ख्या	०	१	५००					१	५००	०.०५	P ²
वातावरण शिक्षा तथा प्रचारप्रसारका कार्यक्रम सञ्चालन	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ²
विपद् व्यवस्थापन										११०००	१.०९	
सुखाचोरी, ढोटे (वार्ड नं. १) मा चट्याङ प्रोन एरिया भएकोले अर्थिग व्यवस्थापन	एकमुष्ट			१०००						१०००	०.१०	P ¹
अप्जसे, पर्ली (वार्ड नं. ५) चट्याङ प्रोन एरिया भएकोले अर्थिग व्यवस्थापन	एकमुष्ट					१०००				१०००	०.१०	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
एक वडा एक उद्धार सामग्री भण्डारण केन्द्र स्थापना	सङ्ख्या	०					१	२०००	१	२०००	०.२०	P ¹
Fire extinguisher टोल टोलमा राख्ने व्यवस्था	सङ्ख्या	०	२०	२०००	२०	२०००	३०	३०००	७०	७०००	०.६९	P ¹
लोकतान्त्रिक संघीय शासन प्रणालीको प्रवर्द्धन										२७००	०.२७	
जनचेतनामूलक तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ²
स्थानीय राजनीतिक नेतृत्व, जनप्रतिनिधिको लागि क्षमता विकासका लागि तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ²
कर्मचारीको लागि क्षमता विकासका लागि तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ²
गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि एवं सशक्तिकरण										२८००	०.२८	
विषयगत समितिहरूका सचिवालय निर्माण तथा अभिलेखन	एकमुष्ट			५००						५००	०.०५	P ²
सचिवालयका लागि आवश्यक भौतिक तथा व्यवस्थापकिय व्यवस्थापन	एकमुष्ट			३००						३००	०.०३	P ²
नियमित परामर्श सेवा लिने र सुचकका आधारमा मूल्याङ्कन कार्यविधि तर्जुमा	सङ्ख्या	०			१	५००			१	५००	०.०५	P ²
प्रदेश सुशासन केन्द्र, नीति तथा योजना आयोगहरूसंगको नियमित समन्वय विस्तार	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
शासकिय प्रवन्ध र सुशासन										४८००	०.४७	
सार्वजनिक नागरिक सुनुवाइलाई व्यवस्थित बनाउँदै सबै जनताको उपस्थितिको सुनिश्चितता अभियान सञ्चालन	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
नियमित वेवसाइट अद्यावधिक तथा व्यवस्थापन परीक्षण	वार्षिक			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ²
कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली विकास	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ²
कर्मचारीको कार्यसम्पादनलाई कार्य प्रगतिसँग आवद्धता गर्ने व्यवस्था	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ²
सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह सञ्चालन	एकमुष्ट			२००		३००		४००		९००	०.०९	P ¹
प्रशासकीय सुधार र सार्वजनिक सेवा										२४००	०.२४	
कर्मचारीहरूको मनोबल र उत्प्रेरणा अभिवृद्धि गर्न कर्मचारीकालागि तालिम, आवास, शिशुस्याहार केन्द्र तथा स्वास्थ्य विमा जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	५००	१	५००	१	५००	३	१५००	०.१५	P ²
नियमित व्यवस्थापन परीक्षण र सूचना प्रविधिको विकास र विस्तारको माध्यमबाट स्वचालित कार्य प्रणालीको विस्तार	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ²
जनगुनासो व्यवस्थापन गर्न उजुरी पेटिकाको व्यवस्थापन	एकमुष्ट			१००		१००		१००		३००	०.०३	P ¹
वित्तीय अनुशासन										३२००	०.३२	
लाभ र लागतको विश्लेषणसहित योजना तथा कार्यक्रम अवधिका आधारमा वार्षिक बजेट विनियोजन	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ¹
राजस्व परिचालन क्षमता वृद्धि तालिम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	५००					१	५००	०.०५	P ²
लेखा प्रणाली सुदृढीकरण तालिम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००					१	३००	०.०३	P ²
विद्युतीय आर्थिक कारोबार प्रणालीको सुदृढीकरण कार्यक्रम	एकमुष्ट			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹
सन्तुलित विकास										५९००	०.५८	
हरेक तिन वर्षमा घरधुरीको गरिवी मापन	सङ्ख्या	०				१	१०००		१	१०००	०.१०	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रू. हजारमा)		
गरिवीका आधारमा अनुदानको कार्यविधि निर्माण तथा कार्यान्वयन	सङ्ख्या	०	१	५००					१	५००	०.०५	P ¹
स्थानीय रोजगारी प्रवर्द्धन र क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन	एकमुष्ट			२००		२००		५००		९००	०.०९	P ¹
सहभागीमुलक गरिवी निवारणको व्यवहारिक योजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन	एकमुष्ट			५००						५००	०.०५	P ¹
सार्वजनिक सहकारी साझेदारीमा विकासका कार्यक्रम	एकमुष्ट			५००		१०००		१५००		३०००	०.३०	P ¹
मानव अधिकार र न्याय प्रणाली										६९००	०.६८	
वडा तथा विद्यालय स्तरमा मानव अधिकार सम्बन्धी सचेतनामूलक अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	३००	१	३००	१	३००	३	९००	०.०९	P ²
फरक क्षमता भएका, असहाय, सीमान्तकृत् वर्ग र क्षेत्रका सेवाप्राहीलाई सेवाप्रवाहमा विशेष व्यवस्था	एकमुष्ट			१५००		१५००		१५००		४५००	०.४५	P ¹
पीडित महिला र बालबालिकालाई आर्थिक तथा कानुनी सहायता प्रदान कार्यक्रम	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹
शान्ति र सुव्यवस्था										५४९००	५.४३	
प्रविधिमैत्री अपराध अनुसन्धानको विकास	एकमुष्ट							१०००		१०००	०.१०	P ²
पालिकाको सुरक्षा नीति तर्जुमा	सङ्ख्या	०	१	५००					१	५००	०.०५	P ²
नगर प्रहरीको व्यवस्था	सङ्ख्या	०	२	५००	२	१०००	२	१५००	६	३०००	०.३०	P ²
लागु औषध नियन्त्रण र अनुगमन कार्यक्रम	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ¹
भ्रष्टाचार निवारण										३०००	०.३०	
भ्रष्टाचार विरुद्ध नागरिक सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	वार्षिक			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ²
भ्रष्टाचारको सूचना दिनेलाई पुरस्कारको व्यवस्था	वार्षिक			१००		१००		१००		३००	०.०३	P ²

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
नियमित सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
विकास आयोजनाको खर्च निर्माण स्थलमै सार्वजनिकीकरण गर्ने व्यवस्था	वार्षिक			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ¹
तथ्याङ्क प्रणाली										१९००	०.१९	
तथ्याङ्क सङ्कलन सम्बन्धी नीति निर्माण	सङ्ख्या	०	१	३००					१	३००	०.०३	P ²
तथ्याङ्कका मानक र मापदण्डहरू विकास	एकमुष्ट					५००				५००	०.०५	P ²
पालिकाको तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण गरी तथ्याङ्कहरूको एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन र सार्वजनिकीकरण	एकमुष्ट			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ¹
तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषणको लागि कर्मचारी तथा विज्ञहरूको क्षमता र दक्षता वृद्धि कार्यक्रम	एकमुष्ट			५००						५००	०.०५	P ²
योजना तर्जुमा										७९००	०.७८	
योजनाको वर्गीकरण गर्न मापदण्ड तर्जुमा	सङ्ख्या	०				१	५००		१	५००	०.०५	P ¹
अनुगमनको निर्देशिका निर्माण तथा कार्यान्वयन	सङ्ख्या	०						१	५००	५००	०.०५	P ¹
आयोजनाको पहिचान, छनौट र कार्यान्वयन गर्ने उच्चस्तरीय संयन्त्र निर्माण तथा परिचालन	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ¹
राष्ट्रिय योजना आयोग, प्रादेशिक नीति तथा योजना आयोग, विकास साझेदार संघ संस्था, र निजी संघ—संस्थाहरूसँग सहकार्य गरी अनुसन्धानमूलक कार्य सञ्चालन	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
तोकिएका आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन आफै वा तेस्रो पक्षद्वारा मूल्याङ्कन	वार्षिक			५००		१०००		१५००		३०००	०.३०	P ²
योजना तर्जुमाका सबै चरणमा लाभग्राही र सरोकारवालाको सहभागितामा छलफल कार्यक्रम	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ¹

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

कार्यक्रमहरू	इकाइ	आधार वर्ष	लक्ष्य						योजना अवधिको जम्मा		बजेट प्रतिशत	प्राथमिकरण
			पहिलो आ.व.	बजेट	दोस्रो आ.व.	बजेट	तेस्रो आ.व.	बजेट	लक्ष्य	बजेट (रु. हजारमा)		
आयोजना बैक										२०००	०.२०	
सम्भाव्यता अध्ययन गरी आयोजना बैक अनुरूप कार्यक्रम तर्जुमा	वार्षिक	१	१	२००	१	२००		२००	३	६००	०.०६	P ¹
छनौटमा परेका आयोजनालाई आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने र मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गर्ने व्यवस्था	वार्षिक			१००		१००		१००		३००	०.०३	P ²
आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्माण	वार्षिक			२००		२००		२००		६००	०.०६	P ²
राजस्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा	सङ्ख्या	०	१	५००					१	५००	०.०५	P ¹
योजनाको संस्थागत कार्यान्वयनको व्यवस्था										३३००	०.३३	
आयोजनाहरूको पहिचान, विकास तथा कार्यान्वयन	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ²
ठुला आयोजनाहरूको कार्यान्वयन समयन्वय सहजीकरण	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
योजना तर्जुमा गर्न विज्ञहरूसँग प्राविधिक परामर्श	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ²
अनुगमन, मूल्याङ्कन र वार्षिक समिक्षा										६८००	०.६७	
आयोजनाहरूको आवश्यक अनुगमन र मूल्याङ्कन	वार्षिक			१०००		१०००		१०००		३०००	०.३०	P ²
निर्देशिका तथा अन्य सामग्रीको विकास	एकमुष्ट			५००						५००	०.०५	P ²
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड निर्माण तथा कार्यान्वयन	एकमुष्ट					५००				५००	०.०५	P ²
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तर्जुमा	वार्षिक			३००		३००		३००		९००	०.०९	P ²
सूचकहरूको निर्माण	एकमुष्ट			२००				२००		४००	०.०४	P ²
जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	वार्षिक			५००		५००		५००		१५००	०.१५	P ²
										१०१०५५०	१००.००	

परिच्छेद बाहः नतिजा खाका

आवधिक योजनाको लक्ष्य देखि कार्यक्रम सम्मको कारण र असरहरू बीचको अन्तर सम्बन्ध र नतिजाहरू बीचको तहगत अन्तरसम्बन्ध स्थापना गरी योजना प्रक्रियालाई नतिजामुखी बनाउन नतिजाखाकाको रूपमा तर्कबद्ध खाका (Logical Framework) तयार गरिएको छ ।

यो तर्कबद्ध खाका तयार गर्दा विषयगत क्षेत्रका आधारमा तहगत नतिजा सूचक (Key result indicators) निर्धारण गरी सबै विषयगत क्षेत्र तथा उपक्षेत्रको योगदानको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गराउन प्रयास गरिएको छ ।

तर्कबद्ध खाकामा प्रयोग गरिएका वार्षिक लक्ष्य सम्बन्धि तथ्यांकहरू हरेक वर्षको योग गरी समष्टिगत (Cumulative) रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रयुक्त तथ्यांकहरू गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, कार्यशाला गोष्ठीबाट प्राप्त विवरण, प्रदेश स्थिति पत्र २०७५, गाउँपालिका सम्बन्धी अन्य दस्तावेजहरू र समुह छलफलबाट संकलित गरिएका छन् । तर्कबद्ध खाकामा दीर्घकालिन राष्ट्रिय लक्ष्य, प्रदेश समृद्धिका संवाहक र दिगो विकास लक्ष्यहरूको संकेत नं. उल्लेख गरिएको छ । कतिपय दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणात्मक लक्ष्यहरू आपसमा अन्तरसम्बन्धित रहेकाले लक्ष्यको वढि भारलाई आधार मानी उल्लेख गरिएको छ । दिगो विकास लक्ष संकेतमा एउटै लक्ष्य भित्र पर्ने नतिजा सूचकहरूलाई शिर्ष महलमा मात्र उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ५५: दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्यका संकेतहरू

संकेत नं १	उच्च र समतामूलक राष्ट्रिय आय
संकेत नं २	मानवपुँजी निर्माण तथा सम्भावनाको पूर्ण उपयोग
संकेत नं ३	सर्वसुलभ आधुनिक पूर्वाधार एवं सघन अन्तर आवद्धता
संकेत नं ४	उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व
संकेत नं ५	परिस्कृत र मर्यादित जीवन
संकेत नं ६	सुरक्षितसभ्य र न्यायपूर्ण समाज ,
संकेत नं ८	सुशासन
संकेत नं ९	सबल लोकतन्त्र र रटिवक्षय एकता
संकेत नं १०	सुरक्षा र सम्मान

तालिका ५६: दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण

लक्ष्य नं	संकेत नं	लक्ष्य
१	१	हरेक क्षेत्रमा रहेको सबै स्वरूपका विसम गरिबीको अन्त्य गर्ने ।
२	२	भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा उन्नत पोषण प्राप्ति र दिगो कृषिको प्रवर्द्धन गर्ने
३	३	सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवन स्तर प्रवर्द्धन गर्ने ।
४	४	सबैका लागि समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्दै जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्द्धन गर्ने ।

घ्याङलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

लक्ष्य नं	संकेत नं	लक्ष्य
५	५	लैङ्गिक समानता हाँसिल गर्ने सबै महिला, किशोरी र बालबालिकाहरूको सशक्तीकरण गर्ने
६	६	सबैका लागि खानेपानी र सरसफाइको उपलब्धता तथा यसको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।
७	७	खर्चले धान्न सकिने, भरपर्दो, दिगो र आधुनिक उर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
८	८	स्थिर, समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि र सबैका लागि पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित श्रम प्रवर्द्धन गर्ने ।
९	९	उत्थानशील पूर्वाधारको निर्माण, समावेशी र दिगो औद्योगीकरणको प्रवर्द्धन र नव प्रवर्तनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
१०	१०	मुलुकभित्र र अन्य मुलुकहरूबीचको असमानता न्यून गर्ने ।
११	११	शहर तथा मानव वस्तीहरूलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दिगो बनाउने ।
१२	१२	दिगो उपभोग र उत्पादनका ढाँचा सुनिश्चित गर्ने ।
१३	१३	जलवायु परिवर्तन र त्यसका प्रभावहरूसँग जुध्न तत्काल कार्य अगाडि बढाउने ।
१४	१४	सुनकेशी गा को.पा.लागि सान्दर्भिक नभएको ।
१५	१५	पृथ्वीको भूपरिधि स्तरीय पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको दिगो उपयोग, रक्षा र पुनरुत्थापन गर्न, वनको दिगो रूपमा व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमिकरणविरुद्ध लड्न र भूक्षय रोक्नुका साथै यसलाई उल्टाउने र जैविक विविधताको हासलाई रोक्ने ।
१६	१६	दिगो विकासका लागि शान्तिपूर्ण र समावेशी समाजहरूको प्रवर्द्धन गर्ने, सबैका लागि न्यायमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने र प्रभावकारी, जवाफदेही तथा समावेशी संस्थाहरूको निर्माण गर्ने ।
१७	१७	दिगो विकासका लागि कार्यान्वयनको माध्यम सुदृढ गर्ने र विश्वव्यापी साझेदारीलाई पुनःजीवन्त तुल्याउने ।

तालिका ५७: घ्याडलेख गाउँपालिकाको समग्र विकासको नतीजा खाका

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	
समष्टिगत विकास						
मानव विकास सूचकाङ्क*	सूचकाङ्क	०=४७	०=४७	०=४८	०=४९	०=५१
आर्थिक वृद्धि*	प्रतिशत	६	६	७	८	९
वार्षिक प्रति व्यक्ति आय*	रु.	५१३५४	५२०००	५५०००	६००००	७२०००
बहुआयामिक गरिवी	प्रतिशत	२३	२०	१५	१२	५
साक्षरता	प्रतिशत	७६	८०	८५	९०	९०
विद्यालयमा खुद भर्ना दर*	प्रतिशत	७५	७८	८०	८४	९२
औसत आयु*	वर्ष	७०	७१	७१	७२	७५
कालोपत्रे सडक	कि.मि.	०	१५	३०	४०	६०
ग्राभेल सडक	कि.मि.	६०	८०	१००	१२०	१६४
ट्रयाक खोलिएको सडक	कि.मि.	१८४	२००	२१०	२१५	२२४
बेरोजगारी	प्रतिशत	३५	३०	२५	२०	१०
विद्युत सेवा प्राप्त घरधुरी (सोलार समेत)	प्रतिशत	८५	९०	९५	१००	१००
खानेपानी सेवा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	८८	९०	९२	९५	१००
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि तथा पशुपन्छीपालनको हिस्सा	प्रतिशत	४२	४२	४२	४१	४०
प्रमुख खाद्यान्न बालीको उत्पादकत्व (धान, मकै, कोदो, फापर, जौ र गहुँ)	मे. टन प्रति हे.	१३	१३	१४	१४	१५
सुन्तला लगायतको उत्पादकत्व	मे. टन प्रति हे.	१=५	१=६	१=७	१=७	१=८
आलु बालीको उत्पादकत्व	मे. टन प्रति हे.	१०	११	१२	१४	१६
३० मिनेटसम्मको दुरीमा कृषि उपज बिक्रीका लागि बजार उपलब्ध भएका कृषक परिवार	प्रतिशत	५	१५	१८	२०	२५
वर्षभरी सिंचाइ हुने खेतियोग्य जमिन	प्रतिशत	१५	१८	२०	२५	३०
तरकारी व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	प्रतिशत	२	५	६	६	७
कृषि सहकारी संस्था	सङ्ख्या	३	४	५	६	८
सहकारीमा आवद्ध कृषक	सङ्ख्या	४५०	७००	१०००	१२००	१९००
कृषिमा आधारित उद्योग सञ्चालन	सङ्ख्या	०	०	१	१	३
कृषिमा आधारित रोजगारी	सङ्ख्या	१५०	१६०	२००	२५०	४००
कृषि तालिम प्राप्त जनशक्ति	जना	१८०	२००	२५०	३००	४००
शीत भण्डार	सङ्ख्या	०	०	०	१	१
कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र	सङ्ख्या	१	२	३	८	१२

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	
टनेल	सङ्ख्या	२०	१००	२००	३००	८००
कृषि प्राविधिक	जना	६	७	७	७	७
व्यवसायिक पशुपालन फर्म	सङ्ख्या	१०२	१२०	१६०	१७०	२००
अण्डाको उत्पादकत्व	सङ्ख्या (हजारमा)	७२०	८००	१०००	१२००	१८००
दुधको उत्पादकत्व	लीटर (हजारमा)	३५००	३५५०	३६००	३७००	४०००
मासुको उत्पादकत्व	मेट्रिक टन	१००००	११०००	१२०००	१३०००	१५०००
पशु प्राविधिक	जना	४	६	८	८	८
कुपोषण प्रभावित जनसङ्ख्या	प्रतिशत	५	४	३	२	०
करेसावारी भएको घरपरिवार	प्रतिशत	९५	९६	९६	९७	९९
आफ्नो उत्पादनबाट वर्षभरी खान पुग्ने घरधुरी	प्रतिशत	७०	७०	७२	७५	८५
प्रतिव्यक्ति खाद्य उत्पादन	किलोग्राम	१६५	१७०	१७५	१८०	२००
आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	९०	९१	९२	९२	९५
कम्तिमा एक गाई/भैसी भएको परिवार	प्रतिशत	८५	८५	८६	८७	८८
कम्तिमा एक मासुजन्य पशुपंक्षी पाल्ने घर परिवार	प्रतिशत	९५	९५	९६	९६	९७
उच्च खाद्य असुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	३	२	१	०	०
उपभोगको दुइ तिहाई खानामा खर्च गर्ने जनसङ्ख्या	प्रतिशत	४०	३८	३८	३५	३०
उद्योग व्यवसायमा संलग्न (उद्यमी, व्यवसायी)	प्रतिशत	२	३	५	७	१०
उद्योग व्यवसायबाट रोजगारी प्राप्त गर्नेको सङ्ख्या (थप)	सङ्ख्या	४५०	५००	५५०	७००	१०००
प्रत्यक्ष रोजगारीमा वृद्धि (वार्षिक)	प्रतिशत		२	३	६	१५
सीपमूलक तालिम प्राप्त जनशक्ति	सङ्ख्या	४०	५०	६०	७०	८०
घरेलु तथा साना उद्योग दर्ता	सङ्ख्या	१४०	२००	२५०	३००	५००
मझौला उद्योग दर्ता	सङ्ख्या	०	०	१	१	२
स्थानीय सीप तथा स्रोत साधनमा आधारित उद्योग	सङ्ख्या	०	१	२	३	५
स्थानीय कच्चा पदार्थ प्रशोधन उद्योग	सङ्ख्या	०	०	१	१	२
विभिन्न ठाउमा हाट बजार सञ्चालन	सङ्ख्या	०	२	४	८	१०
निकासीजन्य कच्चा पदार्थको परिमाण	मे. टन	०	५	१०	१५	३०
विभिन्न ठाउमा स्थानीय सामानको बजार सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	१	२	३
उत्पादन र बजारीकरण सहकारी संस्था	सङ्ख्या	०	१	१	१	२
थोक तथा खुद्रा व्यापारमा रोजगारी सिर्जना	सङ्ख्या	१५०	२००	२५०	३००	४००
सुपथ मूल्य पसल	सङ्ख्या	०	१	२	५	७

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	
सहकारी पसल	सङ्ख्या	०	१	१	२	३
होलसेल पसलको सङ्ख्या	सङ्ख्या	०	०	१	१	३
स्थानीय बजार र आपूर्ति अनुगमन	सङ्ख्या	०	२	२	२	२
पर्यटन व्यवसायबाट प्रत्यक्ष रोजगारी पाउनेको सङ्ख्या	सङ्ख्या	०	५	१०	१५	२५
पर्यटक सङ्ख्यामा वृद्धि दर (आन्तरिक)	प्रतिशत	०	२	५	७	१०
पर्यटक सङ्ख्यामा वृद्धि दर (बाह्य)	प्रतिशत	०	२०	२०	३०	३०
पालिकामा भ्रमण गर्न आएका पर्यटकहरूको वार्षिक हजार	सङ्ख्या	५०	२००	५००	८००	१०००
पर्यटन र सेवामूलक व्यवसायमा संलग्न व्यक्ति	सङ्ख्या	५०	६०	८०	१५०	२००
पर्यटन सुचना केन्द्र स्थापना	सङ्ख्या	०	०	०	०	१
आधारभूत पूर्वाधार सहितको पर्यटकीय स्थल	सङ्ख्या	०	०	१	२	४
पर्यटकीय स्तरका होटल तथा बेड	सङ्ख्या	०	०	१	१	३
	सङ्ख्या	०	०	५	१०	३०
साधारण होटल तथा बेड	सङ्ख्या	१२	१५	२०	२२	२७
	सङ्ख्या	४०	५०	६५	७५	१००
होम स्टे तथा बेड	सङ्ख्या	०	५	१०	१०	१५
	सङ्ख्या	०	२०	४०	४०	६०
पदमार्ग निर्माण तथा स्तरोन्नति	कि.मि.	०	५	७	१०	१५
ट्रेकिङ गाइड तालिम प्राप्त जनशक्ति	सङ्ख्या	०	५	१०	१०	१५
कुक तालिम प्राप्त जनशक्ति	सङ्ख्या	०	१०	१०	१०	२०
होटल व्यवस्थापन तालिम प्राप्त जनशक्ति	सङ्ख्या	०	१०	२०	३०	५०
खनिज तथा खानी क्षेत्रको कुल आम्दानी वृद्धि	प्रतिशत	०				
खानी क्षेत्रमा संलग्न रोजगारी	सङ्ख्या	०				१०
पालिकाको कुल आन्तरीक आयमा खानी क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	०				२
खानीको सम्भाव्यता अध्ययन	सङ्ख्या	०	१	२		२
पहिचान भएका खानी क्षेत्र	सङ्ख्या	०				२
वातावरणीय प्रभाव अध्ययन भएका खानी क्षेत्र	सङ्ख्या	०		१	२	३
नदी जन्य उत्खननबाट वार्षिक आम्दानी वृद्धि	प्रतिशत	०	१०	१२	१३	२०
उत्खनन् शुरु भएका खानी	सङ्ख्या	०	१	२	१	५
खेतियोग्य जमिन मध्ये सिंचित जमिन	प्रतिशत	३७	४०	४५	५०	५५
सुचारु सिंचाइ आयोजना	सङ्ख्या	४५	४७	४८	५०	५५
संरक्षित मुहान	सङ्ख्या	३०	३५	४०	४०	४५

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	
प्रयोगमा आएका सिंचाइ प्रविधि (सतह, पोखरी, ट्रिप, लिफ्ट आदि)	सङ्ख्या	०	१०	१०	१०	१५
बाह्रै महिना सिंचाइ हुने घरधुरी	प्रतिशत	१२	१५	१६	१८	२०
लिफ्ट सिंचाइ आयोजना	सङ्ख्या	०	१	२	३	५
कुलो तथा नहर स्तरीकरण (किमि)	कि.मि.	०	५	१०	१५	२५
प्लास्टिक पोखरी	सङ्ख्या	६०	१५०	३००	५००	१०००
बेराेजगारी दर	प्रतिशत	३५	३०	२५	२०	१०
सहकारीमा आवद्ध महिला	प्रतिशत	२३	२५	२८	३०	३५
युवा व्यवसायीहरूबाट सञ्चालन भएका व्यवसायको सङ्ख्या	सङ्ख्या	०	१०	२०	३०	५०
उद्यमशीलता तालिम प्राप्त जनशक्तिहरूको वार्षिक सङ्ख्या	सङ्ख्या	१८	३०	५०	७०	११०
उद्यम, व्यवसाय र स्वरोजगारीमा संलग्न श्रमिक	प्रतिशत	३	५	८	१०	२०
जनसङ्ख्या बृद्धिदर	प्रतिशत	१=५४	१=५८	१=६	१=६	१=६२
जनघनत्व पति वग किमी	जना	६०	६१	६२	६२	६३
प्रति परिवार औषत सदस्य सङ्ख्या	जना	५=७८	५=७	५=६	५=३	४=९
जनसङ्ख्यामा सक्रिय उमेरको हिस्सा (जनसांख्यिक लाभांश)	प्रतिशत	५४=६	५४	५३=५	५३	५२=५
जनसङ्ख्यामा आश्रित अनुपात	अनुपात	४०=६१	४०=७	४०=९	४१	४१=५
जनसङ्ख्यामा लैङ्गिक अनुपात	अनुपात	९५	९६	९६	९७	९८
सहरी जनसङ्ख्या	प्रतिशत	०	०	१	२	३
जन्मदरता	प्रतिशत	९९	१००	१००	१००	१००
मृत्युदरता	प्रतिशत	९८	१००	१००	१००	१००
विवाह दरता	प्रतिशत	९९	१००	१००	१००	१००
बसाइँसराइ दरता	प्रतिशत	९९	१००	१००	१००	१००
वैदेशिक रोजगारमा जाने १५-४० उमेरको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	३५	३२	३०	२५	१५
खानेपानी सेवा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	८८				१००
सुत्केरी -स्याहार भत्ता पाउने महिला	सङ्ख्या	२७०	२७०	२८०	२८०	३००
कुपोषण प्रभावित जनसङ्ख्या	प्रतिशत	५	४	३	२	०
परिवार नियोजनका आधुनिक साधनको प्रयोग गर्ने प्रजननयोग्य उमेरका महिला	प्रतिशत	४०	४५	५०	५५	६५
प्रजननयोग्य उमेरका महिलामा परिवार नियोजनका आधुनिक साधनको न्युनता	प्रतिशत	४५	४०	२०	१५	१०
किशोरी अवस्थाको प्रजनन (प्रजननयोग्य उमेरका महिलाको अनुपात)	प्रतिशत	१०	८	५	३	०

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	
पहिलो बच्चा जन्माउने औषत उमेर (प्रजननयोग्य उमेरका महिला)	प्रतिशत	२०	२०	२१	२१	२२
जानसाङ्ख्यिक तथ्याङ्कको डिजीटाइज्ड सुचना प्रणाली विकास	सङ्ख्या	०	१			१
साक्षरता वयष्क	प्रतिशत	७६				९०
विद्यालयमा खुद भर्ना दर*	प्रतिशत	७५				९६
वयष्क साक्षरता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	५८.८	७८	७९	८०	८१
युवा साक्षरता दर (१५-२४ वर्ष)	प्रतिशत	९२=५	९९	९९	९९	९९
बाल कक्षा/पूर्व प्राथमिक तहको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना दर	प्रतिशत	९९	१००	१००	१००	१००
मावि विद्यालय शिक्षा (९-१२) को भर्नामा लैङ्गिक समता	प्रतिशत	१०२	९४	९५	९५	९७
उच्च शिक्षामा कुल भर्नादर	प्रतिशत	०	०	३०	४०	६५
माध्यमिक तह (९-१२) मा खुद भर्नादर	प्रतिशत	७८	८०	८२	८५	९०
आधारभूत तह (१-५) मा कुल भर्नादर	प्रतिशत	९७	९८	९९	१००	१००
आधारभूत तह (१-८) मा खुद भर्नादर	प्रतिशत	९२	८४	८५	८८	९५
आधारभूत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थी	प्रतिशत	३	१	०	०	०
मावि विद्यालय छाड्ने विद्यार्थीको दर (९-१२)	प्रतिशत	३=७				
अधारभूत विद्यालय छाड्ने विद्यार्थीको दर (१-८)	प्रतिशत	४				
अधारभूत विद्यालय छाड्ने विद्यार्थीको दर (१-५)	प्रतिशत	३.८	०	०	०	०
विद्यालय शिक्षा (१-१२) शिक्षक- विद्यार्थी अनुपात	अनुपात	१==३४	१==३४	१==३४	१==३४	१==३४
प्राविधिक धारको विद्यालय सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	१	२	२
प्राविधिक शिक्षालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी सङ्ख्या	सङ्ख्या	०	३०	६०	१२०	२४०
प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेका विद्यालयहरू	सङ्ख्या	०	१	२	३	५
स्नातक तहको पढाइ हुने कलेज	सङ्ख्या	०	१			१
स्नातक तहको विद्यार्थी	सङ्ख्या	०	३०	६०	९०	१२०
बाल क्लब गठन भएका विद्यालय	सङ्ख्या	४१				४१
कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	सङ्ख्या	९	१०	११	१२	१४
विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	सङ्ख्या	९				९
ईन्टरनेट तथा ई- शिक्षा सुविधा भएका विद्यालय	सङ्ख्या	९	१५	२०	२५	४१
छात्रामैत्री विद्यालय	सङ्ख्या	१२	१५	१८	२०	२५
अपाङ्गतामैत्री विद्यालय	सङ्ख्या	०	०	१	२	४

घ्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	
आवासीय विद्यालय	सङ्ख्या	०	०	१		१
माध्यमिक शिक्षा कक्षा(९-१२) सञ्चालित सामुदायिक विद्यालय	सङ्ख्या	६	६	६	७	८
अधारभूत विद्यालय सामुदायिक	सङ्ख्या	३२				४१
संस्थागत विद्यालय	सङ्ख्या	०				०
प्राविधिक विषयमा अध्ययनरत दलित छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थी	सङ्ख्या	०	५	५	५	५
विद्यालयमा अध्ययनरत विपन्न छात्रवृत्ति	सङ्ख्या	०	१०	१०	१०	१०
अस्पताल	सङ्ख्या	०	०	१		१
अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	वर्ष	७१				७५
३० मिनेटसम्मको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच रहेका परिवार	प्रतिशत	३८	४५	५०	६०	८०
संस्थागत सुत्केरी सेवाको दायरा	प्रतिशत	६४	७०	७५	९०	१००
दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुति सेवा लिएका महिला	प्रतिशत	६४	७०	७५	९०	१००
बर्थिङ सेन्टर	सङ्ख्या	७	७	७	८	१०
गर्भावस्थाको परीक्षण दर	प्रतिशत	८४	८५	८८	९०	१००
५ वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	दर	०	०	०	०	०
शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	दर	०=७५	०	०	०	०
नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	दर	१	०	०	०	०
पूर्ण खोप	प्रतिशत	९१	९५	१००	१००	१००
भिटामिन ए खाने बालबालिका	प्रतिशत	१००				१००
झाडा पखालाको संक्रमण दर	प्रतिशत	५	३	२	१	०
महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका	सङ्ख्या	८१	८२	८४	८६	९१
सामान्य स्वास्थ्य उपकरण उपलब्ध भएका भवन	सङ्ख्या	७	९	१०	११	१३
आधुनिक उपकरण सहितका स्वास्थ्य भवन	अनुपात	१	२	३		३
आधारभूत सुविधा सहितका स्वास्थ्य संस्था	सङ्ख्या	७	९	१०	११	१३
स्थायी बन्द्याकरण गर्ने दम्पति	प्रतिशत	२४	२६	२८	३०	३४
प्राथमिक उपचार केन्द्र	सङ्ख्या	१				१
बेड	सङ्ख्या	३			१८	१८
हेल्थ पोष्ट	सङ्ख्या	६				६
स्वास्थ्य एकाई	सङ्ख्या	५				५
विशेषज्ञ चिकित्सक	सङ्ख्या	०				२
मध्यम स्तरको स्वास्थ्य कार्यकर्ता	सङ्ख्या	५६				७०
सवारी साधन युक्त स्वास्थ्य संस्था	सङ्ख्या	०				२

ध्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	
स्वास्थ्य बीमा गर्ने परिवार	प्रतिशत	०	५	२०	४०	६०
एम्बुलेन्स सञ्चालन	सङ्ख्या	१			१	२
पालिका मार्फत निशुल्क उपलब्ध भएको औषधी	सङ्ख्या	७०				७२
एच आईभि एड्स रोकथामबारे जानकारी प्राप्त प्रजननयोग्य उमेरका महिला	प्रतिशत	९०	९५	१००	१००	१००
स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	सङ्ख्या	०	२	२	२	२
घुमन्ते स्वास्थ्य सेवा	पटक	१	२	२	२	२
दक्ष स्वास्थ्य सेवा तालिम	सङ्ख्या	०	१	१	१	१
प्रयोगशाला शुरु भएका स्वास्थ्य संस्था	सङ्ख्या	१	१	२	३	५
आधारभूत खानेपानीको पहुँच भएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	९०	९५	१००	१००	१००
स्वच्छ खानेपानीको पहुँच भएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	१५	१८	२०	२५	३५
शौचालय भएका घरपरिवार	प्रतिशत	९८	१००	१००	१००	१००
पाईपद्वारा वितरित पानी उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	५६	६०	६५	७५	८५
खानेपानीको मूहान संरक्षण	सङ्ख्या	९७	१२०	१५०	१८०	२५०
सेफिटिटाङ्की सहितको शौचालय भएको परिवार	प्रतिशत	७५	८०	८५	८८	९५
साधारण शौचालय भएको परिवार	प्रतिशत	२०	१८	१५	१०	३
सार्वजनिक शौचालय	सङ्ख्या	१	३	४	५	७
जोखिमयुक्त अवस्थामा साबुन पानीले हात धुने	प्रतिशत	४०	४५	६०	७०	८०
उपचार गरिएको वा सुरक्षित खानेपानी सुविधा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	५	१०	१५	२०	७०
महिला/घरेलु हिंसा	प्रतिशत	३०	२५	२०	१५	०
बालश्रम	प्रतिशत	१०	५	०	०	०
अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक सेवा प्रदायक संस्था	सङ्ख्या	०	०	१	२	४
वैङ्क मार्फत सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने जेष्ठ नागरिक	प्रतिशत	०	३०	५०	१००	१००
व्यवसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	सङ्ख्या	७३	८०	१००	१२०	१६०
तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	सङ्ख्या	०	५	१०	१५	२५
कुल सहभागीहरूमा महिलाको प्रतिशत	प्रतिशत	३७	४०	४०	४०	४०
लैङ्गिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी घटना दर्ता	सङ्ख्या	७	०	०	०	०
लैङ्गिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	सङ्ख्या	५	२	२	२	२
पिडित महिलाहरूको लागि सुरक्षित आवास गृह	सङ्ख्या	०				१
GESI परिक्षण	सङ्ख्या	०	१	१	१	१
बाल हेल्पलाइन सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१			१

ध्याडलेख गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना

सूचक	इकाई	आधार वर्ष	उपलब्धि			योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि
			पहिलो वर्ष	दोस्रो वर्ष	तेस्रो वर्ष	
बाल उद्यान	सङ्ख्या	०	१	२	४	७
सुरक्षित बाल गृह	सङ्ख्या	०			१	१
जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र	सङ्ख्या	०				१
जेष्ठ नागरिक सम्मान	सङ्ख्या	५४	१००	१५०	२००	३००
जेष्ठ नागरिक सत्सङ्ग केन्द्र	सङ्ख्या	०	१	२	३	७
अपाङ्गता भएकाहरूको लागि दिवा सेवा केन्द्र	सङ्ख्या	०			१	१
यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक मैत्री सार्वजनिक शौचालय	सङ्ख्या	०	१			२
अपाङ्गता सम्बन्धि हेल्प डेक्स सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१			१
कुल सहभागीहरूमा अपाङ्गता भएका	प्रतिशत	०	२	५	१०	१०
युवाहरूको नेतृत्वमा रहेको सामाजिक संघसंस्था	प्रतिशत	०	५	१०	१५	२५
राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय खेलाडी सङ्ख्या	सङ्ख्या	०	१	२	३	५
प्रदेश तथा जिल्लास्तरीय खेलाडी	सङ्ख्या	०	५	१०	१५	१५
युवाक्लव, संजाल तथा संस्था	सङ्ख्या	७	१५	२०	३०	३०
नियमित योगाभ्यास गर्ने जनसङ्ख्या	प्रतिशत	०	३	५	७	१०
पालिकास्तरीय खेलमैदान	सङ्ख्या	०		१		१
खेल मैदान भएका विद्यालय	सङ्ख्या	२५	२८	३०	३५	४१
अन्तर विद्यालय प्रतियोगितात्मक खेलकुद कार्यक्रम	सङ्ख्या	१	१	१	१	१
पालिकामा संचालित खेलकुद प्रतियोगिता	सङ्ख्या	०	१	१	१	१
खेलाडी प्रशिक्षण कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	१	१	१
पालिकास्तरीय प्रतियोगितात्मक खेलकुद कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१	१	१	१
सफल एवम् क्षमतावान खेलाडी प्रोत्साहन तथा सम्मान	सङ्ख्या	०	१	१	१	१
योगा प्रशिक्षण	पटक	०	१	१	१	१
कवर्डहल तथा खेलकुद मैदान	सङ्ख्या	०				१
प्रदेशस्तरको खेल मैदान	सङ्ख्या	०				०
कृषि तथा पशु बिमामा आवद्ध परिवार	प्रतिशत	०	२	५	७	१५
सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण सम्बन्धी आवश्यक कानुन निर्माण	सङ्ख्या	०	१			१
सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धि एकीकृत सूचना प्रणाली व्यवस्थापन	सङ्ख्या	०	१			१
डाटाबेस तयार भएको	सङ्ख्या	०	१			१

सन्दर्भ सामाग्रीहरु

- घरधुरी सर्भेक्षण प्रतिवेदन, २०७८ घ्याडलेख गाउँपालिका, सिन्धुली ।
- आवधिक योजना तथा स्रोत नक्सौंकन, २०७८ घ्याडलेख गाउँपालिका, सिन्धुली ।
- राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- प्रदेश स्तरीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंह दरवार, काठमाण्डौ ।
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, नेपाल ऐन संग्रह खण्ड १७, कानून किताब व्यवस्था समिति ।
- नेपालको संविधान २०७२, कानून किताब व्यवस्था समिति ।
- वार्षिक कार्ययोजना, आ.व. २०७३/७४ देखि २०७८/७९, घ्याडलेख गाउँपालिका, सिन्धुली ।
- राष्ट्रिय जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, नेपाल सरकार ।
- राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ ।
- बार्षिक गाउँविकास योजना तथा कार्यक्रम, आ.व. २०७४/७५ घ्याडलेख गाउँपालिका ।
- नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन २००४, संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय विकास कार्यक्रम ।
- प्रदेश वस्तुस्थिति विवरण २०७५, प्रदेश सरकार, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, प्रदेश नं.३, हेटौँडा ।
- पन्ध्रौँ योजना, (आ.व.२०७६/७७-२०८०/८१) नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोग, सिंहदरबार, काठमाण्डौ ।
- पहिलो आवधिक योजना (आ.व.२०७६/७७-२०८०/८१), प्रदेश सरकार, प्रदेश नं.३, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग २०७६ ।
- 7th National Development Plan 2017-2021, Vol. I, Ministry of National Development Planning, Zambia, 2017.
- A UnIoied Approach to Measuring Poverty and Inequality: Theory and Practice, World Bank, 2013.
- Classification of the Functions of Government (COFOG), United Nations Statistics Division.
- Questionnaire of Censuses and Survey of Nepal, 2012, CBS
- Transforming Fiji, 5-Year & 20-Year National Development Plan, Ministry of Economy, Republic of Fiji, Nov. 2017.